CHARLES DICKENS

NOTE DIN AMERICA

Biblioteca școlarului

CHARLES DICKENS

NOTE DIN AMERICA

Prefață și note:
DAN GRIGORESCU

EDITURA TINERETULUI

În românește de MIHNEA GHEORGHIU

Textul a fost reprodus după ediția: CHARLES DICKENS
Note din America, E.S.P.L.A., 1953.

PREFAȚĂ

La începutul anului 1842, cînd a debarcat pe coastele Americii, Dickens nu împlinise încă 30 de ani, dar faima tînărului scriitor englez trecuse de mult Atlanticul, sporită cu fiecare carte pe care o tipărea în țara lui. Se povestește că, la sosirea navelor din Marea Britanie, sute de oameni așteptau pe chei să afle dacă „Dickens a mai scris ceva".

Pînă cu cîțiva ani în urmă însă, numele scriitorului fusese aproape cu totul necunoscut. Pe vremea aceea, Charles Dickens publicase sub pseudonimul Boz *(care, în curînd, avea să devină celebru) doar cîteva schițe într-o revistă care acorda literaturii un spațiu egal cu cel al rubricilor de modă și de noutăți mondene. Boz era, pe atunci, gazetar al unui ziar obscur din Londra, unde avea însărcinarea să se ocupe de rubrica reportajelor parlamentare.*

Era prin 1833, epocă în care ca reporter avusese prilejul să asiste la niște ședințe furtunoase ale Parlamentului. Subiectul înflăcăratelor discuții era legea electorală. De multe secole, în pofida profundelor transformări petrecute în viața orașelor engleze, a faptului că se ridicaseră mari centre industriale și că alte orașe vechi decăzuseră cu totul, sistemul de repartizare a mandatelor de deputat rămăsese neschimbat. Astfel, în vreme ce un oraș cu 130 000 de locuitori, cum era Edinburgul, nu avea dreptul, în virtutea unor legi de pe timpul Stuarților, să trimită decît un singur reprezentant în Parlament, Old-Serrum, un cătun cu 12 locuitori, dintre care numai doi aveau drep-

tul de a alege, avea... doi deputați. Firește, aceștia erau cei doi alegători. Nici Londra, căreia comerțul extern al Angliei îi dăduse o mare dezvoltare, nu avea dreptul la mai mult de 5—6 deputați.

Toate aceste anomalii reprezentau un motiv de nemulțumire, mai ales pentru burghezie. Victorioasă în disputa cu aristocrația în domeniul economic, ea se vedea pusă în inferioritate în lupta politică, pentru că majoritatea mandatelor de deputați era deținută, totuși, de nobilime. Numirile în Parlament se făceau de către nobili. Cele mai întinse terenuri din întregul regat erau în mîinile aristocrației. Chiar și deputații burghezi trebuiau să aibă, conform legilor străvechi încă în vigoare, proprietăți agricole. Cît privește problema reprezentării în Cameră a țăranilor și a muncitorilor din fabrici, care formau majoritatea populației, nici nu părea să-i intereseze pe „trimișii în Parlament ai națiunii". Dar, după cîte avea să se vadă, calculele aristocraților și ale burgheziei se vor dovedi greșite. În „Uniunile politice de apărare a drepturilor sociale", înființate din inițiativa industriașilor în scopul cuceririi unei platforme politice cît mai solide, se înscriseră un număr uriaș de muncitori, fapt care a obligat „uniunile" să discute și interesele acestora. La începutul anului 1830, unul dintre ziarele de mare tiraj reliefa un fapt îngrijorător pentru atotputernicii vremii: „La nici unul din aceste mitinguri (convocate de „Uniunile politice", n.n.) nu se pierde prilejul de a se scoate în evidență situația dezastruoasă, ieșită din comun, a muncitorilor". „Zadarnic se predică răbdare poporului flămînd! — se spunea într-o astfel de cuvîntare. Dacă clasele de mijloc ar fi cu totul sincere, s-ar îngriji în primul rînd să îmbrace și să sature muncitorimea. Urmăresc ele altceva decît subjugarea clasei muncitoare și transformarea ei într-o unealtă

oarbă care să slujească scopurilor lor ?" Burghezia nu putea rămîne indiferentă la auzul unor asemenea cuvinte. Proletariatul englez devenise o forță pe care nimeni nu o putea neglija. Dickens își dădea seama de acest fapt, ascultînd cuvîntările deputaților burgheziei care încercau să atragă, astfel, de partea lor pe muncitori. Capitaliștii știau prea bine că afacerile lor înfloritoare ar fi cu neputință fără munca extenuantă a sutelor de mii de proletari din fabrici, din docuri, din mine.

Dar muncitorimea nu se lasă înșelată de declarațiile dulcege ale patronilor. Dovadă cuvîntările din care am citat fragmentul de mai sus, dovadă nenumăratele greve și revolte din centrele industriale. Nemulțumirea muncitorilor era sporită și de faptul că nici cea mai liberală fracțiune a burgheziei nu înscrisese între revendicările ei votul egal și direct. Întreaga luptă pentru drepturi electorale pe care o duceau proprietarii uzinelor era, în ultimă analiză, pricinuită de dorința de a ușura pătrunderea capitalului ei în agricultură, sector în care aristocrația latifundiară deținea încă o situație dominantă.

Reporterul parlamentar Charles Dickens a asistat, din galeria rezervată presei, și la celebra ședință din 4 iunie 1832, cînd Parlamentul a votat „Legea Reformei". Prevederile legii abia mai aminteau de revendicările inițiale ale „Uniunilor de luptă". Noii deputați — arendași și mari proprietari — uitară de îndată promisiunile pe care le făcuseră în toiul luptelor. De aceea, imediat după alegeri, în marile centre ale industriei engleze, se desfășurară manifestații uriașe ale muncitorilor nedreptățiți. În drumurile sale de-a lungul și de-a latul Angliei, Dickens putea vedea prin fereastra diligenței grupuri compacte de demonstranți. Revendicările lor nu erau numai de ordin politic :

ei cereau, în același timp, condiții mai omenești de muncă, mărirea salariilor, încetarea concedierilor. Anglia trecea printr-o cumplită criză economică. Fabricile își întrerupeau lucrul, în mine zgomotul neîntrerupt al tîrnăcoapelor înceta. Pămînturile străvechilor obști erau împărțite între proprietarii care aveau posibilitatea să-și lucreze moșia cu mijloace moderne. Țăranii, în convoaie lungi, luau drumul orașelor, îngroșind rîndurile uriașei armate de șomeri.

Dickens era martor al tuturor acestor evenimente, pe care nu le cunoștea numai din perspectiva reporterului de ziar, ci mai ales prin experiență nemijlocită, familia sa însăși fiind victimă a cumplitului flagel al sărăciei care lovise Anglia în primele decenii ale secolului. Tatăl său, John Dickens, mărunt funcționar al Amiralității, fusese și el concediat, și încercase după aceea tot felul de meserii, pînă cînd, în cele din urmă, neizbutind să rezolve marile greutăți familiale, a fost întemnițat în celebra închisoare pentru datornici, Marshalsea. Charles era pe atunci un copil de 11 ani, dornic de învățătură. Era cel de-al doilea din șase copii. Cînd, cu cîțiva ani în urmă, John Dickens sosise la Londra, venind din sudul țării, din orășelul Landport (unde, la 7 februarie 1812, se născuse Charles), el visa să-l dea pe fiul său la școli înalte, să-i asigure o soartă mai bună decît aceea de care avusese el parte. La început, lucrurile păreau să meargă bine ; Charles învăța cu poftă, se bucura de aprecierea profesorilor. Încercările sale literare (compusese, printre altele, o mică dramă în versuri, Minar, Sultanul Indiei, *inspirată din poveștile celor* 1001 de nopți) *erau admirate. Și, dintr-o dată, nenorocirea tatălui său pusese capăt viselor lui Charles. Era, pe atunci, obiceiul ca datornicii închiși la Marshalsea să se stabilească acolo împreună cu familia, ca, astfel,*

să economisească măcar banii pentru chirie. Așa proceda și John Dickens. În afara zidurilor închisorii rămase numai Charles ; el trebuia să muncească și să procure hrană pentru mama și frații lui. Pentru că, după cum era de la sine înțeles, statul nu asigura întreținerea decît condamnatului. Își vîndu cărțile, se mută într-o odăiță de mansardă și se angajă lucrător la o fabrică de cremă de ghete.

E vîrsta cînd Charles Dickens este obligat să suporte mari umilințe. Patronii fabricii îl foloseau ca pe un fel de reclamă mișcătoare, așezîndu-l într-o vitrină și punîndu-l să umple cu repeziciune cutiile cu vax urît mirositor. Băiatul lucra fără încetare, fără să-și ridice capul, de teamă să nu întîlnească privirile batjocoritoare ale burghezilor, care-și întrerupeau plimbarea să se amuze la vederea copilului-reclamă. Seara, furișîndu-se pe drumuri ocolite, pornea spre Marshalsea ca să ducă familiei banii pentru pîinea de a doua zi.

Pentru cîtva timp, se păru că norii se risipesc : John Dickens moșteni o sumă destul de importantă Își plăti datoriile, părăsi lugubra Marshalsea, îl înscrise pe Charles la Academia clasică și de comerț. Dar înseninarea nu dură decît puțină vreme. Tatăl său, care rămăsese fără slujbă, trebuia să-și cîștige existența lucrînd, în calitate de comis-voiajor, la o firmă de comerț. Dar lipsa oricărui talent comercial îl duse în curînd la ruină.

Charles se retrase, de data aceasta pentru totdeauna, de la școală. În biroul de notariat și avocatură în care fu angajat copist, avu prilejul să cunoască în amănunt nenumărate drame, să-și dea seama cît de îmbătrînit e sistemul tradițional al justiției britanice. Vedea cum în spatele vrafurilor de codice de legi se ascundea o nedreptate înfricoșătoare, cum banii hotărăsc de cele mai

multe ori înaintea legii. Părăsind biroul de avocatură, nu simți nici un fel de regret.

Viața de ziarist, căreia i se dedică imediat după aceea, îi dezvălui lui Charles și mai multe aspecte ale vieții celor umili. Călătoriile prin țară, în diligențe hîrbuite, laolaltă cu țăranii, cu micii negustori, cu soldații plecați în permisie, nopțile petrecute în hanuri, priveliștile orașelor și ale satelor engleze îi oferiră nenumărate subiecte pe care, mai tîrziu, avea să le folosească în operele sale literare. Din primele schițe apărute la sfîrșitul anului 1833 și la începutul anului următor, se putea desluși sarcasmul cu care tînărul scriitor privea figurile grave și pretențioase ale micilor burghezi. La început, schițele apărură fără nici o semnătură ; apoi, în august 1834, sub pseudonimul Boz. *Cînd, în 1836, Dickens le adună în volum, numele lui* Boz *era îndeajuns de cunoscut atît ca ziarist, cît și ca scriitor. Succesul primului său volum, epuizat cu repeziciune, îi făcu pe editori să întrezărească în publicarea lucrărilor tînărului scriitor posibilitatea unor afaceri rentabile. La puțin timp după apariția* Schițelor lui Boz, *o editură de curînd înființată îi propuse lui Dickens să înceapă o colaborare strînsă. Era vremea în care publicul cititor aprecia cu deosebire romanele vînătorești, povestirile vesele, croite în majoritatea cazurilor după tipare fixe. De cele mai multe ori, sarcina cea mai importantă îi revenea autorului ilustrațiilor, scriitorul trebuind doar să explice, într-un text umoristic, vesela evoluție a personajelor.*

Dar Dickens era hotărît să schimbe această tradiție. El plănui să scrie un roman în fascicule ai cărui eroi, membri ai unui club cu pretenții false științifice, întreprind lungi excursii prin Anglia de altădată. Acțiunea se petrece înaintea crizei economice din 1830, ale cărei urmări le cunoscuse,

laolaltă cu atîtea milioane de oameni simpli ai Angliei, Dickens însuși. Eroii romanului intitulat Documentele postume ale clubului Pickwick *exprimă, de-a lungul aventurilor lor pline de umor, credința scriitorului în vremuri mai bune. „Bătrîna și vesela Anglie" din anii cînd „însăși marea industrie abia ieșea din perioada copilăriei sale"* [1] *era privită în contrast cu țara bîntuită de sărăcie, cu Anglia contemporană lor, copleșită de criză și de șomaj.*

Adevărul e că tînărul care în copilărie cunoscuse foarte îndeaproape mizeria, care răsfoise dosarele unor procese încîlcite, își dădea seama că, totuși, mitul Angliei patriarhale era, în bună parte, fals. În această Anglie „bătrînă și veselă" el trebuise să renunțe la învățătură, să muncească pînă la istovire în niște ateliere insalubre, să-și hrănească familia închisă pentru vina că era prea săracă. De aceea, printre întîmplările hazlii ale pickwickienilor răsar cîteva probleme grave ale societății britanice : farsa electorală, afacerile ilicite, corupția justiției, activitatea stearpă a savanților care se ocupă de lucruri minore spunîndu-și cu emfază că ei trebuie să facă „știință pentru știință". Și, bineînțeles, mizeria de neînchipuit din închisoarea pentru datornici. De altminteri, în întreaga activitate literară a lui Dickens va rămîne o trăsătură caracteristică această permanentă inspirație din propria experiență de viață ; aproape în fiecare personaj, în fiecare întîmplare relatată în operele sale, se pot identifica oameni și fapte cunoscute lui, prelucrate cu o fantezie inepuizabilă.

Romanul a fost întîmpinat cu un entuziasm de neînchipuit. Cele 50 000 de exemplare pe care, în curînd, le-a atins tirajul lui Pickwick însemnau

[1] Marx, Postfață la ediția a doua a *Capitalului,* Ed. P.M.R., pag. 45.

o cifră enormă pentru vremea aceea. Au devenit proverbiale amănuntele citate de istoria literară: bolnavi pe moarte blagoslovind medicii care-i ajutau să-şi prelungească viaţa cu încă o săptămînă, ca să mai poată citi o nouă fasciculă din peripeţiile lui Pickwick şi ale prietenilor săi, diligente care greşeau drumul fără ca nimeni să observe, călătorii şi vizitiul fiind cufundaţi în lectura romanului...

Cum se explică această primire pe care publicul a făcut-o lui Pickwick *? În primul rînd, aşa cum se întîmplase şi cu romanele marilor scriitori realişti din veacul precedent, Fielding şi Smollett, cititorii recunoşteau în personajele cărţii oameni obişnuiţi pe care ei înşişi îi cunoscuseră cîndva, întîmplări la care asistaseră. Întreaga atmosferă le era familiară. Apoi, în epoca de mari frămîntări prin care trecea Anglia în 1836, în sărăcia şi şomajul care cuprinsese întreaga insulă, evocînd o perioadă mai prosperă, ei deslueau forma unui protest, e adevărat fără adîncime, dar îndeajuns de limpede.*

Publicarea fasciculelor din Pickwick *nu se sfîrşise cînd a apărut prima fasciculă a unui nou roman. Atmosfera paşnică şi surîzătoare din* Pickwick *se destramă; în locul ei apare Anglia vremii sale, întunecată şi tragică. Aşa-zisele „case de muncă", în care copiii orfani şi săraci îşi petreceau o viaţă plină de chinuri şi de umilinţe, constituiau o plagă a societăţii britanice, împotriva căreia s-au pronunţat întotdeauna cu hotărîre spiritele cele mai lucide ale Angliei.*

Începînd cu Oliver Twist *(1837), protestul lui Dickens va atinge forme mai ascuţite. Cititorii aveau prilejul să urmărească în acelaşi timp nu numai două maniere diferite ale scriitorului, ci şi două chipuri ale Angliei, în două perioade distincte ale istoriei ei. Exuberanţei din* Pickwick *îi*

urma acum tristețea poveștii lui Oliver Twist, copilul orfan și prigonit. De acum înainte, Dickens nu se va mai întoarce la romanul de aventuri vesele, gen care-i asigurase primul succes. Personajele sale vor trăi în lumea sumbră a Angliei contemporane, lovite fără milă de nedreptatea socială ; toate dramele acestea însă vor avea parte, aproape fără excepție, de un final fericit. Bunătatea va triumfa, iar cei răi vor fi pedepsiți. Așa se întîmplă și în Oliver Twist, *și în romanul care i-a urmat,* Nicholas Nickleby. *Eroul cărții e tot un copil obidit — de data aceasta asupritorii fiind un cămătar lipsit de scrupule și un profesor cinic.*

Impresionant omagiu pentru propria copilărie chinuită, figurile de copii din cărțile lui Dickens sînt totdeauna de o excepțională candoare, creionate cu multă grație. Ele se opun lumii de afaceri în care interesul material ucide orice sentiment. Oliver Twist, Nicholas Nickleby, Pip din Marile speranțe, *David Copperfield, micuța Nell din* Magazinul de antichități *reprezintă cu toții puritatea morală împotriva căreia se înverșunează cei pentru care banul e scopul suprem al vieții.*

Dickens înțelegea tot mai limpede că, în Anglia filistinismului și a mizeriei, nu e loc și pentru frumusețe, că lupta pentru înavuțire ucide orice avînt spre frumos. Moartea micuței Nell din romanul publicat în 1840 o dovedește cu prisosință. Alungată, împreună cu bunicul ei, din casă de către domnul Quilp, un cămătar hrăpăreț, Nell se stinge, în cele din urmă, de frig, de foame, extenuată. Ura lui Dickens împotriva societății burgheze se întrevede și în romanul istoric Barnaby Rudge, *publicat în 1841. Cu toată țesătura complicată și întrucîtva neverosimilă a romanului, scriitorul nu omitea să prezinte cîteva figuri de demagogi a căror izbitoare asemănare cu „patrioții"*

din Camera Comunelor, așa cum îi cunoscuse tînărul reporter parlamentar, putea fi ușor sesizată.

Aceste accente de revoltă care se fac auzite acum în paginile cărților lui Charles Dickens nu sînt, de fapt, de cît un ecou al luptelor care se desfășurau pe întregul teritoriu al Angliei, cu o vigoare mereu sporită. Fără să se descurajeze de insuccesul luptei pentru drepturi electorale la care participaseră sprijinind revendicările burgheziei, muncitorii englezi trecuseră la acțiuni mai bine organizate, pe scară mai largă. Convinse că alegerea în Parlament a unor reprezentanți ai muncitorilor va duce la cîștigarea unor condiții mai omenești de viață și de muncă, asociațiile muncitorești își intensifică lupta politică pentru modificarea „Legii Reformei" din 1832. Asociația din Londra a muncitorilor redactă, în 1835, o Cartă *a poporului în care erau precizate revendicările politice ale muncitorimii. Acesta e actul de naștere al „cartismului", mișcare politică de masă care, depășind treptat influențele ideologiei mic-burgheze, va atinge forme violente de luptă împotriva capitalismului. Deceniile al patrulea și al cincilea al veacului trecut sînt dominate de lupta cartismului care, după definiția lui Lenin, „în multe privințe a fost o pregătire a marxismului, «penultimul cuvînt» care l-a precedat"* [1]. *Întreaga literatură a acestei perioade, romanele lui Dickens, Thackeray, George Eliott, ale surorilor Brontë sînt create sub semnul influenței mișcării cartiste. La Dickens, mărturia acestei influențe o aduce prezentarea figurilor de bogătași, a relațiilor construite pe temeiul banului care urîțește și murdărește totul. Chiar dacă, pînă la un moment dat, literatura sa oferea perspectiva bogătașului care „este convertit" și devine bun și milos, chiar dacă el a crezut multă vreme în posibilitatea îm-*

[1] Lenin, Opere, vol. XXX, E.S.P.L.P., 1956, pag. 485.

păcării între clase, în atotputernicia „milei", Dickens nu s-a lăsat înşelat în privinţa caracterului dezumanizant al relaţiilor dintre oameni în condiţiile dominaţiei celor bogaţi.

În America, întreaga creaţie a lui Dickens a fost interpretată ca un atac împotriva Angliei ca atare. Trecuse mai bine de o jumătate de secol de cînd uriaşul teritoriu de dincolo de ocean încetase să mai fie colonie a coroanei britanice. Şi, totuşi, aversiunea faţă de Marea Britanie nu se stinsese de fel. Pentru cetăţeanul marii republici, englez era sinonim cu tiran, cu conservator, cu duşman al democraţiei şi libertăţii. De aceea, scriitorul care biciuise fără cruţare „spiritul englez", şi suferise atîta, putea fi cu adevărat „oaspete al naţiunii americane". Adevărul e că Dickens a plecat în America mînat de cel mai sincer entuziasm. Burghezia liberală britanică socotea Statele Unite un adevărat rai al libertăţii şi al democraţiei. Exista, în această privinţă o veche tradiţie. Toate proiectele utopice de întemeiere a unor comunităţi clădite pe frăţie şi pe libertate individuală urmau să fie puse în practică pe pămîntul Americii. Şi, la drept vorbind, aşa cum va sublinia Lenin, atîta vreme cît în vestul teritoriului american rămînea acel imens rezervor de pămînturi virgine, unde relaţiile capitaliste erau cu totul necunoscute şi unde puteau fi colonizaţi zeci de mii de fermieri, exploatarea muncitorilor de la oraşe nu atingea acelaşi caracter grav ca în Anglia. Industriaşul nu-şi permitea să nesocotească întru totul revendicările muncitorului; oricînd acesta putea părăsi fabrica, devenind, pentru cîţiva gologani, proprietar de pămînt în vestul sălbatic, liber de constrîngerea capitalistă. În jurul lui 1842, cînd Dickens vizită America, pămînturile virgine constituiau încă un refugiu pentru mii şi mii de familii. Dar nu peste mult, ritmul rapid al colo-

nizării va duce la secarea acestui rezervor. Atunci capitalismul se va dezvolta în America în formele sale cele mai agresive. (Literatura lui Whitman și, mai tîrziu, a lui Mark Twain și O. Henry va demasca hotărît transformarea Americii într-un stat al agresiunii împotriva țărilor vecine și a propriei clase muncitoare).

Dickens a debarcat, deci, în Statele Unite animat de o simpatie reală pentru „țara libertăților". Primirea triumfală pe care americanii au făcut-o autorului lui Pickwick *era un semn nu numai de apreciere a scriitorului, ci și de prețuire a unui dușman al societății engleze și, deci, un prieten de prestigiu al Americii.*

Scriitorul nu împărtășea ideile socialiste, deși un contemporan avea să-l numească „socialist înnegurat". Nu era nici republican militant. Dar profundele frămîntări care atunci, în 1842, prevesteau cartismul, precum și dramatica sa experiență de viață, cunoașterea mizeriei în care trăiau clasele „de jos" ale Angliei au imprimat concepției sale despre societate un anumit caracter radicalist, de nemulțumire față de starea existentă în țara sa, precum și conștiința necesității unor schimbări. Și, asemeni multor intelectuali radicali de pe atunci, el și-a îndreptat speranțele spre America.

Pentru tînărul Dickens însă călătoria în America a echivalat cu o experiență amară. Fiecare popas, fiecare amănunt pe care l-a cunoscut i-au pricinuit cîte o dezamăgire. „Țara tuturor libertăților" invidiată de democrații englezi dovedea că se află sub dominația unui regim corupt, a unor principii sălbatice de concurență. Afișînd cu ostentație mîndria națională, disprețul pentru tot ce era realizat de alte popoare, tînăra burghezie americană instaura o ordine socială și mai strîns legată de puterea banului. Dickens a observat cu

luciditate cum întreaga viață a Americii se desfășoară într-o „atmosferă sumbră de afaceri". Înfățișarea presei, a justiției, chiar și manierele oamenilor, toate decurg în mare măsură din credința că singurul amănunt vrednic de luat în seamă e utilitatea imediată a unui lucru. De aici, vulgaritatea agresivă care „înlătură grația ca fiind nedemnă de atenție". „Noi sîntem un popor de negustori și nu avem nevoie de poezie", i-a declarat cu mîndrie cineva.

Nu e lipsită de semnificație luarea-aminte cu care scriitorul vizitează, aproape în toate orașele prin care trece, închisorile municipale.

Inumanitatea regimului celular, umilințele la care e supus în permanență omul nu puteau să-l lase indiferent pe cel care, în copilărie, avusese prilejul să cunoască mizeria vieții din închisoare. Dickens sesizează fățărnicia cu care administrația penitenciarelor strecoară, sub masca unui așa-zis interes științific, metodele cele mai inumane de nimicire a personalității. Scriitorul dezvăluie cu revoltă practica aplicării discriminărilor rasiale aplicate pînă și în peisajul tragic al temniței. „Țara libertăților", care legiferase sclavia negrilor, construiește case de corecție numai pentru delicvenții minori cu piele albă, lăsîndu-i pe ceilalți să suporte regimul infinit mai aspru al închisorilor pentru adulți. Paginile pe care Dickens le dedică prezentării vieții din închisorile americane constituie, în contextul operei sale, una din cele mai categorice luări de atitudine de partea înaltului ideal al demnității umane, unul din cele mai hotărîte proteste împotriva rasismului și a sălbăticiei cu care e zdrobită personalitatea omului.

La rîndul ei, presa nu e decît un instrument de cultivare a instinctelor celor mai josnice. Dickens cunoștea foarte bine moravurile ziaristice din Anglia ; niciodată nu se simțise în largul său în în-

deletnicirea de reporter. În primii săi ani de activitate ziaristică, organizase chiar o grevă a reporterilor din Londra, în semn de protest împotriva condițiilor de muncă. Visul său de totdeauna va fi, cum avea să-i mărturisească unui prieten, „să întemeieze un ziar cinstit, obiectiv, care să informeze și să educe pe cetățeni". Cu atît mai nevrednică i-a apărut activitatea presei americane care. „avînd ca singură marfă de vînzare calomnia deșănțată", constituia un adevărat stigmat pe obrazul țării. „Atîta timp cît presa Americii se află în starea abjectă de acum... nu e de nădăjduit într-o asanare a moravurilor din această țară", declară categoric scriitorul. Impresia penibilă pe care i-au produs-o moravurile presei americane poate fi descifrată cu ușurință în spațiul pe care scriitorul îl va rezerva descrierii întîlnirii lui Martin Chuzzlewit, eroul viitorului roman, cu reprezentanții ziarelor de peste ocean. Gazetele poartă acolo titluri caracteristice : Cloaca New Yorkului, Spionul familiei newyorkeze, Jefuitorul din New York, Zurbagiul din New York *etc.*

Profunda dezamăgire pricinuită de întîlnirea cu America apare limpede în lungul capitol intitulat Sclavia *din* Notele *publicate imediat după întoarcerea în țară. Această instituție inumană, de o sălbăticie pe care cineva care credea în „miracolul american" nu și-o putea imagina, prilejuiește lui Dickens pagini de un patetism reținut. Nimic nu e produsul fanteziei, nici aci, ca de altminteri nicăieri în cuprinsul* Notelor din America ; *totul e întemeiat pe documente autentice, pe extrase din presă. Și de aceea, impresia e cu atît mai puternică.*

Publicarea Notelor *a stîrnit o reacție violentă din partea cercurilor naționaliste americane. Numele scriitorului a fost acoperit cu insulte, calomnia s-a asociat cu amenințarea. Însă oamenii de*

bună-credință de pretutindeni au știut să aprecieze sinceritatea scriitorului, puterea lui de observație, obiectivitatea sa. Trecînd în revistă realizările anului literar 1842, Bielinski scria despre „remarcabilul volum" al lui Dickens: „Cel mai important eveniment literar al anului în Anglia îl reprezintă însemnările de călătorie în America de Nord ale lui Dickens... Descrieri vii, scene schițate cu multă strălucire, așa cum rar se întîlnesc în cărți de acest gen... Dickens e un pictor al vieții reale, de fiecare zi: și cu atîta îndemînare surprinde particularitățile acestei vieți, încît rîsul și plînsul se succed fără încetare" [1]. Notele din America *sînt, pe drept cuvînt, considerate drept una din culmile atinse de publicistica democrată engleză a secolului trecut.*

Atacurile presei americane de dreapta nu-l impresionează pe Dickens. Astfel încît, în 1843, într-o nouă carte își propune să dezvăluie situația din republica „tuturor posibilităților": romanul Martin Chuzzlewit. *Eroul cărții reface experiența americană a scriitorului; și el trece oceanul în speranța că va întîlni adevărata libertate și democrație; și el se întoarce în patrie dezgustat de cele întîlnite acolo.*

Aceasta nu înseamnă că, după comparația cu America, scriitorul va privi cu mai multă îngăduință starea de fapt din țara sa. O dovedesc chiar paginile lui Martin Chuzzlewit, *portretele necruțătoare ale lui Jonas Chuzzlewit și Pecksniff. Chiar dacă Dickens nu-și părăsește încrederea în victoria finală a binelui, în posibilitățile nelimitate ale inimii omenești, chiar dacă opoziția romantică virtute-viciu apare cu aceeași stăruință, viața socială a Angliei e prezentată cu același condei realist, în toate detaliile sale dramatice.*

[1] Cf. I. M. Katarski, Istorii angliskoi literaturi, Izdatelstvo Akademii Nauk S.S.S.R., Moscova, 1955, pag. 206.

Încrederea aceasta nețărmurită în victoria binelui și a virtuții face loc, aproape întotdeauna, unui inevitabil spirit de filantropism, unui sentimentalism dulceag, care constituie cea mai mare primejdie pentru literatura lui Dickens. Scriitorul crede că bunătatea poate modifica întreaga înfățișare a lumii. Figurile cele mai hidoase de bogătași nemilostivi sînt schimbate prin efectul miraculos al bunătății. Alteori, cei nemilostivi cad răpuși în luptă, spre deplina satisfacție a cititorului, dornic de dreptate. Oricum, bunătatea e aproape fără excepție forța care învinge.

Scrooge, patronul lipsit de inimă din Colindă de Crăciun *(1843), Dombey, capitalistul egoist din* Dombey și fiul *(1848) sînt și ei convertiți la blîndețe și la filantropie. De aici, o notă de conveționalism, prezentă în portretele unor personaje, care contrastează uimitor cu realismul descrierii relațiilor din Anglia burgheză de la mijlocul veacului. După opinia lui Dickens, pămîntul Angliei nu oferă nici un fel de posibilități pentru ușurarea soartei sărăcimii. Acesta pare să fie sensul finalului romanului* David Copperfield *(1850) care înfățișează emigrația în masă spre Australia a englezilor nevoiași. Romanul* David Copperfield, *al cărui caracter autobiografic a fost reliefat adesea (uneori cu o stăruință exagerată, care tindea să deplaseze spre acest amănunt valoarea cărții), cultivă același optimism care pe Dickens nu-l va părăsi aproape niciodată. Suferințele lui David, care se aseamănă atît de evident cu acelea îndurate de copilul Charles Dickens (se presupune că prezența, în numele eroului, a inițialelor numelui scriitorului, D. C., nu e lipsită de semnificație), sînt proiectate pe fundalul vast al unei fresce sociale de mari proporții. Din confruntarea tuturor personajelor pe care David le întîlnește în drumurile sale rezultă ideea că idealurile umane,*

inima omenească sînt superioare normelor de viață ale societății burgheze. Acesta e sensul optimismului lui Dickens, al încrederii sale în izbînda binelui.

Dar, peste cîțiva ani, în perioada de creație care corespunde înfrîngerii cartismului, această încredere optimistă a lui Dickens pălește. În Casa groazei *(1853) și mai ales în* Timpuri grele *(1854), sfîrșitul întunecat nu mai justifică aprecierea că scriitorul s-a lăsat furat de perspectiva convențională a fericirii celor buni și drepți. Îndeosebi* Timpuri grele, *roman care se ocupă de viața muncitorimii britanice, chiar dacă nu pătrunde în profunzime cauzele mizeriei și ale nedreptății, constituie o mărturie a influenței pe care ideologia cartismului a exercitat-o asupra artei lui Dickens, în sensul apropierii de viața muncitorilor din industrie, dezvăluirii antagonismului între producătorii de bunuri materiale și exploatatorii muncii, aprofundării psihologiei reprezentanților celor două clase. De data aceasta, rolul personajului bun e încredințat unui muncitor, lui Stephen Blackpool. Moartea sa poartă o semnificație simbolică, ce depășește, fără îndoială, intențiile scriitorului: Stephen cade, în cele din urmă, victimă nu numai a prigoanei patronilor, ci și a refuzului de a participa la lupta organizată a tovarășilor săi.* Timpuri grele *reprezintă, indiscutabil, punctul cel mai înaintat al gîndirii sociale a lui Dickens.*

Nici Micuța Dorrit *(1857), cu toată arta construcției epice, cu toată precizia portretelor și a analizei politicianismului burghez, nu va atinge registrul grav în care se desfășoară acțiunea* Timpurilor grele. Marile speranțe *(1861), roman care reflectă fenomenul spulberării iluziilor despre frumusețea vieții burgheze, al mutilării sufletului de către forța nimicitoare a banului, se*

încheie, de asemenea, în aureola blajină a fericirii casnice.

Scriitorul nu era încă un om bătrîn. Dar îndelungata activitate creatoare, munca de ziarist îl istoviseră. În pofida sfaturilor medicilor, el n-a voit să întrerupă seria de lecturi din opera sa, pe care le ţinea cu scopul strîngerii de fonduri pentru ajutorarea celor săraci. La 9 iunie 1870 moare, lăsînd neterminat, pe masa de lucru, romanul Edwin Drood.

Pornind de la tradiţia romanului realist englez al secolului al XVIII-lea, de la creaţia lui Fielding şi a lui Smollett, Dickens a aprofundat semnificaţiile sociale ale romanului, a cuprins în paginile cărţilor sale o lume complexă, imense galerii de tipuri desprinse din viaţa pe care o cunoştea atît de amănunţit. El rămîne, împreună cu Thackeray, cu surorile Brontë şi cu Elizabeth Gaskell, reprezentantul de frunte al realismului critic englez.

Poporul englez, intelectualitatea progresistă din Marea Britanie l-au socotit întotdeauna pe Dickens un purtător al idealurilor păturilor exploatate şi obidite. El nu a fost un scriitor revoluţionar, nu a scris de pe poziţiile intransigenţei de clasă ale poeţilor cartişti. Dar, în acelaşi timp, el a exprimat cu o deosebită forţă de sugestie protestul celor mai largi mase ale poporului împotriva nedreptăţilor sociale atît din Anglia cît şi — prin Notele din America *şi* Martin Chuzzlewit *— din Statele Unite. Reflectînd iluziile micii burghezii şi chiar ale unei părţi a proletariatului, Dickens rămîne un umanitarist, un prieten devotat al celor mulţi şi nedreptăţiţi. Încrederea lui în victoria finală a binelui, în însuşirile miraculoase ale inimii omeneşti înnobilează fiecare pagină a creaţiei celui despre care Gorki spunea cîndva:* „Dickens a rămas pentru mine scriitorul dinaintea

căruia mă plec cu respect. Acest om a înțeles perfect arta cea mai grea dintre toate : aceea a dragostei de oameni".

Creația vastă a lui Dickens a fost apreciată de Marx în cuvinte de o mare forță de pătrundere. Autorul Timpurilor grele *era așezat în rîndul acelor scriitori* „ale căror pagini fine și elocvente au dezvăluit lumii mai multe adevăruri politice și sociale decît toți politicienii, publiciștii și moraliștii de profesie la un loc" [1]. *Ceea ce constituie o definiție extrem de concludentă pentru opera acestui mare iubitor de oameni — pasionat prieten al poporului, dușman a tot ce e putred și nedrept — pentru această creație ce-și merită cu prisosință titlul de „oglindă a epocii sale".*

În țara noastră, numele lui Dickens a fost cunoscut destul de tîrziu. În 1870, revista Familia *din 14/26 iunie, anunțînd moartea scriitorului, acorda un spațiu larg comentariului referitor la „simpatia și admirațiunea lumei civilizate" pe care le cîștigase Dickens. Opera de popularizare a adevăratului sens al creației sale a fost întreprinsă însă de revistele muncitorești. Prima traducere integrală a unui roman dickensian (și anume a unui roman cu o semnificație atît de profundă cum e volumul* Timpuri grele) *a apărut în ziarul socialist* Lumea nouă. *Cel dintîi critic (la noi în țară) care supune arta lui Dickens unei analize multilaterale este C. Dobrogeanu-Gherea. Așezîndu-l alături de Balzac, Zola, Tolstoi și Dostoievski, critica literară, aflată sub influența ideilor marxiste, îi restituia lui Dickens, la sfîrșitul veacului trecut, întreaga sa valoare literară. Astfel, după cum Byron a pătruns în cultura romînească datorită entuziastei activități de traducător a pașoptiștilor, Dickens s-a impus în cultura*

[1] K. Marx, în *Marx-Engels despre literatură*, E.P.L.P., 1953, pag. 293.

noastră prin intermediul revistelor muncitorești, care recunoșteau în scriitor un adevărat prieten al celor umiliți și exploatați.

Dar traducerile de calitate, prezentarea aspectelor esențiale ale operei lui Dickens nu au fost prezentate decît în anii de după Eliberare. Tălmăcirilor pline de inexactități, făcute în grabă, pe vremea burgheziei, care aduceau în circulație mai ales opere minore, nesemnificative din creația dickensiană, le-au luat locul traduceri valoroase, în tiraje de sute de mii de exemplare. Studii monografice, articole de presă, conferințe, dramatizări după operele sale au consolidat faima acestui mare scriitor, a luptătorului pentru victoria umanității, a binelui și a frumosului.

DAN GRIGORESCU

Dedic
această carte
prietenilor mei
din America,
acelora care,
făcîndu-mi o primire
de care îmi voi aminti pururi
cu mîndrie şi recunoştinţă,
mi-au lăsat judecata
liberă
şi care,
iubindu-şi ţara,
pot suporta ADEVĂRUL
cînd li se spune
cu bună-credinţă şi
fără patimă.

PLECAREA

Nu voi uita niciodată uimirea mai mult comică decît serioasă cu care, în dimineaţa zilei de 3 ianuarie 1842, am deschis uşa şi mi-am vîrît capul în „cabina de lux" de pe bordul pachebotului *Britania,* cu o deplasare de una mie două sute de tone avînd destinaţia Halifax şi Boston şi ducînd cu sine curierul [1] majestăţii sale.

Faptul că această cabină de lux fusese rezervată special pentru „domnul Charles Dickens şi doamnă" reieşea atît de limpede, încît pînă şi mintea mea înspăimîntată izbuti să priceapă — după bileţelul prins cu un ac de plapuma subţire ca foaia de ceapă, ce acoperea o saltea tot atît de subţire, întinsă ca un plasture pe o laviţă pe care nu prea vedeam cum s-ar fi putut cocoţa cineva. Aceasta să fi fost oare cabina de lux în jurul căreia s-au învîrtit zi şi noapte, de mai bine de patru luni de zile, discuţiile doamnei şi domnului Charles Dickens ? Asta să fi fost mult visata cămăruţă intimă despre care domnul Charles Dickens, crezînd cu tărie în previziunile sale, prezisese că va conţine măcar o canapeluţă, şi despre care doamna sa, cu un modest, dar minunat simţ al proporţiilor, spusese din capul locului că nu va putea cuprinde mai mult de două cufere, în vreun colţ mai ascuns privirilor — cufere care, constatam acum, nu puteau fi trecute prin uşă, şi cu atît mai puţin înghesuite în cabină, aşa cum nu poţi vîrî o girafă într-un ghiveci de flori ?

Această cuşcă de nelocuit, cu totul deprimantă şi profund absurdă, nu avea nici în clin nici în

[1] Poşta şi corespondenţa oficială. (n.t.)

mînecă cu acele alcovuri simple și drăguțe, ca să nu spunem splendide, (opere ale unei mîini de artist) de pe litografia bine lăcuită ce atîrna în biroul agenției de voiaj din Londra. Sau, pe scurt, această cabină de lux, nu putea fi altceva decît o glumă bună a căpitanului, născocită și tradusă în fapt numai și numai pentru a te bucura mai mult de o adevărată cabină de lux ce avea să ți se arate numaidecît. Iată problemele pe care, mărturisesc, pentru moment, nu le puteam dezlega, oricît mi-aș fi frămîntat mintea. M-am așezat pe una dintre cele două stinghii de cotet, aflate în cabină, uitîndu-mă cu o privire lipsită de orice expresie la cei cîțiva prieteni ce urcaseră pe bord o dată cu noi și care acum își răsuceau capetele în fel și chip, căutînd să și le vîre pe ușiță.

Chiar dacă am fi fost cei mai optimiști oameni de pe pămînt, lovitura zdravănă pe care o primisem înainte de a coborî sub punte ar fi putut să ne pregătească pentru altele și mai rele, ce aveau să curgă.

Artistul — plin de fantezie — de care pomeneam mai sus înfățișase, în amintita capodoperă, o încăpere cu o perspectivă aproape nesfîrșită, mobilată, cum ar spune domnul Robins [1], într-un stil de o splendoare mai mult decît orientală, și plină (dar nu supărător) de grupuri de doamne și domni, extrem de voioși și bine dispuși. Înainte de a coborî în pîntecele vasului, trecurerăm de pe punte într-o încăpere lungă și îngustă, care aducea destul de bine cu un uriaș sicriu prevăzut cu ferestre laterale, la capăt cu o biată sobă la care își încălzeau mîinile trei sau patru chelneri rebegiți de frig, iar pe fiecare latură, pe toată ameițitoarea ei lungime, se afla cîte o masă cît o

[1] Probabil, aluzie la Benjamin Robins (1707—1751), matematician englez și autor al unei lucrări intitulate *Starea întîia a republicii literelor.* (n.r.)

zi de post. Deasupra fiecărei mese, fixat de tavanul scund, se afla cîte un dulap zăbrelit, plin cu pahare și solnițe, care amintea, deprimant, de mări agitate și de vreme rea.

Desigur, n-am apucat să văd nimic din prezentarea ideală a acestei camere care, pînă atunci, mă încîntase atît de mult, dar am observat că, pătrunzînd în cabină, unul dintre prietenii noștri care se ocupase de formalitățile în legătură cu plecarea noastră s-a îngălbenit deodată și s-a tras înapoi, izbindu-se de prietenul din spatele său și exclamînd cu vocea sugrumată :

— Cu neputință ! Exclus ! (sau cam așa ceva).

Dar după un efort supraomenesc, și-a mai venit puțin în fire și, tușind de vreo două ori ca să-și dreagă glasul, a strigat uitîndu-se în același timp prin încăpere — cu un zîmbet lugubru pe care-l am parcă și acum înaintea ochilor :

— Hei ! băiete, nu cumva asta e sufrageria cea mică [1], nu-i așa ?

Prevedeam cu toții care va fi răspunsul : știam prin ce chinuri trecea amicul nostru. Ne vorbise atîta despre „salon" ! Îl cucerise idealul pictural de pe reclama agenției de voiaj și se nutrise multă vreme cu el ; ba chiar ne dăduse a înțelege că pentru a-ți face o idee exactă despre acea încăpere, trebuia să înmulțești cu șapte dimensiunile și mobilierul unui salon obișnuit, ceea ce tot nu te-ar fi apropiat prea mult de realitate. Cînd însă, drept răspuns, chelnerul recunoscu adevărul, crudul adevăr, zicînd :

— Acesta este salonul, domnule ! Prietenul nostru se clătină pur și simplu sub efectul loviturii.

Prietenii apropiați, care, despărțindu-se peste cîteva clipe, vor pune între ei formidabila barieră

[1] În englezește *Breakfast-room* = încăpere anexă a salonului, în care se ia dejunul de dimineață. (n.t.)

a unui noian de ape vînzolite de vînturi, se feresc ca vreun nor, sau măcar umbra trecătoare a vreunei clipe de dezamăgire sau nemulțumire să întunece cumva scurtul răgaz de plăcută tovărășie de care mai au parte. Oamenii aflați într-o astfel de situație trec în chip firesc de la asemenea prime surprize, la hohote de rîs sănătos ; și pot să mărturisesc că eu unul, cocoțat mai departe pe stinghia mai sus amintită, am rîs din toată inima, pînă ce sirena vasului a sunat din nou. Astfel, în mai puțin de două minute, după ce am dat pentru întîia oară cu ochii de cabina noastră, am căzut de acord, în unanimitate, că respectiva cabină de lux era cea mai plăcută și mai hazlie născocire cu putință ; și că, dacă ar fi fost măcar cu o șchioapă mai mare, s-ar fi ajuns la o situație cu totul dezagreabilă și deplorabilă. Și astfel stînd lucrurile și tot demonstrînd că e posibil (ținînd ușa întredeschisă și strecurîndu-te prin deschizătură ca un șarpe, ca să poți intra sau ieși) să încapă în odaie pînă și patru inși deodată, și tot spunînd și spunînd ce plină de aer era, cu toate că ne aflam încă în docuri, și ce ochi frumos de geam avea — ar fi putut rămîne deschis toată ziua (dacă vremea ar fi îngăduit), și ce hublou mare avea, așezat chiar deasupra oglinzii — o adevărată plăcere să te bărbierești (dacă vasul nu s-ar fi legănat prea tare), am ajuns, în cele din urmă, la concluzia unanimă că era mai degrabă spațioasă decît neîncăpătoare : deși eu cred cu tărie că făcînd abstracție de cele două paturi așezate, unul peste altul (deși numai coșciugele mai pot prezenta asemenea reduse dimensiuni) cabina nu era mai mare decît cupeurile acelea cu portiere la spate ce-și aruncă pasagerii afară, în stradă, ca pe niște saci cu cărbuni.

După ce am stabilit acest lucru spre deplina satisfacție a tuturor părților, interesate și ne-

interesate, ne-am strîns în jurul focului din cabina doamnelor — numai din dorința de a vedea cum arată. Era cam întunecoasă, de bună seamă ; dar cineva a spus : „Bineînțeles că va fi luminoasă, în larg", părere pe care toți ne-am însușit-o, răspunzînd ca niște ecouri : „Bineînțeles, bineînțeles" ; deși ar fi extrem de greu să spun ce ne făcea să credem una ca asta. Îmi amintesc de asemenea că, după ce am găsit și epuizat încă un subiect de consolare, datorat împrejurării că această cabină a doamnelor era alături de cabina noastră, și că ne era oricînd la îndemînă să stăm acolo, și după ce am rămas o clipă tăcuți, cu obrajii sprijiniți în palme și uitîndu-ne la foc, cineva, din grupul nostru spuse, cu aerul solemn al unuia care a făcut o descoperire :

— Ce bun trebuie să fie aici vinul fiert cu mirodenii !

Asta ne-a impresionat grozav de plăcut pe toți ; ca și cînd cabinele ar fi conținut într-însele cine știe ce mirodenie care ar da fierturii o desăvîrșire cu neputință de atins, în orice altă parte a globului.

Apoi, femeia de serviciu, foarte ocupată să scoată cearșafuri și fețe de masă curate din înseși pîntecele canapelelor, și din niște dulăpioare năzdrăvane (cu un mecanism atît de ingenios, încît te apuca durerea de cap cînd le vedeai cum se deschid unul după altul) te ameția cu activitatea ei care te făcea să constați în permanență că fiecare ungher și fiecare mobilă mai era și altceva decît ceea ce arăta să fie, și că era doar o cursă și o șarlatanie și o tainiță, al căror rost mărturisit era de fapt cel mai puțin folositor.

Dumnezeu s-o binecuvînteze pe femeia aceea de serviciu pentru cucernic mincinoasa ei relatare despre călătoriile care au loc în ianuarie ! Dumnezeu s-o binecuvînteze pentru atît de amănunțita

reamintire a traversării de anul trecut, cînd nimeni nu a avut rău de mare, și toată lumea a dansat de dimineața pînă-n noapte : „O adevărată petrecere de douăsprezece zile, o călătorie de plăcere și huzur". De toate fericirile să aibă parte, pentru fața ei deschisă și plăcutu-i grai scoțian, care trezea în tovarășa mea de călătorie amintiri de acasă ; și pentru vremea bună și vînturile prielnice pe care le prevestea (toate de-a-ndoaselea, altfel nu mi-ar fi nici pe jumătate așa de dragă) ; și pentru miile de nimicuri pline de tact feminin, prin care, fără să le îmbine meșteșugit într-un tot, ci plasîndu-le cînd trebuia și unde trebuia, ne-a arătat ritos că toate tinerele mame de pe un mal al Atlanticului erau la doi pași de copilașii lor lăsați pe malul celălalt ; și că ceea ce neinițiaților le părea o călătorie serioasă, era, pentru cei care împărtășiseră taina, o adevărată distracție să tot cînți și să chiui ! Ușoară să-i fie inima și bucuroși de-a pururi să-i fie ochii ei veseli.

Cabina de lux crescuse parcă în dimensiuni, ba chiar devenise deodată așa de mare, că începuserăm să băgăm de seamă că are și o fereastră cu deschidere în afară, prin care se putea admira marea. Așa că ne-am întors din nou pe punte foarte bine dispuși. Aici domnea o atît de febrilă atmosferă de activitate și pregătiri, că parcă îți simțeai pulsul iuțindu-se și sîngele alergînd prin vine cu o sporită vioiciune în acea dimineață senină și geroasă. Corăbii lunecau elegant în sus și în jos pe fluviu, iar bărcuțele se zbenguiau pe apă ; grupuri de oameni ședeau de-a lungul cheiului, holbindu-se, cu un fel de încîntare a groazei la renumitul vas rapid american. Un grup de oameni „urcau laptele", sau cu alte cuvinte suiau vaca pe bord, în timp ce alții încărcau pînă la refuz răcitoarele cu provizii proaspete : carne

tăiată, legume, purcei de lapte bălăiori, capete de viţel cu zecile, carne de vacă, de viţel, de porc, şi păsări cu nemiluita. Alţii răsuceau odgoane şi fringhii de cîlţi ; cîţiva coborau baloturi grele în cală. Capul ofiţerului contabil — cu o expresie de totală perplexitate — abia se zărea din mijlocul maldărului imens de bagaje ale pasagerilor. Părea că toată lumea, şi fiecare în parte, nu se gîndea la nimeni şi la nimic altceva decît la pregătirile acestui impresionant voiaj. Soarele sclipitor şi rece, aerul tare al dimineţii, apa unduită de hulă, punţile acoperite cu o poighiţă albă şi subţire de gheaţă care trosnea ascuţit şi voios sub pasul cel mai uşor, totul era minunat. Şi cînd, din nou pe ţărm, ne întoarserăm privirea şi văzurăm sus pe catarg numele vasului alcătuit din steguleţe colorate, şi alături fluturînd frumosul steag american cu dungi şi stele — drumul de trei mii de mile şi mai bine ce ne aştepta şi, mai mult decît orice, perspectiva absenţei de şase luni încheiate nu ni se mai părură lucruri demne de luat în seamă, şi în mintea mea mă şi vedeam întors iarăşi acasă în plină primăvară, pe acelaşi Coburg Dock din Liverpool!

Nu m-am informat printre cunoştinţele mele din lumea medicală dacă supa de ţestoasă şi punciul rece, vinul de Rhin şi de Champagne, cel roşu, şi toate celelalte ingrediente incluse de obicei în cantităţi nelimitate la o masă bună — mai ales atunci cînd alegerea e lăsată pe seama desăvîrşitului meu prieten, domnul Radley de la Hotel Adelphi — erau calculate şi pentru a suporta o călătorie pe mare ; sau dacă o simplă costiţă de miel cu un pahar două de Xeres nu s-ar fi dovedit mai puţin turbulente în stomacul călătorului pe mare. După părerea mea, ori procedezi cu prudenţă, ori fără, în ajunul plecării pe mare, totuna e ; şi, vorba ceea, tot acolo ajungi.

Oricum însă, știu că masa din ziua aceea a fost — fără discuție — perfectă ; a cuprins toate delicatesele pe care le-am indicat și încă multe altele și am onorat-o așa cum se cuvenea. Și mai știu că, printr-o tacită înțelegere, evitam cu toții orice aluzie la ziua de mîine : cum se întîmplă probabil în relațiile dintre un temnicer delicat și un deținut prea simțitor care va fi spînzurat în dimineața următoare ; altminteri, lucrurile au mers bine și, în general, eram destul de bine dispuși.

Cînd veni dimineața — dimineața *aceea* — și ne întîlnirăm la micul dejun, era curios să vezi cum căutam să evităm orice pauză în conversație și ce grozav de vesel era fiecare ; dar veselia forțată a grupului nostru semăna tot atît cu reala sa stare de spirit, cum semăna la gust mazărea de seră, de cinci guinee [1] sfertul, cu aceea crescută sub cerul liber, scăldată în roua, în aerul și în ploaia cerului.

Cu cît ne apropiam însă de ora unu — ora suirii pe bord — această veselie pălea treptat, în ciuda tuturor eforturilor contrarii, pînă cînd, la urma urmelor, chestiunea devenind cu totul disperată, renunțarăm la orice prefăcătorie. Începurăm să ne întrebăm deschis : unde vom fi mîine și poimîine la aceeași oră, și așa mai departe ; și-i încărcarăm pe cei care aveau să se reîntoarcă noaptea în oraș cu fel de fel de mesaje ce trebuiau să ajungă acasă, sau aiurea, fără greș, în cel mai scurt timp posibil de la sosirea trenului în gara Euston Square. Și, în asemenea momente, atîtea comisioane și complimente îți vin în minte, încît mai eram încă ocupați cu această treabă cînd ne pomenirăm deodată amestecați într-o învălmășeală de pasageri și amici ai pasagerilor, și bagaje ale pasagerilor, toți și toate claie peste

[1] Guince = monedă valorînd 21 șilingi. (n.r.)

grămadă pe puntea unui mic vaporaş cu aburi, ce-şi croia, gîfîind şi sforăind, drum spre vaporul care ieşise după amiaza trecută din doc şi staţiona acum ancorat, pe fluviu.

Iată-l ! Toţi ochii se îndreaptă spre vasul ce abia se distingea prin ceaţa tot mai deasă a acelei după-amieze de iarnă ; toţi arătau cu mîna în aceeaşi direcţie şi de pretutindeni se auzeau murmure de admiraţie şi interes : „Vai, ce frumos arată !" „Cît e de elegant !" Chiar şi domnul indiferent, cu pălăria pe o ureche şi cu mîinile în buzunare, care semănase în juru-i atîta consolare cînd întrebase pe cineva — căscînd plictisit — dacă şi el „trece dincolo" — ca şi cînd ar fi fost vorba de un bac de rînd — pînă chiar şi el binevoi să-şi arunce ochii spre vapor şi să dea din cap ca şi cum ar spune : „Ce-i drept..." şi nici înţeleptul lord Burleigh [1] nu spunea atît de mult prin celebra-i clătinare din cap, ca acest domn important şi indiferent, care mai trecuse oceanul (după cum aflaseră toţi cei de pe bord, nu ştiu în ce fel) de treisprezece ori fără un singur accident !

Mai este un pasager foarte înfofolit, care şi-a atras imediat aversiunea şi ciuda celor prezenţi, fiind pe dată nimicit şi zdrobit moraliceşte, pentru că a încercat să se intereseze, cu timiditate, cam cîtă vreme trecuse de cînd se scufundase bietul „Preşedinte" [2]. Stă proţăpit chiar lîngă domnul cel indiferent şi zice — cu un vag zîmbet — că speră că acesta-i un vapor foarte solid ; la care, tipul, indiferent, privind întîi ţintă în ochii interlocutorului şi apoi undeva, în gol, răspunde neaşteptat şi cobitor că „ar trebui să fie". După care, prestigiul tipului indiferent decade considerabil în ochii celor de faţă, iar pasagerii — cu priviri sfi-

[1] William Cecil, lord Burleigh sau Burgley (1520—1598), om de stat englez. (n.r.)

[2] E vorba de un vas. (n.t.)

dătoare — își șoptesc unul altuia că omul e un măgar, un impostor, și că e limpede că habar n-are de aceste lucruri.

Dar ajungem repede pe bordul vasului, al cărui coș enorm, de culoare roșie, scoate fum cu nemiluita, dînd o promițătoare dovadă a intențiilor sale serioase. Cufere, geamantane, valize și cutii sînt trecute din mînă în mînă și săltate pe bord cu mare grabă. Ofițerii, elegant îmbrăcați, stau în capul scării, ajutînd pasagerii să se suie și zorindu-i pe matrozi. În cinci minute, micul vaporaș cu aburi e complet gol și vasul e asediat de această ultimă încărcătură de oameni care pe dată invadează totul, bulucindu-se prin fiecare colțișor; roind pe sub punte, coborînd de-a valma cu propriile lor bagaje și potcnindu-se peste bagajele altora; cuibărindu-se confortabil prin cabinele altora, și creînd o harababură de nedescris atunci cînd dădeau să iasă, căznindu-se, ca niște apucați, să deschidă toate ușile închise și îngrămădindu-se să treacă prin tot felul de locuri înfundate, pe unde nu-i nici o trecere; trimițînd anapoda oamenii de serviciu, cu părul lor creț, încolo și încoace pe puntile răcorite de briză, după treburi de neînțeles, cu neputință de executat; și, pe scurt, creînd o zăpăceală nemaipomenită. În mijlocul acestui vîrtej, tipul impasibil, care pare să nu aibă nici un fel de bagaje — și nici un prieten măcar — se preumblă agale pe puntea de sus, pufăind calm dintr-un trabuc; și cum aerul său nepăsător îl ridică din nou în stima acelora care au răgazul să-i urmărească mișcările, de fiecare dată cînd se uită în sus spre catarguri, sau în jos spre punți, sau într-o parte, toți se iau după el, ca și cum s-ar întreba dacă nu cumva a observat ceva neobișnuit, și sperînd că, în caz afirmativ, va avea bunătatea să-i anunțe.

Dar ce se vede? Șalupa căpitanului! Și iată-l și pe căpitan în persoană. Pe legea mea, zău, era

chiar omul care trebuia ! Un omuleț sprinten, bine făcut ; o față roșcovană care parcă te îndeamnă să-i strîngi deodată amîndouă mîinile ; și niște ochi cinstiți, albaștri, în care îți face plăcere să te oglindești. „Trage clopotul !“ Ding, ding, ding. Chiar și clopotul e grăbit. „Acum, pe țărm — cine se întoarce pe uscat ?“ „Dumnealor, din păcate“. Au plecat și nici nu și-au luat măcar rămas bun. Ah, iată-i, fac semne spre noi din vaporaș. „La revedere ! La revedere !“ De trei ori, ei nouă ; încă de trei ori, noi către ei ; încă de trei, ei către noi: și au dispărut.

Să faci naveta, încolo și încoace, de o sută de ori ! Această așteptare pentru ultimii saci cu scrisori e mai neplăcută ca orice. Dacă am fi putut porni în mijlocul acestor manifestații, am fi avut o plecare triumfală ; dar să zaci aici încă două ceasuri și mai bine, în ploia umedă, să nu fii nici acasă, nici pe drum, asta te cufundă treptat în cea mai sumbră plictiseală și proastă dispoziție. Un punct în ceață, în sfîrșit. Este șalupa pe care o așteptăm ! Căpitanul apare pe puntea de comandă, cu pîlnia de vorbit ; ofițerii trec la posturi ; toți oamenii sînt gata ; speranțele amorțite ale pasagerilor reînvie, bucătarii se opresc din îndeletnicirile lor savuroase și scot capete curioase prin ochiurile de geam. Șalupa abordează vasul ; sacii sînt trași sus și aruncați deocamdată pe punte pe unde se nimerește. Încă trei aclamații, și-n timp ce prima ne mai răsună în urechi, vasul tresaltă ca un gigant care tocmai primește suflarea vieții ; cele două roți mari [1] se rostogolesc cu furie, pentru prima dată, și nobilul vas, cu vîntul și curenții împingîndu-l din spate, despică mîndru apa înspumată.

[1] În locul elicei moderne, primele vapoare aveau roți mari, laterale, cu zbaturi. (n.r.)

TRAVERSAREA OCEANULUI

Am mîncat cu toţii împreună în ziua aceea ; şi eram o societate destul de impresionantă ; nu mai puţin de optzeci şi şase de persoane. Vasul fiind intrat adînc în apă, plin cum era cu combustibil şi cu atîţia pasageri pe bord, iar vremea fiind bună, abia se simţea balansarea, aşa că nici n-apucarăm să terminăm bine masa, şi pînă şi cei mai neîncrezători pasageri prinseseră un mare curaj ; iar cei care dimineaţa, la universala întrebare : „Ai rău de mare ?“ răspunseseră printr-o negaţie categorică, replicau acum sau pe un ton indiferent : „A ! nici mai mult nici mai puţin decît oricare altul“, sau fără de nici o consideraţie de ordin moral răspundeau semeţ : „Nu !“ ba încă şi cu un fel de iritare, parcă vrînd să mai adauge : „Aş vrea să ştiu, domnule, ce-ai văzut, rogu-te, anume la mine, de-mi pui întrebarea asta !“

Cu tot acest aer de curaj şi încredere, n-am putut să nu bag de seamă că doar puţini mai rămîneau să-şi bea vinul ; şi că toată lumea era cuprinsă de o dragoste neobişnuită de aer liber ; şi că locurile preferate şi cele mai rîvnite erau cele de pe lîngă uşă. La ceai, de asemenea, veniră mult mai puţini decît fuseseră la masă ; şi whist [1] se juca mai puţin decît era de aşteptat. Totuşi, în afară de o doamnă care se retrăsese cu oarecare grabă de la masă, îndată după ce a fost servită cu o pulpă de miel gras, de toată frumuseţea şi cu nişte capere foarte verzi, nu se iviseră alte victime ; iar plimbarea şi fumatul şi băutura de coniac îndoit cu apă, mereu însă în aer liber, con-

[1] Joc de cărţi. (n.r.)

tinuaseră nestingherit, pînă pe la vreo unsprezece cînd „stingerea" (nici un marinar, chiar dacă nu ar avea decît șapte ore vechime, nu ți-ar vorbi despre mersul la culcare) deveni cuvîntul de ordine. O liniște grea se așternu în locul bocănitului nesfîrșit al tocurilor pe scîndura punților, și întreaga încărcătură omenească se strînse dedesubt, în afară de cîțiva hoinari care, ca și mine, se temeau să coboare în cabinele lor.

Unuia, neobișnuit cu asemenea scene, această oră tîrzie pe bord i se pare impresionantă. Chiar mai tîrziu — cînd și-a pierdut din noutate — acest timp al nopții a continuat să aibă pentru mine un farmec deosebit. Întunecimea prin care enorma masă neagră își croiește drumul direct și sigur ; apa ce freamătă, pe care o auzi bine, dar pe care abia o deslușești ; dîra lată și sclipitoare ce se lasă în urma vaporului ; oamenii la posturi, scrutînd atent în noapte, cu siluete ce abia s-ar desluși pe fondul întunecat al cerului, de nu și-ar profila umbra pe spuzeala sclipitoare a stelelor ; cîrmaciul la roată, cu cadranul luminos în fața-i, unic punct de lumină în beznă, licărind ca un lucru viu, înzestrat cu înțelepciune divină ; tînguirea vîntului printre macarale, parîme și lanțuri ; lumina care răzbate afară prin fiecare crăpătură, ungher sau gemuleț de pe punte, ca și cum în vas ar arde un foc ascuns, gata să izbucnească prin fiecare deschizătură, sălbatic, cu puterea fără stavilă a morții și distrugerii. La început, și chiar cînd acest timp al nopții și lucrurile cărora acesta le împrumută o viață nouă, devin ceva familiar, e greu, stînd singur și adîncit în gînduri, să descoperi proporția adevărată a formelor și a contururilor. Obiectele își schimbă fața după capriciul fanteziei ; capătă forme de lucruri lăsate departe în urmă ; iau aspectul bine cunoscut al locurilor dragi, și chiar le populează cu umbre. Străzi, case,

odăi ; chipuri atît de asemănătoare cu cele ale unor oameni cunoscuți, că mă înfricoșau cu realitatea lor care întrecea cu mult — mi se părea mie — orice putință de a-i evoca pe cei absenți, acum se năștea subit din obiecte a căror reală înfățișare și întrebuințare o cunoșteam la fel de bine ca propriile mele mîini.

Însă cu această ocazie, mîinile mele, și picioarele așijderea, înghețîndu-mi de-a binelea, mă trăsei, pe la miezul nopții, dedesubt. Nu era confortabil acolo. Era grozav de strimt ; și era imposibil să nu simți prezența unui amestec extraordinar de mirosuri ciudate, ce nu se poate întîlni în altă parte decît pe vapor, un miros așa de subtil, ce parcă-ți pătrunde prin toți porii, amestecat cu răbufnelii de cală. Nevestele a doi dintre pasageri, una fiind chiar a mea, zăcea deja în chinuri, dar tăcute, pe canapea, iar camerista uneia din doamne (tot a mea) era ghem pe podea, blestemîndu-și soarta și izbindu-și de niște cutii rătăcite capul încărcat de bigudiuri. Mai întîi, fiece lucru își schimba poziția, înclinîndu-se neobișnuit ; ceea ce constituia o situație, prin ea însăși, greu de suportat. Lăsasem, de cîteva clipe, ușa deschisă pe un plan ușor înclinat și cînd mă întorsei s-o închid, o aflai în slava cerului. Apoi, fiecare scîndură, fiecare lemn scîrțîia de parcă vasul ar fi fost făcut din nuiele ; și acuma trosneau toate cum trosnesc în foc crăcile uscate. Nu era decît o soluție : să mă culc ; deci mă dusei la culcare.

Aproape aceeași poveste și în următoarele două zile, deși aveam un vînt destul de prielnic și timpul se menținea uscat. Am citit mult în pat (dar nici pînă azi nu știu ce) ; ieșeam uneori, bălăbănindu-mă, pe punte ; beam coniac rece cu un dezgust indescriptibil și mă încăpățînam să rontăi pesmeți tari ; nu eram bolnav, dar nici mult nu mai aveam.

Dimineața celei de-a treia zile. Sînt trezit pe neașteptate de un țipăt desperat al soției mele, care mă întreabă dacă nu sîntem în primejdie. Mă ridic și mă uit în jur. Cana de apă dănțuia și sălta prin cabină ca un delfin ; catrafusele noastre pluteau toate pe apă, afară de pantofii mei care eșuaseră pe o valiză, ca două șlepuri de cărbuni trase la mal. Deodată îi văd că sar în aer și iată că oglinda — înțepenită în cuie pe un perete — virează brusc și ajunge sus pe tavan. În același timp ușa dispare cu totul, și alta nouă se cască în podea. Atunci încep să-mi dau seama că salonul s-a întors cu fața în jos.

Înainte de a putea întreprinde ceva în legătură cu această nouă stare de lucruri, vasul se îndreaptă. Dar nici n-ai apucat bine să spui „Slavă cerului !" că iar începe să-și facă de cap. N-apuci să răcnești că s-a întors, și deodată o ia razna, ca o biată vietate înnebunită, șchiopătînd și abia tîrîndu-se prin toate coclaurile și hîrtoapele posibile și poticnindu-se necontenit. Nici n-apuci să te îngrozești de cele ce se întîmplă, că iată-l sărind deodată în aer. Nici n-a prins să facă săritura că se și prăbușește în adîncuri și încă mai 'nainte de a ieși din nou la suprafață, se mai dă o dată peste cap. Abia s-a pus pe picioare că se și aruncă înapoi. Și așa merge mai departe, clătinîndu-se, ridicîndu-se, zbătîndu-se, sărind, dîndu-se de-a scufundișul, dănțuind, rostogolindu-se, legănîndu-se și executînd aceste mișcări fie pe rînd, fie toate deodată — pînă cînd îți vine să urli, cerînd îndurare.

Trece un băiat de serviciu.

— Băiete !

— Da, vă rog ? !

— Ce s-a întîmplat ? Cum se cheamă asta la voi ?

— Marea cam proastă, domnule, și vînt din față !

Vînt din față ! Închipuiți-vă la prora vasului, o făptură omenească, un fel de Samson [1] gigantic, cît cincisprezece mii de Samsoni gigantici ieșind din mare înaintea corăbiei și opintindu-se s-o dea îndărăt, pocnind-o drept între ochi de cîte ori încearcă să înainteze un pas. Închipuiți-vă însăși corabia, cu toate vinele umflate, trosnind înfricoșat, jurată să meargă mai departe, ori să moară. Închipuiți-vă vîntul care urlă, marea care mugește și ploaia răpăind : tustrei coalizați, cu furie, împotriva vasului. Imaginați-vă cerul sumbru și sălbatic, și norii în înțelegere cu valurile, formînd un alt ocean, în aer. Adăugați la toate acestea tropăiturile de pe punți și coridoare ; zgomotul pașilor grăbiți ; răcnetele răgușite ale marinarilor ; gîlgîiala apei prin găurile de scurgere din pereții vasului și, pe deasupra, la intervale, talazurile care mătură puntea cu un bubuit prelung și lugubru, asemenea tunetului auzit într-o boltă — iată ce este „vîntul din față" al acestei dimineți de ianuarie.

Nu mai vorbesc de ceea ce s-ar putea numi zgomotele domestice ale vasului ; de pildă, zgomotul de sticlărie și veselă spartă, oameni de serviciu căzînd de-a berbeleacul, tumbele butoaielor desprinse din loc, și zecile de sticle de bere zburîndu-ne pe deasupra capului, și țipetele ascuțite și de loc încurajatoare, scoase, prin diversele cabine de lux de cei șaptezeci de pasageri care nu fuseseră în stare să mai vină la masă din cauza răului de mare. De asta nici nu mai vorbesc : căci deși, tot ascultînd acest concert am zăcut timp de vreo trei-patru zile, nu cred să-l fi urmărit mai mult de vreun sfert de minut, după care interval mă

[1] Uriaș din mitologia biblică, înzestrat cu o forță supranaturală. (n.r.)

culcam din nou, suferind de un cumplit rău de mare.

N-aveam rău de mare, să fim bine lămuriți, în înțelesul obișnuit al cuvîntului : aș fi dorit să am așa ceva ; ci într-o formă pe care n-am mai văzut-o și despre care n-am auzit de cînd sînt, deși — fără îndoială — trebuie să fie un lucru foarte obișnuit. Zăceam așa, toată ziua, cu desăvîrșire apatic și resemnat ; nu simțeam nici oboseală, n-aveam nici o dorință de a mă ridica sau de a mă vindeca, sau de a mai lua aer ; nici curiozitate, nici griji, nici regrete, de nici un fel ; atîta numai îmi aduc aminte că, în această totală indiferență, încercam totuși un fel de bucurie ascunsă, o veselie diabolică — dacă asemenea stare letargică poate fi înnobilată prin această denumire — la gîndul că soției mele îi era prea rău ca să-mi mai poată vorbi. Nimic nu mă mai putea surprinde. Dacă în strălucirea unei clipite de dor de acasă, întruchipată în efemera imagine a factorului nostru poștal — cu pelerina-i stacojie și cu clopoțelul lui — acesta mi-ar fi apărut în fața ochilor, în această cușcă, ziua-n amiaza mare, scuzîndu-se că-i așa de murat din cauza drumului pe valuri, și mi-ar fi înmînat o scrisoare cu o slovă binecuvîntată, sînt sigur că nu m-ar fi mirat cîtuși de puțin : aș fi fost chiar perfect satisfăcut. Dacă Neptun în persoană ar fi intrat în cabină cu un rechin prăjit înfipt în trident, aș fi socotit acest eveniment drept o întîmplare cît se poate de firească.

O dată — o singură dată mă pomenii pe punte. Nu știu cum ajunsesem sus, sau ce mă îndemnase să mă duc, dar m-am trezit acolo ; și încă îmbrăcat de sus pînă jos, cu o manta largă și cu niște cizme enorme, în care n-ar fi intrat nici un om cuminte, în halul de slăbire în care mă aflam. Eram acolo în picioare, cînd deodată, într-o scli-

pire de luciditate, gîndurile mi se fixară pe ceva. Nu știu pe ce anume. Poate să fi fost șeful echipajului ; sau poate pompa de pe punte ; sau poate vaca. Nu pot spune cam cît am stat acolo ; o zi sau o minută. Îmi aduc aminte că încercam să mă gîndesc la ceva (la orice din lumea asta largă, fără preferințe), dar fără nici un rezultat. Nu puteam măcar să deosebesc cerul de mare ; căci orizontul părea beat și mi se învîrtea ca turbat înaintea ochilor în toate direcțiile. Chiar în acea stare de neputință — îl recunoscui totuși pe tipul indiferent stînd în fața mea : îmbrăcat marinărește într-un costum păros albastru, cu o casketă de mușama pe cap. Dar eram prea imbecilizat, deși știam cine e, ca să-l pot separa de costumul său ; și încercam să-l strig, îmi aduc aminte, *timonier*. După un interval de totală inconștiență, am descoperit că plecase, și văzui apărînd alt chip în locul lui. Părea că se clătina, și unduia dinaintea mea de parcă l-aș fi privit printr-o oglindă mișcătoare ; era căpitanul ; și-mi păru așa de nostimă fața lui, că încercai să zîmbesc. După gesturi părea că mi se adresează mie ; dar îmi trebui mult timp pînă să-mi dau seama că omul mă îndemna să ies din apa în care intrasem pînă la genunchi, așa îmbrăcat cum eram. Am încercat să-i mulțumesc, dar n-am reușit. Izbuteam numai să-i fac semn cu mîna arătînd spre cizme, sau în direcția în care presupuneam că sînt cizmele și să-i spun cu o voce plîngătoare : „Tălpi de plută !" cercînd în același timp — după cîte mi s-a povestit — să mă așez pe jos, în băltoacă. Dîndu-și seama că eram cu totul iresponsabil și deocamdată năuc, a avut omenia să mă conducă înapoi sub punte.

Am rămas acolo pînă m-am făcut mai bine : de cîte ori mi se dădea să mănînc ceva, mă cuprindea o stare de neliniște mai rea decît aceea care se pare că îi apucă pe înecații cărora li se admi-

nistrează procedeul de aducere la viață. Unul dintre pasageri avea o scrisoare de recomandație către mine, de la un prieten comun din Londra. Mi-a trimis-o în cabină însoțită de o carte de vizită, chiar în dimineața cu „vîntul în față". M-a necăjit multă vreme gîndul că acest domn ar putea fi bine sănătos și că m-o fi așteptînd de o sută de ori pe zi să-l vizitez în salon. Mi-l închipuiam o figură dintre acelea tăiate în piatră — pe care n-o poți numi om — care te întreabă, cu o față rumenă de sănătate, și cu voce puternică, ce-o fi aia rău de mare și dacă-i într-adevăr așa de păcătos pe cît se spune. Acest gînd mă tortura cumplit ; și nu cred că am simțit vreodată o satisfacție sau o fericire mai mare decît atunci cînd am auzit că doctorul vasului a trebuit să aplice pe burta acestui zdravăn domn o cataplasmă cu muștar. Vindecarea mea a început din momentul primirii acestei vești.

Fără îndoială că am fost întru aceasta ajutat și de o furtună care s-a stîrnit ușor prin amurg — cam a zecea zi de la plecare — și care a ținut, cu o furie mereu crescîndă, pînă dimineața, afară de vreun ceas înainte de miezul nopții, cînd s-a mai potolit. Calmul nefiresc al acelui ceas însă era atît de înspăimîntător și de greu de îndurat, încît reizbucnirea ei violentă a însemnat aproape o ușurare.

Nu voi uita niciodată caznele prin care a trecut vasul pe marea înfuriată din acea noapte. „O fi existînd pe lume ceva mai rău ?" era o întrebare pe care o auzeam de cîte ori toate lucrurile din jurul tău alunecau și se izbeau, și cînd, cu siguranță, era foarte greu să-ți imaginezi un chin mai groaznic pentru un corp ce plutește pe apă, amenințat în permanență să se ducă la fund. Dar nici cea mai vie imaginație nu-și poate închipui peripețiile unui vapor într-o noapte de iarnă, în

mijlocul Atlanticului deslănțuit. Să spui că vaporul e aruncat pe o coastă, catargurile înfundîndu-se în valuri, și că, sărind iar la loc, se prăvălește pe cealaltă coastă, pînă cînd un val enorm îl plesnește cu zgomotul a o sută de tunuri grele și-l azvîrle înapoi ; că se oprește în loc, șovăie și se cutremură ca amețit, și apoi, cu o zvîcnitură năpraznică, se năpustește înainte ca un monstru înnebunit, ca să fie doborît, bătut, strivit și îmbrîncit de marea înfuriată ; să spui că tunetul, fulgerul, grindina și ploaia și vîntul se bat hain pentru întîietate — că fiecare scîndură geme și fiecare cui țipă, și fiecare strop de apă din imensitatea oceanului urlă pe limba lui — nu înseamnă nimic. Să spui că totul e grandios, și înfiorător, și oribil peste măsură, nu exprimă nimic. Cuvintele nu pot reda, mintea nu poate cuprinde. Doar visul poate evoca acest fenomen în toată furia și turbarea lui.

Și totuși — în mijlocul acestor spaime — mă aflam într-o situație atît de ridicolă, încît nu-mi puteam stăpîni rîsul, cum aș rîde acum de orice alt incident caraghios întîmplat în împrejurările cele mai vesele cu putință. Spre miezul nopții navigam pe niște valuri care năvăleau prin chepenguri, izbeau de perete ușile de deasupra și pătrundeau, urlînd furioase, jos în cabina doamnelor, spre desperarea de negrăit a soției mele și a unei micuțe doamne scoțiene care — în treacăt fie spus — trimisese căpitanului, prin femeia de serviciu, un mesaj prin care îi cerea să instaleze îndată, în vîrful fiecărui catarg și sus pe coș, cîte un paratrăsnet ca să ferească vasul de prăpăd. Aceste doamne și subreta despre care am mai pomenit erau atît de înfricoșate, încît eu, nemaiștiind ce aș mai fi putut face cu ele, mă gîndii desigur să caut să le dau un întăritor. Și cum nu mi-a venit altceva mai bun în minte, în clipa aceea, decît co-

niac fierbinte, le-am umplut degrabă un pahar. Cum însă nu se putea sta în nici un fel fără de sprijin, fură azvîrlite una peste alta pe colțul unei canapele lungi — fixate pe tot lungul peretelui cabinei — unde, cramponate una de alta, așteptau parcă să se înece. Cînd tocmai mă apropiam de ele cu leacul în mînă, gata să-l administrez, cu multe vorbe de mîngîiere, celei mai apropiate paciente, care nu-mi fu deznădejdea văzîndu-le cum se rostogolesc încet spre colțul opus al canapelei. Și cînd să mă îndrept într-acolo, iarăși cu paharul întins, o nouă zvîcnitură îmi jucă festa și-mi încurcă toate bunele intenții, aruncîndu-mi pacientele înapoi, în colțul de unde o porniseră. Cred că le-am ținut calea vreun sfert de oră în sus și în jos pe canapea, fără să ajung la vreuna dintre ele, și cînd, în sfîrșit, le-am prins, din tot coniacul abia de mai rămăsese vreo linguriță. Pentru a completa tabloul, e necesar să recunoaștem în subsemnatul, ipochimen dezamăgit, un ins foarte palid, care ultima oară se bărbierise și se pieptănase la Liverpool, și ale cărui singure articole de îmbrăcăminte (afară de lenjerie) erau o pereche de pantaloni groși, de vreme rea, o haină albastră, admirată înainte vreme pe Tamisa, la Richmond [1], și un singur papuc, în piciorul gol.

Despre giumbușlucurile la care s-a dedat vaporul a doua zi și care a făcut din pat pur și simplu o glumă și din orice tentativă de sculare din pat — afară doar dacă nu prin cădere — o imposibilitate, nici nu mai vorbesc. Dar n-am văzut de cînd sînt ceva asemănător jalnicei priveliști ce mi s-a arătat cînd, către amiază, m-am rostogolit literalmente pe punte.

[1] Oraș în apropierea Londrei, stațiune în care se află numeroase vile ale aristocrației. (n.r.)

Cerul și marea păreau unite într-un bloc de un plumburiu greu și uniform. Nu se mai vedea nimic, nici chiar peste deșertul dezolat din jurul nostru, căci marea stîrnea valuri mari și orizontul ne închidea ca într-un enorm cerc negru. Văzut din aer sau din vîrful unei stînci înalte de pe țărm, peisajul ar fi părut impunător și măreț fără îndoială, dar văzut de pe punțile ude și alunecoase, te impresiona dureros și-ți dădea ameteli. În timpul furtunii de peste noapte, barca de salvare fusese zdrobită de un val, ca o coajă de nucă și atîrna acum, bălăbănindu-se, în aer : o biată grămadă de scînduri rupte. Podeaua punții de deasupra roților din spate fusese smulsă cu totul. Roțile laterale rămăseseră descoperite și împroșcau puntea cu apă în toate părțile. Coșul, alb de sarea depusă ; catargurile mari, avariate : pînzele de rezervă înțepenite, cordajele înnodate, încurcate, ude și desfăcute : greu de găsit o priveliște mai sumbră.

Eram acum instalat confortabil, prin bunăvoința doamnelor, în cabina lor, unde, în afară de noi, mai erau numai patru pasageri. Mai întîi, mica doamnă scoțiană mai sus pomenită, în drum spre New York, unde urma să-și revadă bărbatul care se stabilise acolo de trei ani de zile.

Apoi, o pereche, un tînăr de treabă din Yorkshire [1], în legături de afaceri cu o societate americană, domiciliat tot la New York și care își ducea acolo frumoasa și tînăra-i soție, cel mai frumos tip de tînără englezoaică pe care l-am văzut vreodată — abia trecuseră două săptămîni de cînd se căsătoriseră — și, în sfîrșit, o altă pereche — tot tineri însurăței, judecînd după drăgălășeniile pe care și le spuneau. Despre aceștia din urmă nu știu decît că erau o pereche cam

[1] Regiune industrială în estul Angliei. (n.r.)

misterioasă și că doamna avea un fizic extrem de atrăgător, iar domnul căra după sine mai multe puști decît Robinson Crusoe, purta o haină de vînătoare, și adusese pe bord doi cîini mari. Gîndindu-mă mai bine, mi-aduc aminte că acesta mînca întotdeauna friptură caldă de porc și bea numai bere înfundată, considerîndu-le o cură împotriva răului de mare ; și că lua aceste leacuri (de obicei în pat) zi de zi, cu o perseverență uimitoare. Pot însă adăuga, pentru lămurirea celor curioși, că nu i-au fost de nici un folos.

Vremea continuînd cu încăpățînare să fie tot mai rea, ne înghesuiam de obicei în această cabină, mai mult sau mai puțin amărîți, cu vreo oră înainte de amiază, și ne așezam pe canapele ca să ne mai venim în fire. Din cînd în cînd, căpitanul trecea pe acolo să ne comunice situația vîntului, sau certitudinea sa că mîine se va îndrepta timpul (pe mare întotdeauna e sigur că vremea va fi mai bună a doua zi), că se va mări viteza parcursului, și așa mai departe. Observații proprii nu puteam face pentru că nu era soare după care să ne luăm. Dar descrierea unei zile va fi edificatoare pentru toate celelalte zile laolaltă. Iat-o !

După plecarea căpitanului, ne așternem pe citit, dacă-i destulă lumină ; dacă nu, moțăim sau mai schimbăm o vorbă. La unu, sună un clopot, și femeia de serviciu intră cu o tipsie aburindă cu cartofi prăjiți și alta cu mere coapte, și farfurii cu căpățini de porc, șuncă, pastramă, sau cu o porție de excelentă friptură la tavă. Tăbărîm asupra acestor delicatese, mîncăm cît mai mult (avem acum o poftă de lup) și o ținem așa cît putem. Dacă focul arde (uneori se mai face și foc) sîntem chiar veseli, dacă nu, fiecare ține să remarce că-i strașnic de frig, ne frecăm mîinile, ne acoperim cu haine și paltoane, și ne apucăm iarăși să vorbim, sau dormităm, ori citim (cu condiția mai sus

enunțată) pînă la ora mesei. La cinci, clopotul sună iar, și femeia de serviciu apare cu alte farfurii de cartofi — de data asta fierți — și cu fel de fel de cărnuri, fără a uita friptura de porc, care trebuie luată ca o doctorie. Ne așezăm iarăși la masă (parcă mai veseli ca rîndul trecut); prelungim masa cu un compot de mere cam stătut, struguri și portocale, și ne bem vinul și coniacul îndoit cu apă. Sticlele și paharele sînt încă pe masă, și portocalele și celelalte se rostogolesc după voia lor și a bălăbănelilor vasului, cînd iată că vine doctorul — solicitat prin invitație specială — la partida de whist. Imediat după sosirea lui ne așezăm temeinic la joc; și cum din cauza furtunii cărțile nu vor să stea pe postav, punem levatele [1] în buzunare, pe măsură ce le ridicăm. La whist stăm, cu mare gravitate — minus timpul cît se ia ceaiul — pînă pe la unsprezece, cînd apare căpitanul, cu pălăria legată pe sub bărbie și în costum de timonier, lăsînd o baltă de apă pe locul unde stă. La această oră jocul de cărți se termină și pe masă apar din nou sticlele și paharele; și după o discuție plăcută de vreo oră despre vas, pasageri și despre alte lucruri în general, căpitanul (care nu se duce niciodată la culcare și nu-i niciodată prost dispus) își ridică gulerul, gata de plecare, ne strînge mîinile la toți și iese afară în furtună, vesel, parcă ar merge la o onomastică.

Cît privește noutățile zilnice, nu ducem lipsă de loc. Despre cutare pasager se spune că a pierdut patrusprezece lire la douăzeci și unu ieri, în salon; un altul își bea în fiecare zi sticla de șampanie, deși (fiind doar un biet funcționar) nimenea nu știe cum de-i dă mîna. Mașinistul șef a declarat că de cînd există n-a mai apucat asemenea timpuri — voia să spună vreme — că patru

[1] La jocul de cărți, totalitatea cărților luate cu o carte mai mare sau cu un atu. (n.r.)

ajutoare i s-au îmbolnăvit și au lăsat lucrul istoviți. Cîteva cabine au fost inundate și în toate pătrunde apa. Bucătarul vasului, sugînd pe ascuns whisky din sticlele sparte, a fost găsit beat, și l-au stropit cu pompa de incendiu pînă s-a trezit. Toți chelnerii căzeau, se rostogoleau pe scări pe la ora meselor și umblau cu plasturi lipiți pretutindeni. Brutarul s-a îmbolnăvit ; la fel plăcintarul. Un om nou, teribil de indispus, care a fost pus să țină locul plăcintarului, a fost proptit de niște butoaie goale de peretele unei cabine de pe punte și cînd i s-a poruncit să întindă foile de plăcintă, omul a protestat cu tărie (fiind un temperament extrem de țîfnos), spunînd că moare numai dacă se uită la așa ceva. Noutăți ! Douăsprezece omoruri pe uscat n-ar fi fost mai interesante ca aceste mici incidente pe mare.

Împărțiți între jocul de cărți și noutăți de felul acestora, am ajuns (așa bănuiam) în rada portului Halifax [1], în a cincisprezecea noapte, cu vîntul potolit și sub clar de lună, cînd deodată vasul se împotmoli într-un banc de nămol. Bineînțeles, toată lumea năvăli pe punte ; parapetele fură pe dată luate cu asalt și în cîteva minute se creă o stare de confuzie generală cum nu și-o putea dori decît individul cel mai anarhic din fire.

Pasagerii, baloturile, butoaiele cu apă și toate materialele grele fură înghesuite la pupă spre a ridica prora, iar vasul fu repede degajat, iar după puțină navigare înainte, spre un șir suspect de obiecte a căror apropiere fusese semnalată chiar la începutul ciocnirii prin strigăte puternice de „Stînci la babord !“ și după multă manevrare a roților cu lopeți și după mai multe lansări ale plumbului de sondaj la o adîncime tot mai mică, aruncarăm ancora într-un loc ciudat pe care ni-

[1] Oraș în sud-estul Canadei, important port la Oceanul Atlantic. (n.r.)

meni pe bord nu-l recunoștea, deși era pămînt pretutindeni împrejur și atît de aproape, că vedeam clar legănîndu-se ramurile copacilor.

Era destul de bizar, în liniștea nopții, și în nemișcarea de moarte ce părea că se crease prin stoparea bruscă și neașteptată a mașinilor care ne boncăniseră și ne pufăiseră în urechi atîta amar de zile, să observi semnele unei nespuse mirări întipărite pe fiecare față, începînd cu ofițerii, continuînd cu toți pasagerii și pînă la fochiștii care ieșeau de dedesubt, unul cîte unul, strîngîndu-se într-un grup tuciuriu pe lîngă chepengul sălii mașinilor și schimbînd observații în șoapte. După ce se aruncară în văzduh cîteva rachete și se trasere cîteva împușcături de alarmă, în speranța zadarnică de a primi un răspuns sonor sau luminos de pe țărm, se hotărî să se trimită o barcă la mal. Era nostim să vezi cu cîtă grabă se ofereau unii pasageri să plece la țărm în această barcă : pentru binele public, evident ; nu pentru că ar fi socotit că vasul s-ar afla în primejdie sau că ar fi pericol să se răstoarne pe o parte în caz de reflux. Nu mai puțin nostim era să vezi cît de nepopular ajunsese bietul timonier într-un singur minut. Condusese vasul de la început — din Liverpool — și se remarcase cu strălucire ca un bun și mucalit povestitor de anecdote. Iată-i totuși pe aceiași oameni care riseseră cel mai tare de glumele sale, agitîndu-și pumnii sub nasul lui, copleșindu-l cu imprecații și înfierîndu-l ca pe un ticălos !

În curînd barca se îndepărtă, cu un far și cu fel de fel de semnale luminoase albastre la bord, și în mai puțin de o oră era înapoi ; ofițerul șef al expediției aduse cu sine un arbust tînăr, destul de groscior, smuls cu rădăcini cu tot, spre a liniști anumiți pasageri care intraseră la bănuială că au fost înșelați și atrași într-un naufragiu, altminteri n-ar fi crezut în ruptul capului că oamenii au fost

într-adevăr la țărm, ci că s-au învîrtit doar puțin prin ceață, nevăzuți, înadins ca să-i înșele și să pună la cale pieirea pasagerilor. Căpitanul nostru prevăzuse încă de la început că trebuia să fim într-un loc numit „Trecătoarea de răsărit", și chiar așa era. Era cam ultimul loc din lume în care am fi putut avea vreo treabă sau vreo rațiune de a ne găsi, dar ceața subită și probabil vreo eroare din partea timonierului fuseseră cauza. Eram înconjurați de promontorii, stînci și bancuri de nisip ; dar ne strecurarăm — din fericire — în singurul loc sigur ce se putea găsi. Ușurați de această comunicare, și de asigurarea că trecusem de reflux, ne reîntoarserăm în cabine la trei ceasuri din noapte.

A doua zi, pe la vreo nouă jumătate dimineața, tocmai mă îmbrăcam, cînd un zgomot mă atrase pe punte. Cînd părăsisem puntea astă-noapte, cerul era întunecat, cețos și umed, iar în jurul nostru străjuiau niște dealuri pustii. Acuma însă înaintam pe apa liniștită a unui fluviu lat, cu unsprezece mile pe oră, cu steagurile fluturînd voios, oamenii echipajului îmbrăcați în uniformele de paradă și ofițerii la fel. Soarele strălucea ca într-o superbă dimineață de april în Anglia ; pămîntul ce se întindea departe pe ambele maluri era smălțat cu pete luminoase de zăpadă și căsuțe albe de lemn, cu oameni în prag. Telegraful în funcțiune, steagurile arborate, antrepozitele răsărind în fața ochilor, vapoare, cheiuri pline de lume, zgomote în depărtare, strigăte, oameni și copii tăind valea de-a dreptul, în goană, spre dig ; totul era mai sclipitor și mai vesel, mai proaspăt pentru ochii noștri neobișnuiți decît pot arăta cuvintele. Ne îndreptarăm spre un chei ticsit de o mare de capete ridicate spre noi ; o luarăm de-a lungul malului și acostarăm după cîteva strigăte și cîteva încordări de cabluri. Nici nu se aruncase bine

puntea că ne și năpustirăm — cîțiva — spre țărm și păsirăm iarăși pe pămîntul tare și bun !

Cred că acest Halifax ne-ar fi părut oricum un rai, deși nu era decît o localitate cum nu se află mai urîtă și mai plicticoasă. Dar orașul în sine și locuitorii săi mi-au lăsat o impresie minunată, pe care o păstrez pînă în ziua de azi. Și m-am întors în țară nu fără regretul de a nu fi putut trece a doua oară pe aici pentru a mai strînge o dată mîinile prietenilor ce mi-i făcusem în ziua aceea.

Tocmai se întîmpla să aibă loc deschiderea Consiliului Legislativ și a Adunării Generale, ceremonie la care formele respectate la începerea unei noi sesiuni a Parlamentului în Anglia erau atît de precis imitate, și cu atîta gravitate prezentate, la o scară mai mică, încît ți se părea că privești Westminsterul [1] prin celălalt capăt al unui telescop. Guvernatorul — în calitate de reprezentant al maiestății sale — pronunță ceea ce putea numi mesajul tronului [2]. Spuse ce avea de spus, bine și sobru. Muzica militară de afară atacă cu multă vigoare *God save the Queen* [3], înainte ca excelența sa să fi terminat ultimul cuvînt. Publicul aclama, cei dinăuntru aplaudau, cei de afară clătinau din cap : partidul guvernamental era de părere că a fost un discurs formidabil, opoziția declara că mai prost nici că se pomenise ; apoi președintele și membrii Camerei Adunării se retraseră de la bară pentru a schimba o grămadă de păreri și a nu face mai nimic. Și pe scurt, totul urma și promitea să urmeze exact după același tipic ca și la noi în țară, în ocazii similare.

[1] Sediul Parlamentului britanic. (n.r.)

[2] Cuvîntarea tradițională a regelui la festivitatea deschiderii Parlamentului. (n.r.)

[3] „Dumnezeu s-o apere pe regină", primele cuvinte ale imnului englez. (n.r.)

Orașul e așezat pe coasta unui deal, dominat, în vîrf, de o fortăreață încă neterminată. Mai multe străzi late și frumoase pornesc din vîrful dealului spre țărm și se întretaie cu altele, paralele cu rîul. Casele sînt, cele mai multe, de lemn. Piața e aprovizionată din belșug, și alimentele sînt extrem de ieftine. Timpul fiind neobișnuit de blînd pentru acel anotimp, săniile nu circulau ; în schimb se puteau vedea multe prin curți și unghere, erau așa de bogat împodobite, că ar fi putut fi oricînd folosite drept care alegorice într-un spectacol de la circul lui Astley [1]. Ziua era deosebit de frumoasă, aerul tare și sănătos, iar aspectul general, acela al unui oraș vesel, harnic și prosper.

Am stat acolo șapte ore, să lăsăm și să primim poșta. În sfîrșit, după ce ne adunarăm catrafusele și pasagerii (inclusiv vreo doi-trei inși de elită care, înfruptîndu-se prea în voie din stridii și șampanie, fuseseră găsiți lungiți pe spate în nesimțire pe străzi lăturalnice) motoarele fură puse din nou în funcțiune și luarăm direcția Boston.

Dînd iarăși de timp furtunos în golful Fundy, ne mai bălăbănirăm — ca mai înainte — încă o noapte și o zi. A doua zi după amiază, adică sîmbătă, 22 ianuarie, un remorcher american ne întîmpină să ne piloteze, și puțin după aceea, pachebotul *Britania,* plecat din Liverpool de optsprezece zile, fu anunțat prin telegraf la Boston.

Cred că nu pot nicicum exagera interesul cu care îmi încordam privirea cînd primele crîmpeie de pămînt american apărură ca niște mușuroaie de cîrtiță ce creșteau pe nesimțite din marea verde și formînd o linie neîntreruptă de-a lungul coastei. Un vînt ascuțit ne biciuia obrajii ; țărmul era înghețat bocnă și era un ger zdravăn. Aerul însă era așa de limpede, uscat și luminos, încît

[1] Circ înființat la Paris de un englez, Ph. Astley (1742—1814). (n.r.)

temperatura era nu numai suportabilă, ci chiar plăcută.

Am rămas pe punte, zgîindu-mă la tot ce vedeam în jurul meu, și nu reușeam să mai cuprind atîtea priveliști, chiar de-aș fi avut ochii lui Argus [1] și i-aș fi ațintit larg deschiși pe fiecare în altă direcție: dar nu voi mai povesti toate acestea ca să nu lungesc capitolul. Nici nu voi pomeni — decît în treacăt — despre greșeala mea, ca străin, care crezusem că un grup de persoane extrem de active, ce se cățăraseră pe bord cu riscul vieții pe cînd ne apropiam de chei, erau vînzători de ziare din harnica breaslă a celor de acasă, deși cîțiva dintre ei aveau petrecute pe după gît niște genți de piele pline cu ziare și toți țineau în mînă niște foi mari de hîrtie, cînd, în realitate, erau chiar directorii ziarelor respective, care luau personal în primire vasul (după cum m-a informat un domn cu un fular de lînă împletită) „pentru că le plăceau senzațiile!" [2] Ajunge să precizez că unul dintre acești năvălitori, cu o amabilitate promptă — pentru care îi mulțumesc aici cu recunoștință — o luă înainte, să ne rețină camere la hotel și că, atunci cînd îl urmai de îndată, mă trezii grăbind după dînsul, prin niște coridoare lungi, imitînd fără să vreau mersul domnului T. P. Cooke [3], dintr-o nouă melodramă nautică.

---

[1] Personaj mitologic înzestrat, după legendă, cu o mie de ochi. (n.r.)

[2] Episodul e reluat și amplificat de Dickens într-o scenă de mare sarcasm din romanul *Martin Chuzzlewit*. (n.r.)

[3] Poet și dramaturg englez (1702—1756), autor al unor poeme și piese de teatru lipsite de valoare. (n.r.)

DE LA WORCESTER LA NEW YORK

Worcester. Riul Connecticut. Hartford. New Haven. Spre New York.

Părăsind Bostonul [1] sîmbătă după-amiază, la 5 februarie, ne îndreptarăm pe altă linie ferată spre Worcester : un orășel drăguț din Noua Anglie, unde aranjasem să rămînem sub primitorul acoperiș al guvernatorului, pînă luni dimineața.

Aceste orașe și orășele din Noua Anglie [2] (dintre care multe ar fi luate în Anglia drept sate) reprezintă tot atît de bine America rurală cît reprezintă populația lor pe americanul rural. Bine îngrijitele pajiști și livezile verzi de acasă nu se întîlnesc pe aici ; și iarba, în comparație cu cea de pe frumoasele noastre ogoare și izlazuri pare vulgară, aspră și sălbatică ; dar pretutindeni dai cu ochii de costișe domoale, dealuri line, văi împădurite și rîuri sprintene. Fiecare sătuc de coloniști își are biserica și școala sa răsărind printre acoperișurile albe și arborii umbroși ; fiecare casă e mai albă ca laptele ; fiecare jaluzea venețiană mai verde decît orice verde, și în fiecare zi frumoasă, cerul e de un albastru nespus de albastru. Un vînt ascuțit și uscat și un îngheț ușor întăriseră atîta drumurile cînd am coborît la Worcester, încît făgașurile căruțelor

[1] Oraș industrial în statul Massachussets ; după ce a debarcat aici, Dickens a vizitat orașul, plecînd apoi în orașul Lowell, ale cărui fabrici le-a vizitat, întorcîndu-se apoi la Boston. (n.r.)

[2] Numele unei regiuni din nord-estul Statelor Unite formată din statele Maine, New Hampshire, Vermont, Massachussets, Rhode Island și Connecticut. (n.r.)

se transformaseră în creste de granit. Aceeași impresie puternică de prospețime pretutindeni. Toate clădirile arătau ca și cum ar fi fost construite și vopsite chiar în dimineața aceea și ar fi putut fi demontate iarăși a doua zi fără prea multă bătaie de cap. În aerul proaspăt al serii, fiecare linie se contura de o sută de ori mai precisă. Colonadele, pure, aidoma unui decor, nu aveau mai multă perspectivă decît un pod chinezesc de pe o ceașcă de ceai, și cu toate astea erau atît de bine calculate, încît nu puteai să te îndoiești de menirea lor practică. Crestele ca lama de brici ale căsuțelor izolate păreau că taie vîntul care șuiera deasupra lor făcîndu-l să-și ascută glasul. Gingașele locuințe de lemn, în spatele cărora soarele apunea într-o irizare incandescentă, erau parcă străvezii și ți se părea cu neputință ca oamenii să se poată ascunde acolo, feriți de privirile celor dinafară. Chiar pe acolo unde se vedea focul arzînd, prin geamurile fără perdele ale vreunei case îndepărtate, îți făcea impresia că abia fusese aprins și că nu dă căldură ; și în loc de a trezi în minte imaginea unei odăi intime, înseninată de fețele celor ce au văzut pentru întîia oară lumina în jurul acelui cămin, și tapisată cu draperii împurpurate de văpaia focului, îți sugera mai degrabă miros de tencuială și pereți jilavi.

Așa, cel puțin, gîndisem în seara aceea. Dimineața următoare, cînd soarele strălucea puternic și clopotele bisericii sunau cristalin, iar oamenii tacticoși, în haine de sărbătoare, pășeau gravi, însuflețind cărările și înșirîndu-se pe drumul către biserică, o atmosferă de pace duminicală cuprindea întreg satul. I s-ar fi potrivit parcă mai bine o biserică veche, sau, și mai bine, niște morminte vechi ; dar așa cum era, această liniște sănătoasă ce plutea peste toate avea asupra noastră o înriu-

rire de două ori binevenită după frămîntarea oceanului și zarva orașului.

A doua zi dimineața ne continuăm drumul mai departe — tot cu trenul — spre Springfield. De aici, pînă la Hartford [1] — unde trebuia să ajungem — este o distanță de numai douăzeci și cinci de mile, dar în acea vreme a anului drumurile erau așa de proaste, încît călătoria ar fi trebuit să dureze vreo zece-douăsprezece ore. Din fericire, însă, iarna fiind neobișnuit de blîndă, rîul Connecticut era „deschis", adică nu era înghețat. Căpitanul unui mic vapor cu aburi ieșea în prima sa călătorie din acel sezon (era a doua oară cînd, după cît își aminteau oamenii, un vas ieșea pe rîu în februarie) și ne aștepta să ne urcăm pe bord. Ca atare ne și suirăm fără zăbavă. Căpitanul își ținu făgăduiala și porni de îndată. Cu siguranță că nu degeaba îi zicea vaporaș. Am uitat să mai întreb, dar cred că nu avea mai mult de o jumătate minz putere. Domnul Paap, celebrul pitic, ar fi putut viețui și muri fericit în această cabină, cu jaluzele la ferestre, ca orice casă obișnuită. Aceste ferestre aveau și niște perdelițe de un roș aprins, care acopereau geamurile de jos și erau întinse pe niște șnururi cam lăsate ; așa încît cabina părea salonul unei circiumi liliputane — care s-a trezit deodată pe apă în urma unei inundații sau a vreunui accident acuatic și a fost dusă de curent la voia întîmplării. Dar chiar și în această cabină se afla un scaun balansor. În America, un pas n-ai să faci fără să nu vezi balansoare.

N-am curaj să spun de cîte picioare scurt și de cîte picioare îngust era acest vaporaș : să vorbești de lărgime și lungime ar fi în cazul de față o contradicție de termeni. Dar pot spune că ne ațineam tot pe la mijlocul punții, de teamă ca vasul să nu cadă în bot ; și mașinăria era băgată — printr-un

[1] Orașe în statul Massachussets, pe rîul Connecticut. (n.r.)

curios procedeu de condensare — între talpa vasului și punte, formînd un fel de sandviș cald cam de trei picioare grosime.

A plouat într-una toată ziua, încît la un moment dat mă gîndeam că nici în Munții Scoției nu plouă așa. Pe rîu pluteau sloiuri de gheață care trosneau și se sfărîmau sub noi ; și adîncimea apei — pe drumul pe care-l luarăm ca să evităm sloiurile mai mari purtate de curent prin mijlocul rîului — nu era mai mare de cîteva palme. Cu toate acestea, ne văzurăm înainte de drum cu iscusință. Și fiind bine înfofoliți, sfidam vremea rea și ne bucuram de plimbare. Connecticutul e un rîu frumos, și malurile sale trebuie să fie foarte frumoase vara ; cel puțin așa îmi spunea o tînără doamnă în cabină și probabil că avea dreptate, dacă atunci cînd ești înzestrat cu atîta frumusețe o mai și poți aprecia, pentru că niciodată n-am văzut femeie mai frumoasă.

După două ore și jumătate de asemenea neobișnuită călătorie (în care timp ne-am oprit puțin și într-un orășel unde am fost salutați cu o bubuitură dintr-un tun mult mai gros decît coșul vasului nostru), am ajuns la Hartford și am tras imediat la un hotel foarte confortabil, în afară — ca de obicei — de dormitoare, care, aproape în toate părțile pe unde am fost, te făceau să te scoli cam prea devreme.

Mai zăbovirăm aici patru zile. Orașul e pitoresc așezat în căușul unor dealuri verzi ; pămîntul e bogat, cu păduri multe, și bine lucrat. Aici e reședința corpului legislativ al statului Connecticut, care pusese pe vremuri în aplicare celebrele „legi albastre“ [1], în virtutea cărora, printre alte slăvite prevederi, era și aceea de a pune în butuci pe orice cetățean care era dovedit că și-a sărutat ne-

[1] Legi puritane promulgate în New Haven, imediat după întemeierea orașului. (n.r.)

vasta în ziua de duminică. O bună parte din mentalitatea puritană dăinuiește în aceste părți până în ziua de azi ; dar, după cîte știu, influența sa nu i-a făcut pe oameni mai puțin dîrji la toc sau mai echitabili în relațiile cu semenii. Cum n-am auzit să fi avut un asemenea efect pe alte meleaguri, nu cred că-l va avea vreodată nici aici. Într-adevăr, m-am obișnuit, în legătură cu trîmbițata lor cucernicie și cu mutrele lor grave, să judec bunurile de pe lumea cealaltă, cu aceeași măsură cu care le judec pe cele de aici ; și de cîte ori văd vreun negustor expunîndu-și cu prea mare ostentație articolele în vitrină, am îndoieli asupra calității mărfii.

În Hartford se găsește faimosul stejar în care a fost ascuns hrisovul regelui Carol [1]. Acest copac se află acum în grădina unui fermier. Hrisovul însuși este păstrat la primărie. Am găsit tribunalele de aici asemenea celor de la Boston, instituțiile publice aproape la fel de bune. Azilul de alienați e admirabil condus, la fel Institutul pentru surdo-muți.

La azil era o bătrînică foarte înțepată — cu o expresie zîmbitoare — care se apropie șontîc-șontic de mine, și cu o reverență desăvîrșită îmi puse uluitoarea întrebare :

— Domnule, mai înflorește oare Pontefractul [2] pe pămîntul Angliei ?

— Mai înflorește, doamnă, răspunsei.

— Cînd l-ați văzut ultima oară, domnule, era...

— Sănătos, doamnă — zisei — foarte sănătos. M-a rugat să vă transmit salutări din partea sa. Niciodată nu l-am văzut arătînd mai bine.

La care bătrîna doamnă se bucură foarte tare.

[1] În 1687, hrisovul prin care se acordase libertate coloniilor New Haven și Connecticut a fost ascuns într-un stejar, pentru a nu cădea în mîna trimișilor englezi. (n.r.)

[2] Oraș în Anglia, în comitatul York. (n.r.)

După ce mă scrută un moment, ca pentru a se convinge că atitudinea mea respectuoasă nu era în bătaie de joc, dădu să plece, dar se întoarse brusc și, țopăind o dată în loc (ceea ce mă făcu să mă dau înapoi precipitat vreo doi pași), îmi zise :

— Sînt antediluviană, domnule.

Socotii că cel mai bun lucru era să-i spun că de fapt bănuisem eu de la început acest lucru. Ceea ce îi și spusei.

— Este un lucru deosebit de nobil și de frumos, domnule, să fii antediluvian, declară bătrîna doamnă.

— Hotărît că da, doamnă, zisei.

Bătrîna doamnă își sărută mîna, mai țopăi o dată, surise prostește și plecă șontîc-șontîc de-a lungul galeriei într-un chip ciudat și păși grațios în iatacul ei.

În altă parte a clădirii se afla un bărbat îmbujorat și înfierbîntat, lungit pe un pat.

— Gata, zise el, sărind în picioare și smulgîndu-și boneta de noapte de pe cap. S-a hotărît, în fine. Am aranjat cu regina Victoria [1].

— Ce-ai aranjat ? întrebă doctorul.

— Ei, asta-i, făcu el, petrecîndu-și obosit palma peste frunte, chestia cu asediul New Yorkului.

— Aha, făcui eu, ca unul care se luminează dintr-o dată. Căci omul se uita la mine așteptînd răspuns.

— Da. Trupele engleze vor trage în toate casele care nu sînt însemnate. Celelalte nu vor păți nimic. Absolut nimic. Cei care vor să fie în siguranță, trebuie să arboreze drapele. Asta e tot ce au de făcut. Trebuie să arboreze drapele.

[1] Regină a Angliei, sub a cărei lungă domnie (1837—1901) Marea Britanie a cunoscut o mare dezvoltare capitalistă, adîncire a exploatării și a conflictelor de clasă, precum și o întețire a politicii colonialiste. (n.r.)

În timp ce vorbea, mi s-a părut că omul era conștient, vag, că nu vorbește coerent. Îndată ce termină, se așează din nou în pat cu un fel de geamăt și-și acoperi cu pături capul înfierbîntat.

Mai era unul : un tînăr, a cărui obsesie era iubirea și muzica. După ce ne cîntă la acordeon un marș compus de el, ținu neapărat să-l vizitez în cameră la dînsul, ceea ce făcui imediat.

Arătîndu-mă foarte meloman și reușind să-i intru în voie, mă dusei la fereastra ce se deschidea asupra unei vederi minunate și remarcai, cu o îndemînare de care mă mîndresc și acuma :

— Ce minunate locuri aveți dumneavoastră pe aici.

— Pha ! răspunse el, trecîndu-și distrat degetele peste clapele acordeonului. Numai bune pentru o instituție ca aceasta !

Cred că niciodată în viața mea nu am rămas mai surprins.

— Vin aici numai așa, din capriciu, zise el cu indiferență. Asta-i tot.

— O, asta-i tot ? făcui eu.

— Da. Asta-i tot. Doctorul e un om de treabă. Se prinde cu totul. Este un joc al meu. Mă distrează o bucată de vreme. Să nu-i spui, dar cred că marțea viitoare plec de aici.

Îl asigurai că voi considera întrevederea noastră strict confidențială, și mă reîntorsei la doctor. Cum treceam printr-un culoar spre ieșire, o doamnă bine îmbrăcată, cu gesturi calme și studiate, veni spre noi, și întinzîndu-mi o foaie de hîrtie și un toc mă rugă să-i acord un autograf. Îi făcui pe plac și ea plecă.

— Mi-aduc aminte că am mai avut asemenea întrevederi cu doamne care nu stau la balamuc. Sper că dînsa nu e nebună.

— Ba da.

— Ce manie are ? Autografele ?

— Nu. Aude voci în aer.

Vezi, îmi zisei eu, n-ar fi rău dacă am putea închide pe cîţiva dintre profeţii mincinoşi ai zilelor noastre care pretind că aud şi ei voci ; aş vrea, pentru început, să aplic măsura asupra cîtorva mormoni [1].

Aici se află cel mai bun arest preventiv din lume. Mai este şi o închisoare de stat bine împărţită, condusă după acelaşi plan ca cea din Boston, afară de faptul că aici stă totdeauna pe parapet o santinelă cu carabina gata încărcată. Avea atunci vreo două sute de deţinuţi. Mi s-a arătat un loc în sala de dormit, unde un paznic a fost omorît acum cîţiva ani în puterea nopţii de un încarcerat, care în timpul unei disperate încercări de evadare, izbutise să forţeze uşa celulei sale. Mi s-a arătat apoi o femeie care se afla acolo de şaisprezece ani, fiindcă îşi omorîse bărbatul.

— Credeţi — îl întrebai pe ghid — că după atîta întemniţare mai are vreo nădejde să-şi recapete libertatea ?

— O ! cum nu, răspunse el, sigur că are.

— Dar fără şanse de a o obţine, cred.

— Nu ştiu. (Trebuie să spun că acesta e un răspuns naţional). Prietenii ei nu au încredere în ea.

— Dar ce legătură au ei cu asta ?

— Vreau să spun că nu vor să facă cerere de amnistie.

— Şi chiar de ar face-o, n-ar putea-o scoate de aici, cred.

— De prima dată nu, nici chiar a doua, dar luptînd şi perseverînd cîţiva ani, poate că ar reuşi.

— S-a mai reuşit pînă acum ?

---

[1] Membri ai unei secte religioase, activă mai ales în jurul oraşului Salt Lake City din centrul Statelor Unite, înfiinţată în 1830 pe principii militar-religioase. Fondatorii sectei pretindeau că şi-au început activitatea sub imperiul unei revelaţii mistice şi că sînt înzestraţi cu harul profeţiei. Sectanţii practică poligamia. (n.r.)

— Cum nu, se mai întîmplă. Uneori prin relații politice. Într-un fel sau altul, se întîmplă destul de des.

Voi păstra totdeauna o plăcută și plină de recunoștință amintire despre Hartford. E un oraș simpatic și mi-am făcut acolo mulți prieteni de care nu-mi amintesc niciodată cu indiferență. Am părăsit orașul cu părere de rău vineri seara și am călătorit noaptea cu trenul spre New Haven [1]. Pe drum am făcut ceremonios cunoștință cu șeful trenului (cum mi se întîmplă de obicei) și am vorbit împreună despre multe și mărunte. Am ajuns la New Haven pe la vreo opt, după o călătorie de trei ore, și am tras peste noapte la cel mai bun han de acolo.

New Haven — cunoscut și sub numele de Cetatea Ulmilor — e un oraș frumos. Multe din străzile sale (după cum o arată și porecla) sînt străjuite de șiruri de ulmi falnici, bătrîni ; și aceleași podoabe naturale înconjoară Yale College [2], un excelent așezămînt de mare reputație. Multiplele clădiri ale acestei instituții se înalță într-un fel de parc sau grădină publică în mijlocul orașului și abia se văd printre arborii umbroși. Efectul este foarte asemănător cu cel al curții unei bătrîne catedrale din Anglia, și probabil că vederea trebuie să fie foarte pitorească vara cînd copacii sînt înfrunziți. Chiar iarna, pîlcurile acestea de copaci impunători, ce apar în plină stradă și printre case, dau impresia că satul și orașul s-ar fi întîlnit la jumătatea drumului și și-ar fi dat mîna cu prietenie : un lucru nou și plăcut totodată.

După o noapte de odihnă, ne sculărăm devreme,

---

[1] Oraș în statul Connecticut. (n.r.)

[2] Colegiu din New Haven, înființat în anul 1701. Din 1887 a devenit universitate, cea mai celebră instituție de acest fel din Statele Unite. (n.r.)

coborîrăm pe chei și urcarăm la timp pe bordul vasului „New York", cu destinația New York. Era primul vapor american de dimensiuni mai serioase pe care-l vedeam, și pentru ochii unui englez semăna mult mai puțin cu un vapor decît cu o uriașă baie plutitoare. Cu greu îmi venea să cred — într-adevăr — că nu era vorba de clădirea băii de la Westminster Bridge [1], pe care am lăsat-o mică și care a crescut deodată, a plecat de acasă și s-a transformat într-un vapor pe meleaguri străine. Fiind în America — atît de îndrăgită de aventurierii noștri — lucrul părea cu atît mai probabil.

Marea deosebire dintre aceste vapoare și ale noastre este că la cele dintîi partea care iese din apă e mult mai înaltă, puntea principală e închisă din toate părțile și plină cu butoaie și lăzi, ca podul unui magazin de mărfuri cu ridicata ; iar puntea de promenadă se află mai sus de aceasta. O parte din mașinărie e totdeauna deasupra acestei punți și axul solid de legătură prins într-un înveliș rezistent, puțin înălțat, se vede funcționînd ca pînza unui joagăr. De obicei nu au catarg sau scripete : nimic nu se înalță din punte, doar două coșuri mari, negre. Omul de la cîrmă e închis într-o cușcă în partea din față a vasului (roata-elice fiind în legătură cu cîrma prin niște lanțuri de fier de-a lungul vasului) ; pasagerii — doar să fie timpul prea frumos — își petrec vremea înăuntru. Imediat după ce te îndepărtezi de la chei, orice zarvă sau mișcare încetează pe bord. Începi să te întrebi cum merge vasul, căci ai impresia că nu se ocupă nimeni de dînsul și cînd vreo altă dihanie asemănătoare trece pe alături, împroșcînd apa, te uiți la ea cu indignare, ca la un monstru posomorît, greoi și grosolan, uitînd că vasul pe care te afli e frate bun cu celălalt.

[1] Clădire construită în stil clasic la Londra de arhitectul Richard Burlington (1695—1753). (n.r.)

Pe puntea inferioară e biroul unui funcționar unde achiți costul mesei ; apoi cabina pentru doamne, cabinele de bagaje și diverse magazii ; cabina mecanicului șef ; pe scurt, o serie întreagă de încurcături care te fac să găsești cabina pentru domni cu destulă greutate. Această cabină ocupă deseori toată lungimea vasului (cum se întîmplă în cazul de față) și are trei sau patru rînduri de hamacuri pe fiecare parte. Cînd am coborît pentru prima oară în cabina „New Yorkului", mi s-a părut, neobișnuit cum eram cu asemenea vase, lungă aproape cît Burlington Arcade.

Strîmtoarea prin care trebuie să treacă vaporul nu e totdeauna un lucru prea sigur sau prea plăcut, și s-au întîmplat aici mai multe accidente nefericite. Era o dimineață umedă, foarte cețoasă, și în curînd pierdurăm din ochi pămîntul. Ziua era totuși calmă, și către amiază începu să se înseneze. După ce terminai (cu binevoitorul concurs al unui prieten) slănina și bateria de sticle de bere, mă întinsei să dorm, fiindcă mă resimțeam mult după oboseala din ajun. Dar mă trezii din somn tocmai la timp ca să dau fuga și să văd Poarta Iadului, Spinarea Porcului și Tigaia, și alte locuri notorii, simpatice tuturor cititorilor faimoasei Istorii a lui Diedrich Knikerbocker [1]. Ne aflam acum într-un canal îngust cu maluri în pantă de ambele părți, presărate cu vile drăguțe, ce-ți încîntau ochii cu pajiștile și arborii din preajma lor. În curînd trecurăm cu viteză pe lîngă un far, o casă de nebuni (cum își mai aruncau lunaticii pălăriile în aer și cum mai răcneau în semn de simpatie la vederea vasului și a valurilor stîrnite de el), o închisoare și alte clădiri ; și așa ieșirăm spre un golf superb, ale cărui ape scînteiau în soarele acum neacoperit de nori ca ochii Naturii ridicați spre cer.

[1] Personaj din *Istoria New Yorkului* scrisă de Washington Irving. (n.r.)

Și iată apoi întinzîndu-se spre dreapta noastră un vălmășag de case, ici-colo cîte un turn sau cîte un vîrf de clopotniță privind de sus la turma de dedesubt ; și iarăși, ici-colo, cîte o pată de fum leneș ; și în primul plan, o pădure de catarge, însuflețită de pînze în vînt și steaguri fluturînd a sărbătoare. Ieșind dintre ele și trecînd pe malul opus se vedeau bacuri pline cu oameni, trăsuri, cai, căruțe, coșuri, lăzi, încrucișîndu-se cu altele într-un permanent du-te vino, într-o hărnicie neîntreruptă. Impozante printre aceste gîze neostenite, pluteau vreo două-trei vase mari, alunecînd încet cu o ținută maiestuoasă, ca niște ființe de o specie superioară, dispreţuind viermuiala portului și luîndu-și drumul spre larg. Mai încolo se vedeau înălțimi scăldate în lumină și insule pe riul sclipitor, și un fund de zare aproape la fel de strălucitor și de azuriu ca și bolta cerului cu care părea să se întîlnească. Zumzetul orașului, zăngănitul macaralelor, glasul clopotelor, lătratul ciinilor, uruiala roților îți vuiau în ureche. Și tot acest tumult, trecînd peste tumultul apei, creștea, prindea viață nouă, îmbrățișîndu-i larg undele și, contopindu-se în clocotul ei, sclipea parcă zglobiu peste întinderi, înlănțuind vasul, împroșcîndu-l din toate părțile, însoțindu-l curtenitor spre docuri, zburînd înapoi în întîmpinarea altor vase și croindu-le drum spre neostenitul port.

NEW YORK

Frumoasa metropolă a Americii nu e nicidecum la fel de curată ca Bostonul, dar multe din străzile sale au aceleași caracteristici ; numai că la New York casele nu au culori atît de proaspete, firmele nu sînt atît de vii, literele aurite nu chiar atît de aurii, cărămizile nu chiar atît de roșii, pietrele nu chiar atît de albe, obloanele și gardurile nu chiar atît de verzi, minerele și tăbliţele de pe la portiţe nu chiar atît de lucitoare și scînteietoare. Sînt multe străzi lăturalnice la fel de neutre în culori curate și categorice în culori murdare ca și străzile lăturalnice din Londra ; și este un cartier cunoscut îndeobște sub numele Five Points, care, în ce privește murdăria și mizeria, poate sta foarte bine alături de Seven Dials sau oricare altă parte a faimosului St. Giles [1].

Marea promenadă și arteră principală este, după cum știe mai toată lumea, Broadway ; o stradă lată și tumultuoasă care de la Battery Garden [2] pînă la capătul celălalt, care se termină într-un drum de ţară, poate să aibă patru mile lungime. Să ne instalăm într-un apartament de la un etaj mai de sus al hotelului Carlton (situat în cea mai frumoasă parte a acestei artere principale a New Yorkului) și cînd ne plictisim de privit la furnicarul de sub noi, să ieșim braţ la braţ și să ne amestecăm în mulţime !

Vreme caldă ! Soarele ne dogorește la această fereastră deschisă ca și cum razele sale ar trece

[1] Cartier din Londra. (n.t.)

[2] Parc din sudul insulei Manhattan pe care e așezat New Yorkul. (n.r.)

printr-o lentilă ; dar e miezul zilei și anotimpul neobișnuit. S-a mai pomenit vreodată o stradă mai însorită ca Broadway ? Pietrele caldarîmului se lustruiesc atîta de pașii ce le calcă pînă ce sclipesc din nou ; cărămizile roșii ale caselor parcă s-ar afla tot în cuptoarele uscate și fierbinți din care au ieșit ; iar acoperișurile omnibuselor îți dau impresia că, dacă s-ar turna apă pe ele, ar sfîrîi și ar fumega și ar mirosi ca focul stins pe jumătate. Și ce de omnibuse ! Șase au trecut pe lîngă noi în tot atîtea minute. Sumedenie de cupeuri și birje, carete, faetoane și trăsuri particulare — de o construcție cam grosolană și nu prea deosebite de cele publice, însă făcute pentru drumurile grele de țară. Birjari albi și negri, cu pălării de paie, pălării albe, pălării negre, șepci lăcuite, căciuli ; îmbrăcați în haine de postav, nanghin, negre, cafenii, verzi, albastre, galbene, de satin vărgat și de olandă ; și (uitați-vă repede pînă nu trece) unul în livrea. Vreun republican din Sud care și-a îmbrăcat negrii în uniforme și se impăunează ca un sultan. Mai încolo, unde s-a oprit trăsura aceea cu o pereche de cai suri bine țesălați, iată un flăcău din Yorkhsire — care, după cum arată, nu-i de multă vreme pe aceste meleaguri — uitîndu-se amărît împrejur după o pereche de ciubote de cele cu carîmbi la fel ca ale sale, din care, să alerge tot orașul și n-ar găsi mai bune. Domnul să le aibă în pază, cum se mai îmbracă femeile ! Aici, în zece minute, am văzut mai multe culori cît n-am văzut aiurea în zece zile. Fel și fel de umbrele ! Fel și fel de mătăsuri și satinuri sclipind în toate culorile curcubeului ! Tot soiul de ciorapi, de pantofi fini, turnați pe picior și sumedenie de găetane și panglici de mătase ! Și ce mai paradă de mantii bogate cu glugi și căptușeli în culori care de care mai vii ! Bărbații tineri preferă, pare-se, cămășile cu gulerul răsfrînt și își îngrijesc favoriții, lungi

pînă sub bărbie ; dar nu se pot compara ca ținută și îmbrăcăminte cu doamnele, bărbații fiind — să vorbim sincer — cu totul alt soi de oameni. Byroni de birou și de tejghea trec pe lîngă noi, dar ia să vedem ce fel de oameni sînt aceia din spatele nostru : doi lucrători în haine de sărbătoare, unul ține în mînă o bucată de hîrtie mototolită pe care încearcă să slovenească un nume încurcat. În vreme ce celălalt se uită pe la toate ușile și ferestrele, doar-doar l-o afla pe adresant.

Irlandezi amîndoi ! Ai putea să-i ghicești, chiar dacă ar fi mascați, după hainele lor albastre, lungi la spate, cu nasturi sclipitori, și după pantalonii de postav gros cenușiu, pe care-i poartă ca niște oameni deprinși cu haine de lucru și care nu se simt bine în altele. Republica noastră model n-ar mai merge ca pe roate fără tovarășii și tovarășele acestor muncitori de la țară. Căci cine alții ar săpa și s-ar munci, și ar trudi și ar lucra la canale și la drumuri, și ar construi marile traseuri pentru progresul țării ! Irlandezi amîndoi, și intrați la mare încurcătură cu adresa asta. Hai spre ei să le dăm o mînă de ajutor, de dragul pămîntului de unde venim, și al acelui spirit de libertate care zice : la un om cinstit, ajutor cinstit, la muncă cinstită. pîine cinstită, orice ar fi.

Așa, bun ! Am descurcat pînă la urmă adresa, deși era, zău, scrisă cu niște buchii tare curioase, ce păreau mai degrabă scrijelite cu coada boantă a unei cazmale de care cel care a scris-o știe să se folosească mai bine decît de pană. Drumul lor e cel de colo, dar ce vînt îi aduce pe aici ? Au niște bani strînși : și-i depun ? Nu. Sînt frați, cei doi. Unul a trecut marea singur și, muncind din greu, o jumătate de an, și trăind și mai greu, a strîns destui bani ca să-l aducă și pe celălalt. După treaba asta, au lucrat amîndoi umăr la umăr, împărțind de bună voie munca grea și viața grea încă o bu-

cată de vreme ; după aceea le-au venit surorile, apoi încă un frate, și la urmă au adus-o și pe bătrîna lor mamă. Și acuma ? Iacă, săraca băbuță, nu-și află liniște pe pămînt străin și tînjește să-și odihnească oasele — zicea ea — printre ai săi în cimitirul cel vechi de acasă : și acuma feciorii se duc să-i plătească drumul înapoi. Ci domnul să-i ajute, pe ea și pe dînșii, și pe toate sufletele curate, și pe toți cei ce se întorc la datină și aprind o lumină pe vatra rece a strămoșilor.

Această stradă îngustă, ce se coace și se prăjește în soare, e Wall Street : strada Bursei și a tranzacțiilor bancare din New York. Multe averi s-au cîștigat și s-au prăpădit aici în cîteva clipe. Mulți dintre negustorii pe care-i vezi acuma învîrtindu-se pe aici își cetluiseră banii în cufere de fier — ca cel din *O mie și una de nopți* — dar n-au mai găsit la deschidere decît niște frunze veștejite. Mai în jos, aici lîngă apă, unde bompresurile [1] corăbiilor se întind de-a curmezișul trotuarului și aproape că împung ferestrele caselor, sînt ancorate mîndrele vase americane care au făcut ca serviciul lor de transporturi maritime să fie primul din lume. Ele i-au adus aici pe străinii care mișună pe toate străzile : poate că nu sînt mai mulți aici decît în alte orașe comerciale ; dar în alte părți își au bîrlogurile lor și trebuie tu să le dai de urmă ; aici însă împînzesc orașul.

Din nou trebuie să traversăm Broadwayul ; parcă ne mai răcorim puțin văzînd blocurile mari de gheață curată, cărate prin magazine și localuri, și ananașii și harbujii ce zac grămezi pe tarabe. Frumoase străzi mai vezi pe aici, cu case mari, spațioase ! Cîte din ele n-au fost încărcate de aur sau năruite peste noapte de Wall Street — și iată aici și o curte inundată de verdeață. Desigur că trebuie să fie o casă primitoare, cu gazde de care

[1] Catargul unei nave cu pînze așezat în vîrful provei. (n.r.)

să-ţi aduci aminte cu drag o viaţă întreagă, cu uşa mereu deschisă oaspeţilor şi cu fel de fel de flori frumoase înăuntru, cu un copil cu ochi surîzători ce se uită pe geam după cotoiul din ogradă. Te întrebi care poate fi, în strada asta lăturalnică, rostul acestui pavilion înalt, purtînd în vîrf ceva ce aduce cu tichia de pe capul Libertăţii ; mă întreb şi eu. Dar aici pavilioanele sînt o pasiune, pretutindeni, şi poţi să-i vezi fratele geamăn în cinci minute, dacă ai poftă.

Iar traversăm Broadwayul, şi aşa trecem de la mulţimea pestriţă şi magazinele luxoase într-o altă stradă lungă, principală, Bowery. Iată acolo nişte şine de tramvai ; doi cai voinici merg la trap trăgînd după ei cu uşurinţă vreo cîteva zeci de persoane într-un fel de arcă mare de lemn. Magazinele sînt mai sărace aici ; trecătorii, mai puţin veseli. Pe aici se vînd haine de gata şi carne gata preparată, iar vîrtejul trăsurilor elegante e înlocuit cu uruiala gravă a carelor şi căruţelor. Aceste firme — multe la număr — ca nişte geamanduri sau balonaşe legate cu sfoară de prăjini înalte şi bălăbănindu-se în aer anunţă, după cum poţi vedea dacă îţi arunci privirile în sus, „STRIDII DE TOATE FELURILE". Ele atrag pietonul flămînd mai ales noaptea, cînd lumînările chioare dinăuntru luminează ademenitor cuvintele ce fac ca trecătorilor, care zăbovesc citindu-le, să le lase gura apă.

Ce este acest edificiu egiptean coreit, cu faţada posomorîtă ca palatul unui vrăjitor dintr-o melodramă ? O închisoare vestită, denumită Cavoul. Să intrăm puţin ?

Aşa. O clădire lungă, strîmtă şi înaltă, încălzită cu sobe, ca de obicei, cu patru galerii una peste alta, de jur împrejur, legate prin scări. Între cele două laturi ale fiecărei galerii şi în mijloc se află cîte o punte pentru a face trecerea mai uşoară. Pe

fiecare din aceste punți stă cîte un om : moțăind sau citind, sau stînd la taifas cu vreun pierde-vară. Pe fiecare rînd se află două șiruri de uși mici de fier, față în față. Arată ca niște uși de cuptoare, dar sînt reci și negre, parcă focul dinăuntru s-ar fi stins de tot. Vreo două-trei sînt deschise — și femei cu capete ofilite, plecate, stau de vorbă cu locatarii. Totul e luminat printr-o fereastră făcută în tavan, care nu se poate deschide : din tavan mai atîrnă, moale, și două vele inutile.

Apare un om cu niște chei, care vine să ne conducă. E un tip plăcut la înfățișare și, în felul său, politicos și îndatoritor.

— Ușile acestea negre sînt ale celulelor ?

— Da.

— Sînt pline toate ?

— Cam mai toate, ca să spun drept și fără ocol.

— Cele de jos sînt cu siguranță nesănătoase.

— Vedeți, acolo-i băgăm numai pe oamenii de culoare, ăsta-i adevărul.

— Cînd au deținuții oră de plimbare ?

— Păi, mai stau ei și fără.

— Nu ies niciodată prin curte ?

— Rar de tot.

— Presupuneam că ies uneori.

— Rar apucă să iasă. Dar le merge bine și fără.

— Ia gîndește-te dumneata că un om trebuie să stea aici douăsprezece luni. Știu că închisoarea asta e numai pentru acei care-și așteaptă judecata sub acuzația unor grave infracțiuni, sau cărora li se tot amînă procesele, dar legea de aici pune la îndemîna delicventului multe mijloace de amînare. Dacă socotim timpul pînă la rejudecarea procesului, amînarea judecății, una-alta, un condamnat poate sta aici și douăsprezece luni, cred, nu-i așa ?

— Da, cred că poate.

— Vrei să spui că în tot acest interval nu iese niciodată de după ușa asta de fier pentru plimbare ?

— Iese, oleacă, poate... nu mult.

— Vrei să deschizi o ușă ?

— Toate, dacă doriți.

Zăvoarele scîrțîie și scrîșnesc, și una din uși se răsucește încet în balamale. Să ne uităm înăuntru. O celulă mică, cu pereții goi, în care lumina pătrunde printr-o crăpătură de sus, din perete. Niște obiecte rudimentare necesare la spălat, o masă și un pat de lemn. În pat stă un om de vreo șaizeci de ani : citește. Ridică ochii spre noi un moment ; scutură din cap enervat și morocănos ; și-și coboară din nou privirea în carte. Ne retragem capetele, ușa se închide asupra lui și e zăvorîtă ca mai înainte. Omul acesta și-a omorît nevasta și va fi probabil spînzurat.

— De cînd e aici ?

— De o lună.

— Cînd e judecata ?

— Rîndul viitor.

— Cînd vine asta ?

— Luna viitoare.

— În Anglia, chiar și un condamnat la moarte are dreptul la aer și plimbare, la anumite ceasuri din zi.

— E cu putință ?

Cu ce impresionantă și nespusă indiferență rostește el aceste cuvinte, și cît de alene pășește mai departe spre celulele femeilor, bătînd tactul cu cheia pe balustrada de fier a scării !

Fiecare ușă de celulă are în această aripă o deschizătură pătrată. La zgomotul pașilor, apar cîteva capete curioase de femei ; altele se trag spre fund, de rușine. Ce-a făcut acest băiețaș singuratic de vreo zece-doisprezece ani ca să fie închis aici ? A ! Băiatul ăsta ? E copilul condamnatului pe care

l-am văzut adineauri ; e martor împotriva tatălui său ; şi e deţinut aici pentru mai multă siguranţă pînă la judecată : asta-i tot.

Dar groaznic loc pentru un copil să-şi petreacă zilele şi nopţile aici. Prea sever tratament pentru micul martor, nu ? Ce spune ghidul nostru ?

— Nu duce o viaţă prea zbuciumată, trebuie să recunoaştem.

Ne conduce agale mai departe, continuîndu-şi clinchetul de castaniete. Am ceva să-l întreb.

— Rogu-te, de ce se numeşte acest loc Cavoul ?

— Aşa-i porecla.

— Ştiu c-aşa-i. Dar de ce ?

— S-au întîmplat cîteva sinucideri, la început, după ce a fost construit. Cred că de acolo vine.

— Adineauri am văzut că hainele omului celuia erau împrăştiate pe jos, prin celulă. Nu-i obligaţi pe deţinuţi să fie ordonaţi şi să-şi ţie lucrurile deoparte ?

— Unde să le pună ?

— Nu pe jos, evident. Nu găseşti că ar putea să le atîrne pe perete ?

Se opreşte şi priveşte în juru-i, pentru a-şi face răspunsul cît mai apăsat :

— Ei, aici e aici. Dacă ar avea cuiere, s-ar spînzura de ele, aşa că au fost scoase din toate celulele şi au rămas numai găurile !

Curtea închisorii, în care ne oprim, a fost scena unor spectacole îngrozitoare. În acest loc strîmt, ca un mormînt, oamenii sînt aduşi la moarte. Nenorocitul stă sub spînzurătoare, pe pămînt, cu funia după gît, şi cînd se dă semnalul, o greutate la celălalt capăt cade la pămînt şi-l urcă sus în aer — un cadavru.

Legea cere ca la acest sinistru spectacol să fie prezenţi judecătorul, juriul şi cetăţeni pînă la douăzeci şi cinci la număr. Restul comunităţii nu vede nimic. Pentru cei răi şi păcătoşi, lucrul acesta

rămîne un mister înspăimîntător. Între criminal şi ei se ridică zidul închisorii, ca o perdea grea şi sumbră. E vălul patului său de moarte, linţoliu şi mormînt. Îl desparte de viaţa dinafară şi de toate cîte i-ar ridica fruntea şi l-ar îmbărbăta. De nicăieri priviri dîrze care să-i insufle bărbăţie ; nici un tîlhar în faţa căruia să se mîndrească cu numele lui de tîlhar. Totul e străin, necunoscut, pe tărîmul de după zidul neîndurător de piatră.

Să ne întoarcem din nou în veselia străzilor.

Din nou pe Broadway ! Aceleaşi doamne îmbrăcate în culori aprinse, plimbîndu-se încolo şi-ncoace, perechi sau singure ; colo, aceeaşi umbrelă albastru-deschis, care trecuse în sus şi în jos pe sub fereastra hotelului de douăzeci de ori, pe cînd eram acolo. Să traversăm pe aici. Atenţie la porci. Două scroafe impozante merg grăbit după trăsura aceea, şi un grup select de şase domni porci tocmai au dat colţul.

Iată şi un porc stingher, îndreptîndu-se alene spre casă. Are numai o ureche ; pe cealaltă a lăsat-o amanet unor cîini vagabonzi, cu ocazia hoinărelilor sale prin oraş. Dar se descurcă el şi fără ureche, şi duce o viaţă de gentleman, aventuroasă, boemă, cam ca aceea pe care o duc la noi domnii de prin cluburi. Îşi părăseşte apartamentele în fiecare dimineaţă la o oră anumită, se avîntă în oraş, îşi petrece ziua în felul pe care-l socoteşte cel mai satisfăcător pentru sine, şi seara îşi face apariţia cu regularitate în faţa uşii domiciliului propriu, ca misteriosul stăpîn al lui Gil Blas [1]. Este un tip de porc nepăsător, neglijent, un pierde-vară. Are multe cunoştinţe printre ceilalţi porci de teapa lui şi pe care îi cunoaşte mai mult din vedere decît din conversaţie, căci nu prea se oboseşte să stea de

[1] Personaj celebru al romanului cu acelaşi nume al lui Lesage (1668—1747), tip al omului istet şi întreprinzător din popor. (n.r.)

vorbă și să schimbe formule de politeță, ci merge grohăind prin șanț, răscolind noutățile și cancanurile orașului ce i se arată printre cotoare de varză și măruntaie ; nu poartă jachetă cu coadă, ci numai coada lui proprie, care e foarte scurtă, căci dușmanii lui de totdeauna — ciinii — s-au dat și la coada lui și de-abia dacă i-au lăsat un căpătîi, ca să aibă pe ce să se jure. E, din toate punctele de vedere, un republican ; merge unde-i place, frecventează cea mai bună societate pe picior de egalitate, dacă nu chiar de superioritate, căci toți se dau în lături cînd apare el, și chiar și cei mai fuduli îi lasă partea de la perete, dacă el o preferă. Este un mare filozof și se lasă rareori emoționat, afară doar de ciinii de care am mai amintit. Uneori, ce-i drept, îl poți vedea cum clipește din ochii săi mici cînd zărește vreun confrate căsăpit al cărui cadavru împodobește ușa unei măcelării, dar el grohăie : „Așa e viața : orice carne sfîrșește ca friptură de porc !“ își afundă nasul din nou în mocirlă și pleacă în jos prin șanț : consolîndu-se cu reflecția că e măcar un rît mai puțin care ar putea să i-o ia înainte la găsirea cotoarelor de varză aruncate

Porcii ăștia sînt maturatorii orașului. Urîte lighioane : mai toți au niște spinări sfrijite și cafenii, ca învelitoarele de păr de cal ale cuferelor vechi : cu pete uricioase, negre. Au picioarele lungi și slabe, și rîturi așa de ascuțite, că dacă unul dintr-înșii ar putea fi înduplecat să pozeze din profil, nimeni nu l-ar lua drept porc. Nu se îngrijește nimeni de ei, nu-i hrănește, nu-i mînă, nu-i închide nimeni, ci sînt lăsați de la o vîrstă fragedă să se descurce în viață și devin deci neobișnuit de deștepți. Fiecare porc știe unde stă, mai bine decît i-ar putea arăta cineva. Acum, la căderea serii, îi vezi ducîndu-se la culcare cu zecile, și mîncînd într-una, tot drumul. Uneori, vre-

unul mai tînăr dintre ei, care s-a ghiftuit prea tare sau a fost hărțuit de cîini, fuge speriat spre casă ca un fel de fiu risipitor, dar acesta e un caz rar : atributele lor dominante sînt perfecta încredere și stăpînire de sine, și impasibilitatea.

Străzile și magazinele sînt acum luminate, și, aruncîndu-ți ochii de-a lungul marei artere punctată cu felinare sclipitoare de gaz, îți aduci aminte de Oxford Street sau Piccadilly [1]. Ici-colo, apare cîte o scară lată de subsol, și un felinar colorat te îndreaptă spre popicărie sau spre aleea celor zece popice, un joc de noroc și îndemînare laolaltă, născocit atunci cînd legislatura a votat o lege prin care interzicea jocul de nouă popice. La intrarea altor rînduri de scări sînt alte felinare, care indică drumul spre beciuri, unde se vînd stridii. Minunate colțișoare, plăcute, zic eu, nu numai pentru arta cu care sînt preparate aceste stridii, mari aproape cît farfuriile în care se servește brînza, dar și pentru că dintre toți consumatorii de pește, carne, păsări, din aceste părți, numai acei care înfulecă stridii nu au spirit de turmă : ci conformîndu-se, ca să zicem așa, caracterului îndeletnicirii și imitînd pudoarea animalului pe care-l mănîncă, stau retrași în separeuri, întovărășindu-se cîte doi, nu cîte două sute.

Dar ce liniștite sînt străzile ! Orchestre ambulante, instrumente de suflat și de coarde ? Nu. Nimic din toate acestea. Ziua, cumva, paiațe, marionete, cîini dansatori, scamatori, vrăjitori, orchestrine sau măcar flașnete ? Nu, nimic. A, da, îmi amintesc de una. O flașnetă și o maimuță dansatoare — neastîmpărată din fire, dar care se prefăcea repede într-o maimuță posacă și greoaie

[1] Străzi centrale ale Londrei. (n.r.)

din școala utilitaristă [1]. Afară de aceasta, nimic viu, nici măcar un șoarece alb într-o cușcă turnantă.

Nu există distracții ? Ba da. Este o bibliotecă peste drum, unde se vede lumina aceea, și se pare că e deschisă seara, pentru doamne, de trei ori pe săptămînă sau mai des. Tinerii își petrec vremea prin birouri, magazine sau baruri : ultimele, după cum poți vedea prin aceste vitrine, sînt destul de pline. Ascultați ! Zgomotul ciocănelor care sparg calupurile de gheață și gîlgîiala rece a bucăților sfărîmate, care sînt turnate — în timpul preparării băuturii — din pahar în pahar. Să mai spună cineva că nu sînt distracții ! Dar oamenii aceștia care sug din trabuce și înghit băuturi tari, cu pălăriile puse care mai de care mai șui și cu picioarele răsucite sub masă în toate felurile posibile, ce altceva fac decît să se distreze ? Ce sînt cele cincizeci de ziare cu care aleargă puștii aceia, răcnind de-a lungul străzii și pe care le țin teanc sub braț, ce sînt altceva decît distracții ? Nu distracții insipide și apoase, ci distracții tari ; să înjuri vîrtos și să arunci epitete grosolane ; să privești prin acoperișurile caselor particulare, cum făcea Diavolul Șchiop [2] în Spania ; să mijlocești și să protejezi cele mai abjecte vicii ; să îndopi cu minciuni ticluite urechile cele mai avide ; să acuzi pe fiecare om care ocupă o funcție publică de cele mai vulgare și netrebnice intenții ; să alungi prin intimidare din corpul electoral, terfelit și apatic, pe toți oamenii de bine, cinstiți și de ispravă ; și să urci la putere, cu urlete, aclamații, aplaudînd din palmele mînjite, pe cei mai scelerați paraziți și pe cele mai

[1] Școală filozofică reacționară care pune interesul egoist la baza tuturor acțiunilor omenești. Opera lui Dickens conține numeroase atacuri împotriva acestei concepții. (n.r.)

[2] Personaj al unui roman celebru al lui Lesage. (n.r.)

hidoase păsări de pradă. Să mai spună cineva că nu sînt distracţii !

Să mergem mai departe ; şi trecînd pe lîngă acest hotel extravagant, cu magazine la parter, ca anumite teatre europene sau ca opera din Londra — minus coloanele — să ne adîncim în cartierul Five Points. Dar e cazul, mai întîi, să ne luăm ca escortă pe aceşti doi poliţişti pe care i-ai recunoaşte drept nişte ofiţeri pricepuţi şi bine instruiţi, chiar dacă i-ai întîlni în inima deşertului. Atît de valabil e adevărul că anumite îndeletniciri, oriunde ar fi ele întreprinse, imprimă oamenilor acelaşi caracter. Aceştia doi parcă au fost zămisliţi, născuţi şi crescuţi în Bow Street [1].

Nu am văzut cerşetori pe străzi, nici noaptea, nici ziua ; dar alte soiuri de vagabonzi, puzderie. În cartierul prin care mergem acum colcăie sărăcia, mizeria şi viciul.

Iată-ne ajunşi : uliţe strîmte, pe dreapta şi pe stînga, pretutindeni te izbeşte duhoarea gunoaielor şi a lăturilor. Acest fel de viaţă dă — aici ca pretutindeni — aceleaşi roade. Feţele grosolane şi buhăite de prin praguri îşi găsesc pereche la noi în ţară şi în toată lumea. Desfrîul a îmbătrînit înainte de vreme pînă şi casele. Uite la grinzile acelea putrede, gata să cadă, la geamurile acelea peticite şi sparte care parcă se încruntă sinistru, ca nişte ochi răniţi într-o încăierare de beţivi. Mulţi din porcii despre care pomeneam trăiesc pe aici. Oare nu se întreabă ei niciodată de ce stăpînii lor merg în două picioare şi nu în patru labe, şi de ce vorbesc în loc să grohăie ?

Pînă aici, aproape fiecare casă e o speluncă şi pe pereţii circiumilor se află portrete în culori, reprezentînd pe Washington, Regina Victoria a Angliei şi Vulturul American. Despărţiturile în

[1] Strada unde se află sediul central al poliţiei londoneze. (n.r.)

care sînt așezate sticlele în rafturi, sînt împodobite cu bucăți de oglindă și hîrtie colorată, căci există, într-un fel, pînă și aici, un gust pentru decorație. Și cum aceste bîrloguri sînt frecventate de marinari, pe pereți se află scene marinărești cu zecile : clipa despărțirii dintre un marinar și iubita lui, William cel din poveste și Suzana [1] lui cea cu ochii negri ; Will Watch, curajosul contrabandist, Paul Jones piratul, și alții ; portretul în culori al Reginei Victoria și al lui Washington planează deasupra, într-o tovărășie tot atît de stranie cu aceste portrete ca dealtminteri cu toate celelalte scene ce se petrec sub ochii lor.

Încotro ne duce această stradă murdară ? Spre un fel de careu de case dărăpănate, la care nu poți ajunge decît suind niște scări de lemn, exterioare. Ce se află oare pe după această scară ce se clatină și pîriie sub pașii noștri ? O odaie păcătoasă, luminată de o singură lumînare chioară, o încăpere lipsită de orice confort, afară doar de cel pe care ți l-ar putea oferi patul acela nenorocit. Lîngă pat stă un om, cu coatele pe genunchi, cu fruntea prinsă în palme. „De ce suferă acest om ?“ întrebi pe primul polițist. „De friguri“, răspunde el, morocănos, fără să-și ridice ochii. Închipuiți-vă cîte se petrec în creierul cuiva cuprins de friguri, într-un asemenea cadru !

Urcați prin bezna scării, luînd seama să nu faceți vreun pas greșit pe scîndurile șubrede, și dibuiți-vă drumul după mine în această vizuină de lup, în care nici rază de lumină, nici boare de aer nu pot pătrunde. Un flăcău negru, trezit brusc din somn de vocea polițistului — pe care o cunoaște așa de bine — dar liniștit de asigurarea pe care i-o dă acesta că nu a venit în exercițiul funcțiunii, se grăbește să aprindă o lu-

[1] Eroii unei balade medievale engleze. (n.r.)

mînare. Chibritul pîlpîie o clipă și luminează niște mormane de zdrențe negricioase de pe podea, apoi se stinge, lăsînd încăperea într-o beznă parcă mai adîncă, dacă se mai poate. El coboară scările împleticindu-se și se înapoiază imediat ferind cu mîna flacăra pîlpîindă a unei lumînărele de ceară. Apoi mormanele de zdrențe prind să se miște și să se ridice încet, și podeaua se acoperă cu pîlcuri de femei negre, trezite din somn : dinții albi le clănțăne în gură și ochii lor lucioși sticlesc și clipesc mirați și speriați, de parcă ai vedea aceeași față uluită, de africană, repetată la nesfîrșit într-o oglindă bizară.

Să urcăm și pe aceste scări, cu nu mai puțină băgare de seamă — (există curse și capcane pe aici pentru cei ce nu sînt așa de bine escortați ca noi) spre pod ; aici grinzile goale și căpriorii ți se întretaie deasupra capului și noaptea calmă se uită înăuntru prin crăpăturile acoperișului. Deschideți ușa uneia din aceste cuști înțesate cu negri care dorm. Puah ! Te izbește un miros de haine pîrlite sau de carne arsă, așa de strîns stau toți în jurul tăciunilor aprinși ; și iese un fum care te orbește și te sufocă. De prin fiecare colț — în timp ce-ți rotești privirea prin aceste unghere întunecate — iese tîrîș cîte o ființă pe jumătate adormită, ca și cum ar fi sunat ziua judecății de apoi și fiecare hrubă și-ar slobozi morții afară. Aici unde și cîinii ar urla de jale, bărbați, femei și copii se aciuiesc să doarmă, alungînd șoricărimea speriată spre alte culcușuri, mai liniștite.

Tot pe aici sînt ulițe și drumuri cu glod pînă la genunchi ; cotloane subpămîntene unde această lume joacă și petrece ; pereți împodobiți cu desene grosolane de corăbii și forturi, drapele și Vulturi Americani cu nemiluita : case dărăpănate, căscate spre stradă, cu spărturi largi în pereți prin

care priveliștea altor ruine îți îndurerează ochiul, ca și cum împărăția viciului și a mizeriei nu ar avea altceva de arătat : locuințe hidoase, care-și iau numele din lumea hoților și a ucigașilor ; aici găsești tot ce e respingător, decăzut și putred.

Călăuza noastră e cu mîna pe zăvorul crișmei „La Almack", și ne strigă din josul scărilor, căci la sala de întîlnire a fanților acestui cartier ajungi coborînd. Să intrăm ? Numai un moment. Ehei ! bine-i mai merge patroanei lui „Almack" ! O mulatră grasă și voioasă cu ochi strălucitori, legată șic la cap cu o basma multicoloră. Nici patronul nu-i mai prejos în găteală : poartă o frumusețe de haină albastră, ca de chelner de vapor, și are la degetul mic un inel masiv de aur, iar în jurul gîtului un sclipitor lanț de ceas, tot de aur. Ce tare se bucură că ne vede ! Cu ce comandă binevoim să-l onorăm ? Un dans ? Se face imediat, excelență : „Un dans îndrăcit cum scrie la carte".

Voluminosul violonist negru și prietenul său cu tamburina bat tactul cu piciorul pe dușumeaua micii estrade așezată mai sus, pe care stau și execută o melodie însuflețită ; vreo cinci-șase perechi apar pe parchet, precedate de un negru tînăr și sprinten, care e asul reuniunii, și cel mai mare dansator ce s-a pomenit. Se maimuțărește fără încetare în fel și chip, spre hazul celorlalți care rînjesc într-una cu gura pînă la urechi. Printre dansatori se află și două tinere mulatre cu ochi mari, negri, pleoștiți și cu basmale după moda arborată de patroană ; sînt, sau se prefac că sînt, rușinoase, ca și cum n-ar mai fi dansat pînă atunci, și își țin ochii în pămînt în fața spectatorilor, încît partenerii lor nu le pot vedea decît genele lungi și întoarse.

Dar începe dansul. Fiecare dansator și dansatoare stau față în față, și se măsoară, și se în-

cearcă, și tot zăbovesc, așa că jocul începe să lîncezească, cînd sprinterul erou sare în ajutor. Pe dată violonistul, arătîndu-și toți dinții, se apucă de treabă vîrtos ; tamburina se trezește parcă la viață, rîsul se revarsă pe fețele dansatorilor ; surîde și patroana ; patronul e și mai stăpîn pe situație ; pînă și lumînările strălucesc mai viu. Bate, soro, sari într-un picior, hai acum și cu amîndouă, hîț-încolo, hîț-încoace, mai pocnește și din degete, ochii roată, întoarce genunchiul, hai sfîrlează, cînd pe-o parte, cînd pe alta, cînd pe vîrfuri, cînd pe toc, ca degetele ce bat tamburina ; dă-i din picioare, două stîngi și două drepte, două de lemn și două de sîrmă, două de arcuri — uite picioare, nu sînt picioare — măi, că cine e ca el ? Și ce ropot de aplauze cînd — după ce și-a învîrtit partenera pînă ce nici ea nici el nu mai ating pămîntul — protagonistul sfîrșește dansul printr-un salt triumfal pe tejgheaua crîșmei, cerînd să i se dea de băut, cu un hohot de rîs ca dintr-un milion de piepturi ale confraților lui de culoare, topit într-un singur și inimitabil ha-ha-ha !

Aerul, chiar și în aceste locuri nesănătoase, e proaspăt după atmosfera înăbușitoare dinăuntru ; și acum, că intrăm într-o stradă mai largă, o boare mai curată adie înspre noi, și stelele par iarăși luminoase. Trecem încă o dată pe la Cavou. În această clădire se află și arestul orașului. Urmare firească a locurilor de unde tocmai venim. Să vedem și asta, și după aceea la culcare.

Cum ? Îi aruncați pe infractorii de rînd ai regulamentului polițienesc în asemenea găuri ? E cu putință ca bărbați și femei, a căror vină nu a fost dovedită, să zacă aici o noapte întreagă — în această beznă cumplită, împresurați de acești aburi vătămători ce se ridică deasupra felinarului dumitale orb, cu care îi luminezi, și să respire

această duhoare împuțită și ucigătoare? Vai! Asemenea temnițe ca celulele astea ar aduce oprobiul și asupra celui mai despotic stat din lume! Privește la ele, omule — tu care le vezi în fiecare noapte și ții cheile la brîu. Le vezi cum sînt? Știi cum arată canalele de lături de sub stradă? Ce deosebire este între ele și aceste haznale pentru oameni, afară numai că sînt veșnic stătătoare?

Habar n-are. Într-un rînd avea închise aici douăzeci și cinci de femei tinere și nici nu vă puteți închipui ce drăguțe erau cîteva din ele.

Pentru numele lui Dumnezeu, închide ușa peste nenorocita ființă care se află acum înăuntru și acoperă degrabă văgăuna aceasta pe care nici cel mai păcătos oraș din bătrîna Europă n-o poate întrece în promiscuitate, delăsare și cruzime.

— Într-adevăr, oamenii aflați în stare de arest preventiv sînt lăsați necercetați în aceste cocine, o noapte întreagă?

— În fiecare noapte. Razia începe la șapte. Magistratul își deschide Curtea la cinci dimineața. Aceasta e cea mai timpurie oră la care poate fi pus în libertate primul deținut; și dacă vreun polițist depune împotriva sa, el nu e scos afară pînă la ora nouă sau zece.

— Dar dacă moare în acest timp, cum a murit unul, nu demult?

— Atunci îl mănîncă șoarecii în mai puțin de o jumătate de ceas, cum s-a întîmplat și cu acela; și gata povestea.

Ce înseamnă acest insuportabil dangăt de clopote, și această uruială de roți și strigăte ce se aud în depărtare? Un foc. Și ce-i lumina cea roșie aprinsă, în cealaltă parte? Alt foc. Și acești pereți carbonizați și înnegriți din fața noastră? O casă care a ars. Într-un raport oficial s-a lăsat să se înțeleagă limpede că aceste incendii nu au

fost cu totul întîmplătoare, și că speculația și inițiativa și-au găsit cîmp de activitate chiar și în domeniul flăcărilor ; dar oricum ar fi, a fost un foc noaptea trecută, sînt două în noaptea asta și poți să pui fără grijă rămășag că mîine va mai izbucni cel puțin unul. Așa că, mîngîindu-ne cu această certitudine, hai să ne spunem noapte bună și să ne ducem la culcare.

Într-o zi, în timpul ședерii mele la New York, am vizitat diferite instituții publice de pe Long Island [1]. Una din ele era un ospiciu de nebuni. Clădirea e frumoasă și se distinge printr-o scară largă și elegantă. Construcția nu e cu totul și cu totul terminată, dar se poate vedea că va fi de proporții considerabile și că va putea primi un număr foarte mare de pacienți.

Nu pot spune că vizitarea acestei instituții de caritate mi-a făcut o deosebită plăcere. Celulele puteau fi mai curate și mai ordonate ; nu am mai găsit aici nimic din rînduiala ce m-a impresionat atît de favorabil prin alte părți. Peste tot domnea un aer de trîndăveală și delăsare și o harababură penibilă. Idiotul acela jalnic, ghemuit la pămînt și cu părul vîlvoi ; maniacul care bolborosește, rîde hidos și stă cu degetul întins ; privirea aceea pierdută, fața răvășită ; cei ce-și mușcă mîinile și buzele și își rod unghiile ; toți erau acolo în toată goliciunea urîțeniei și ororii. În sala de mese — o încăpere goală, mohorîtă și dezolantă, unde nu aveai altceva de privit decît pereții reci — o femeie era închisă singură. Îi intrase în cap — mi s-a spus — să se sinucidă. Și nimic nu-i putea întări mai mult hotărîrea aceasta, decît insuportabila monotonie a existenței pe care-o ducea.

Această mulțime îngrozitoare care umplea sălile și galeriile m-a impresionat atît de neplăcut,

[1] Insulă în Oceanul Atlantic, în apropierea țărmului nordestic al Statelor Unite, la vărsarea fluviului Hudson. (n.r)

încît mi-am scurtat vizita și am refuzat să mai văd aripa clădirii unde erau ținuți — într-o mai riguroasă constrîngere — recalcitranții și nebunii furioși. Nu mă îndoiesc că persoana care conducea instituția la vremea aceea avea toată competența necesară, și a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a-i mări utilitatea ; dar dacă v-aș spune că abjecta luptă între partide pătrunde pînă și în acest refugiu al umanității nenorocite și degradate ? Dacă v-aș spune că ochii care sînt puși să privegheze rătăcirile minților acelora asupra cărora s-a abătut cea mai cruntă pedeapsă pe care o poate primi firea omenească, trebuie să privească prin ochelarii vreunei afurisite tabere politice ? Dacă v-aș spune că directorul unei asemenea instituții e numit, demis și schimbat perpetuu, după cum fluctuează și se schimbă partidele și după cum bate vîntul ? De o sută de ori pe săptămînă am fost nevoit să asist la cîte un nou și dezgustător aspect al politicianismului îngust și dăunător, care este plaga Americii, îmbolnăvind și vestejind orice viață sănătoasă pe care o întîlnește în cale ; dar niciodată nu i-am întors spatele cu mai adînc dezgust și mai nemărginit dispreț ca atunci cînd am trecut pragul acestui ospiciu de nebuni de pe Long Island, la ieșire.

Aproape de ospiciul de nebuni se află Casa milosteniei — adică azilul de caritate din New York. Și aceasta este o instituție mare, care găzduia, cred, cînd am vizitat-o, aproape o mie de oameni sărmani. Era prost aerisită, prost luminată, nu prea curată ; și m-a impresionat în general foarte neplăcut. Dar trebuie să ținem seamă de faptul că New Yorkul, ca mare centru comercial, și ca loc de întîlnire nu numai al diverselor state americane, dar și al celor mai depărtate ținuturi din lume, are totdeauna și o numeroasă populație săracă de care trebuie să se îngrijească. Și are

de luptat, de aceea, cu dificultăți speciale în această privință. La fel, nu trebuie să uităm că New Yorkul e un oraș mare și că în toate marile orașe binele și răul conviețuiesc și se îmbină.

În apropiere se găsește Long Island Farm, unde sînt îngrijiți și crescuți copiii orfani. Nu am văzut-o, dar cred că e bine condusă ; și sînt convins de lucrul acesta, dacă ne gîndim cît de mult țin cei din America la pasajul acela frumos din biblie, care vorbește de bolnavi și copii.

Ca să vizitez aceste instituții am trecut apa într-o barcă a închisorii de pe Long Island, vîslită de un echipaj de condamnați, îmbrăcați în haine vărgate negru și galben-roșcat, în care arătau ca niște tigri leșinați. Tot cu barca m-am dus să vizitez și închisoarea.

E o închisoare veche, adevărată construcție a pionieratului [1], după planul pe care l-am descris. M-am bucurat să aud aceasta, căci e fără îndoială de un tip foarte obișnuit. Dar resursele pe care le posedă sînt folosite la maximum, și e administrată atît de bine, cît poate fi administrat un lăcaș ca acesta.

Femeile lucrează în niște șoproane acoperite, construite anume. După cîte îmi amintesc, nu există ateliere pentru bărbați, dar — oricum — cei mai mulți dintre ei lucrează la o carieră de piatră din apropiere. Cum în ziua aceea ploua, lucrul era suspendat, și deținuții se aflau în celule. Închipuiți-vă aceste celule, vreo două-trei sute la număr, și în fiecare cîte un om, închis : ăsta de aici stă lîngă ușă, la aer, cu mîinile scoase printre gratii ; cestălalt, în pat (ziua în amiaza mare, băgați de seamă !) și acesta prăvălit grămadă pe jos, ca o fiară sălbatică. Închipuiți-vă

[1] Prin pionierat se înțelege, în istoria Statelor Unite, epoca colonizării Americii de Nord de către emigranții englezi în secolele XVII și XVIII. (n.r.)

ploaia ce turna afară cu găleata ; soba, în mijloc, încinsă, înăbuşitoare şi învăluită în fum ca ceaunul unei vrăjitoare. Mai adăugaţi un buchet de miresme subtile cum ar fi cele ce ar ieşi dintr-o mie de umbrele mucegăite şi leoarcă de apă, şi o mie de hîrdaie pline cu rufărie spălată numai pe jumătate — şi iată închisoarea, aşa cum era în ziua aceea.

Închisoarea de stat de la Sing Sing[1] este, în schimb, o închisoare model. Aceasta şi cea de la Mount Auburn sînt cele mai grăitoare exemple ale „regimului mut".

În altă parte a oraşului se află Şcoala de corecţie : o instituţie al cărei scop este să aducă pe calea cea bună pe infractorii minori, fete şi băieţi, albi şi negri, fără deosebire ; să-i înveţe meserii folositoare, să-i plaseze ca ucenici pe la meşteri onorabili şi să scoată dintr-înşi membri cinstiţi ai societăţii. Organizarea, după cum se va vedea, este asemănătoare celei de la Boston : şi acest aşezămînt nu e întru nimic mai puţin desăvîrşit şi demn de laudă. În timpul vizitei mele aici, mi s-a strecurat în gînd bănuiala că directorul nu avea suficientă cunoaştere a lumii şi a celor lumeşti. Şi m-am întrebat dacă nu cumva comitea o greşeală gravă tratînd drept copii mici pe tinerele fete care, după vîrstă şi viaţa pe care o duseseră înainte, erau fără doar şi poate femei în toată puterea cuvîntului : această atitudine producea asupra mea un efect comic, şi, dacă nu mă înşel, şi asupra lor. Cum instituţia se află totuşi sub vigilenta îngrijire a unui grup de persoane cu înţelegere şi experienţă, nu se poate să nu fie bine condusă ; şi dacă greşesc sau nu în ceea ce priveşte acest amănunt, faptul nu coboară meritele şi caracterul instituţiei pentru care îmi vine greu să găsesc destule cuvinte de laudă.

[1] Celebră închisoare din Statele Unite. (n.r.)

În afară de aceste așezăminte, mai sînt în New York spitale și școli excelente, organizații literare și biblioteci ; un serviciu de pompieri minunat organizat (după cum e și normal, dat fiind că e veșnic la treabă) și institute de caritate de toate felurile. La periferie se află un cimitir mare, încă neterminat, dar care se îmbunătățește pe zi ce trece. Cel mai trist cimitir pe care l-am văzut era „Cimitirul străinilor. Rezervat hotelurilor din oraș".

Sînt trei teatre. Două din ele „The Park" și „The Bowery", foarte mari, elegante și impunătoare, dar mai totdeauna — și îmi pare rău că trebuie să mărturisesc lucrul acesta — goale. Al treilea, „The Olympic", e o sală mică pentru vodeviluri și piese burlești. Este deosebit de bine condus de domnul Mitchell, actor comic de mare umor și originalitate, bine cunoscut și apreciat de amatorii de teatru din Londra. Am plăcerea să vă comunic despre acest vrednic personaj că realizează spectacole întotdeauna la săli pline și că teatrul său răsună de voie bună în fiecare seară. Era să uit de micul teatru de vară, numit „Niblo", care mai are și grădini și distracții în aer liber ; dar cred că nu este scutit de criza generală de care suferă aici „stabilimentele teatrale", sau ceea ce se cheamă, nu fără umor, așa.

Împrejurimile New Yorkului sînt neîntrecut de pitorești. Clima, după cum am mai arătat, este din cele mai calde. Cum ar fi aici — de n-ar sufla seara briza mării dinspre frumosul golf — nu mă chinuiesc să aflu, și-i scutesc și pe cititori de această osteneală.

Tonul înaltei societăți este același aici ca și la Boston : ici-colo, poate. mai pătruns de spiritul mercantil, dar, în general, șlefuit și rafinat, și totdeauna foarte ospitalier. Casele și mesele sînt elegante ; orele de petrecere mai tîrzii, iar ținuta

mai liberă ; și poate că domnește un spirit de emulație mai accentuat în ce privește aparențele și etalarea bogăției și a traiului pe picior mare. Femeile sînt remarcabil de frumoase.

Înainte de a părăsi New Yorkul am făcut demersuri să-mi asigur călătoria înapoi spre țară pe pachebotul „George Washington", care urma să ridice ancora în iunie. Aceasta era luna în care mă hotărîsem să părăsesc America, dacă, evident, n-aș fi suferit între timp vreun accident în cursul peregrinărilor mele.

N-am crezut niciodată că reîntoarcerea mea în Anglia, la cei ce-mi erau dragi, și la ocupațiile ce deveniseră pe nesimțite parte din ființa mea, ar fi putut să-mi pricinuiască mîhnirea simțită cînd, pe bordul acestui vas, m-am despărțit de prietenii care mă însoțiseră la plecare. N-am crezut niciodată că numele vreunui loc așa de îndepărtat și atît de tîrziu cunoscut, va răscoli în mintea mea atîtea amintiri afectuoase, strîns legate de el. Aici, în acest oraș, sînt oameni care mi-ar lumina cea mai neagră zi de iarnă care a pîlpîit și s-a stins vreodată în Laponia ; și alături de care pînă și imaginea patriei s-a încețoșat, cînd am rostit, și ei și eu, acel cuvînt amar ce se îmbină cu toate gîndurile și toate faptele noastre, ce bîntuie lumea de basm a copilăriei și ne închide calea la asfințitul vieții : Adio.

PHILADELPHIA ŞI TEMNIŢA EI

Ca să mergi de la New York la Philadelphia, trebuie să iei trenul şi să mai schimbi de două ori bacul. Drumul durează de obicei între cinci şi şase ore. Cît am mers cu trenul am avut parte de o seară minunată; şi, uitîndu-mă la apusul luminos al soarelui printr-o ferestruică din apropierea uşii lîngă care stăteam, atenţia mi-a fost atrasă de un spectacol neobişnuit ce se petrecea cam în dreptul ferestrelor vagonului pentru domni, aflat chiar înaintea noastră; la început am crezut că un număr de persoane harnice din acel vagon se îndeletniceau cu spintecarea unor saltele din care puful zbura în voia vîntului. Pînă la urmă mi-a dat prin gînd că pur şi simplu scuipau, ceea ce se şi întîmpla de fapt; deşi nici pînă astăzi nu pricep cum reuşea numărul acela de pasageri pe care-l poate conţine un vagon să menţină un asemenea necurmat şi bine alimentat duş de scuipături, cu toată experienţa în tot soiul de fenomene salivare pe care mi-am însuşit-o ulterior.

Am făcut cunoştinţă în cursul acestei călătorii cu un tînăr quaker[1], blajin şi modest, care a deschis conversaţia aducîndu-mi la cunoştinţă, într-o şoaptă solemnă, că bunicul său era inventatorul metodei de extragere a uleiului de ricină rece. Pomenesc întîmplarea aici socotind că aceasta a fost probabil prima ocazie cînd preţioasa

[1] Sectă fondată în sec. al XVII-lea, avînd numeroşi adepţi în Anglia şi în Statele Unite. Dogmele acestei secte predică un misticism extrem. (n.r.)

doctorie amintită a servit la însufleţirea unei conversaţii.

Am ajuns în oraş noaptea tîrziu. Uitîndu-mă pe fereastra camerei mele, înainte de a mă duce la culcare, am văzut pe partea cealaltă a drumului o frumoasă clădire de marmură albă, care avea o înfăţişare tristă şi spectrală, dezolantă la vedere. Am pus această impresie pe seama luminii slabe şi mohorîte a nopţii, iar a doua zi de dimineaţă, cînd m-am sculat, m-am uitat din nou, aşteptîndu-mă să-i văd scara şi intrarea forfotind de lume care intră şi iese. Dar uşa tot închisă era ; şi aceeaşi atmosferă sumbră domnea pretutindeni ; iar clădirea arăta ca şi cînd numai statuia de marmură a lui Don Guzman ar fi putut avea vreo afacere de încheiat înlăuntrul zidurilor ei posomorîte. M-am grăbit să mă interesez cum se numeşte şi la ce serveşte clădirea, după care nedumerirea mi s-a topit. Era cavoul multor averi ; marea catacombă a investiţiilor ; în veci neuitata Bancă a Statelor Unite.

Sistarea [1] activităţii acestei bănci, cu toate urmările ei dezastruoase, a aruncat asupra Philadelphiei (după cum mi s-a spus din toate părţile) o umbră care îi mai întuneca şi acum viaţa. Hotărît că oraşul părea abătut şi dezolat.

Este un oraş frumos, dar enervant de simetric. După ce l-am colindat vreo oră, două, am simţit că aş fi dat toată lumea pentru o stradă întortocheată. Parcă mi se întărea gulerul hainei şi mi se lăţeau borurile pălăriei, atît de puternică simţeam aici influenţa quakerilor. Părul mi l-am simţit deodată scurt şi lins, mîinile mi s-au împreunat de la sine, pios, pe piept, şi fără să vreau mă bătea gîndul să-mi iau locuinţă pe Mark Lane

[1] Una din legile promulgate de preşedintele Tyler a limitat considerabil activitatea Băncii Statelor Unite. (n.r.)

chiar în fața pieței și să mă-mbogățesc speculînd cereale.

Philadelphia este alimentată din belșug cu apă proaspătă, care curge, împroașcă, țîșnește și se revarsă peste tot. Uzina de apă, care se găsește pe o înălțime în apropierea orașului, este pe cît de folositoare, pe atît de decorativă, avînd în jurul ei o grădină publică amenajată cu gust și ținută în cea mai desăvîrșită ordine. Rîul este zăgăzuit în punctul acesta și silit să intre prin propria sa forță în niște cisterne înalte, sau rezervoare, de la care întregul oraș, pînă la cele mai de sus etaje ale caselor, este alimentat cu apă la un preț derizoriu.

Sînt diferite instituții publice. Printre acestea un excelent spital — așezămînt al quakerilor, dar cîtuși de puțin sectar în marile binefaceri pe care le împarte; o veche bibliotecă liniștită, care poartă numele lui Franklin; un frumos palat al bursei, oficiu poștal, și așa mai departe. În legătură cu spitalul quakerilor, pentru mărimea fondurilor instituției era expus acolo spre vînzare un tablou de West [1]. Tabloul îl înfățișează pe Mîntuitorul nostru tămăduind pe bolnavi, și este poate una din cele mai bune lucrări ale acestui maestru. Acum, depinde de gustul cititorului dacă prin asta aduc o laudă deplină susnumitului pictor.

În aceeași sală se găsește un portret foarte caracteristic, care parcă trăiește, de domnul Sully, un distins artist american.

Șederea mea în Philadelphia a fost foarte scurtă, dar societatea pe care am frecventat-o mi-a plăcut nespus. Vorbind despre trăsăturile generale ale acestui oraș, aș fi înclinat să spun

[1] Benjamin West, pictor american, stabilit apoi în Anglia, unde a devenit pictorul oficial al lui George al III-lea (1738—1820). (n.r.)

că este mai provincial decît Bostonul sau New Yorkul, și că plutește în el o afectare a gustului și a criticii, care are ceva din duhul acelor discuții mondene asupra acelorași teme, în legătură cu Shakespeare și cu Paharele Muzicale despre care citim în *Vicarul din Wakefield* [1]. În apropierea orașului se află o splendidă construcție de marmură, neterminată, a Colegiului Girard, întemeiat de un răposat personaj cu același nume și cu o enormă avere, construcție care, dacă va fi dusă la bun sfîrșit potrivit planului inițial, va fi poate cel mai impunător edificiu al timpurilor moderne. Dar în jurul moștenirii au loc controverse juridice, și, pînă la aplanarea lor, lucrările s-au întrerupt; așa că, întocmai ca multe alte inițiative mari din America, și aceasta va fi înfăptuită, zilele astea, dar nu azi.

La marginea orașului se înalță o mare închisoare, numită Penitenciarul Estic, condusă după o metodă specială a statului Pennsylvania. Sistemul aplicat aici este detențiunea solitară, rigidă, strictă și copleșitoare. Cred că în efectele sale, metoda este crudă și greșită.

Sînt convins că, în intenție, acest sistem este bun, omenos, și urmărește să îndrepte pe cei păcătoși; dar am de asemeni convingerea că cei care au născocit acest regim de închisoare, și acei binevoitori domni care o aplică nu-și dau seama ce fac. Cred că foarte puțini oameni pot să măsoare cu mintea cît amar de chin și suferință pricinuiește victimelor această îngrozitoare pedeapsă, care durează ani de zile; și căutînd eu însumi să-mi închipui, și judecînd după cele ce-am văzut întipărite pe chipul lor, și ceea ce sînt sigur că se petrece înlăuntrul lor, am nestrămutata convingere că există în acesta un străfund

[1] Roman de scriitorul englez Oliver Goldsmith (1728—1774) (n.t.)

de cumplită suferință pe care numai victimele îl cunosc și cu care nici un om nu are dreptul să-și pedepsească semenii. Socotesc că această zgîndărire lentă și zilnică a tainelor creierului este nemăsurat mai groaznică decît orice tortură a trupului ; și fiindcă sinistrele ei semne și urme nu sar în ochi și nu sînt atît de palpabile ca cicatricele cărnii ; fiindcă rănile ei nu se văd și fiindcă nu smulge țipete pe care să le poată auzi urechea omului ; de aceea, cu atît mai vîrtos o înfierez ca pe o pedeapsă ascunsă de care omenirea adormită nu știe și nimeni n-o trezește ca să pună capăt acestei cruzimi. Odată, dezbătînd cu mine însumi, am stat în cumpănă dacă, avînd puterea să spun „da" sau „nu", aș admite ca această pedeapsă să fie încercată în anumite cazuri, cînd termenul de întemnițare este scurt ; dar acum, declar solemn că, de-aș fi copleșit cu nu știu ce răsplăți și onoruri, n-aș putea să pășesc ca un om fericit sub bolta deschisă a cerului ziua sau să-mi pun capul pe pernă noaptea, știind că o singură ființă umană, oricare i-ar fi vina și oricît de scurtă întemnițarea, zace în chinurile acestei necunoscute osînde în celula lui mută și că de la mine i se trage sau că eu o încuviințez cîtuși de puțin.

Am fost însoțit la această închisoare de doi domni care aveau legături oficiale cu direcția și mi-am trecut ziua intrînd din celulă în celulă și stînd de vorbă cu deținuții. Mi s-au făcut toate înlesnirile care pot izvorî din cea mai desăvîrșită curtoazie. Nu mi s-a ascuns și nu mi s-a tăinuit nimic, și mi s-au dat, deschis și sincer, toate lămuririle pe care le-am cerut. Nu am destule cuvinte de laudă pentru perfecta rînduială care domnește în clădire, și nu poate exista nici un fel de îndoială în privința bunei-credințe a celor direct legați de administrarea acestui sistem.

Între corpul închisorii și zidul exterior se află o grădină întinsă. Intrînd în grădină printr-o portiță ce se deschidea în poarta cea mare, masivă, am mers pînă la capătul unei alei și am pătruns într-o sală mare, din care porneau șapte coridoare lungi. De fiecare parte a coridoarelor se întindea un șir nesfîrșit de uși scunde, cu cîte un număr deasupra lor. Sus, o galerie de celule ca și cele de jos, numai că nu au curtea aceea îngustă (așa cum au cele de la parter) și că sînt ceva mai mici. Se presupune că a ocupa două celule de acest fel compensează bruma de aer și de exercițiu de care beneficiezi timp de o oră pe zi, în peticul de curte atașat fiecăreia din celelalte ; și de aceea deținuții de la etajul de sus au cîte două celule alăturate și care comunică între ele.

Cînd stai aici în mijloc și privești de-a lungul acestor coridoare triste, liniștea apăsătoare ce domnește în ele este groaznică. Din cînd în cînd se aude sfîrîitul monoton al unei suveici sau bocănitul unui ciocan de cizmar, dar sunetul este înăbușit de pereții groși și de ușa grea a celulei, și nu face decît să adîncească și mai mult tăcerea atotstăpînitoare. Peste capul și fața fiecărui deținut care pătrunde în acest trist lăcaș se trece o glugă neagră ; și în acest lințoliu negru, simbol al cortinei ce cade între el și lumea cea vie, este condus la celula din care nu mai iese pînă la împlinirea osîndei. Nimic nu mai află de soție sau de copii ; de casă sau de prieteni ; de viața sau de moartea vreunei ființe. Îi vede pe temniceri, dar afară de asta nu mai privește nici o față omenească, nu mai aude nici un glas omenesc. Este un om înmormîntat de viu, ce va fi dezgropat la capătul unui șir lung de ani ; dar pînă atunci e mort pentru toți și lăsat pradă gîndurilor chinuitoare și groaznicei deznădejdi.

Numele său, vina și durata suferinței sînt necunoscute chiar și temnicerului care-i aduce hrana zilnică. Deasupra ușii celulei sale și în cîte un registru, unul al directorului închisorii și celălalt al educatorului moral, se află un număr : acesta este cheia poveștii sale. În afară de aceste pagini, închisoarea nu cunoaște nimic din existența lui ; și de ar fi să stea și zece ani grei în aceeași celulă, el nu are nici un mijloc de a ști, nici pînă în ultimul ceas, în ce parte a clădirii este situată ; ce fel de oameni sînt în jurul lui ; dacă în nopțile lungi de iarnă sînt ființe vii în apropiere, sau dacă stă singur în vreun colț pustiu al marei temnițe, despărțit de cel mai apropiat tovarăș al suplicriilor lui solitare, prin ziduri, coridoare și uși de fier.

Fiecare celulă are uși duble : cea de afară din stejar masiv, cealaltă, din gratii de fier, în care se află o ferestruică prin care i se trece mîncarea. Are o biblie, o tăbliță și un condei, și, cu anumite restricții, i se mai dau și alte cărți, alese anume, toc, cerneală, și hîrtie. Farfuria, cana și ligheanul stau agățate pe perete sau lucesc pe o mică poliță. În fiecare celulă se găsește apă proaspătă, din care poate să ia cît îi cere inima. În timpul zilei, patul se ridică la perete și-i lasă mai mult spațiu pentru lucru. Își are războiul, sau bedreagul sau vîrtelnița lui : și aici lucrează, doarme și se trezește, și numără anotimpurile și îmbătrînește.

Primul deținut pe care l-am văzut era așezat la războiul său și lucra. Se afla acolo de șase ani și mai avea de stat, cred, încă trei. Fusese condamnat ca tăinuitor de lucruri furate, dar și acum, după o întemnițare atît de lungă, își tăgăduia vina, și spunea că a fost osîndit pe nedrept. Era la a doua condamnare.

Se opri din lucru cînd intrarăm, îşi scoase ochelarii şi răspunse deschis la toate întrebările pe care i le puserăm, dar tot timpul cu un fel de opintire bizară la început şi cu o voce scăzută şi gînditoare. Avea pe cap o pălărie de hîrtie făcută de el, şi a fost încîntat că i-am remarcat-o şi apreciat-o. Construise cu ingeniozitate un fel de ceas olandez din nişte nimicuri aruncate ; şi sticla de oţet îi servea drept pendul. Văzînd interesul pe care-l arătam născocirii lui, se uită la ea cu foarte multă mîndrie şi spuse că s-a gîndit s-o perfecţioneze, adăugîndu-i un ciocănaş şi o bucată de sticlă spartă, care „foarte curînd vor bate orele". Extrăsese nişte culori din firele cu care lucra şi zugrăvise cîteva desene rudimentare pe perete. Pe una din acestea, o femeie, deasupra uşii ; o numea „Doamna lacului" [1].

A zîmbit cît m-am uitat la aceste născociri cu care-şi amăgea timpul ; dar cînd l-am privit iar, am văzut că buza îi tremura şi aş fi putut să-i număr bătăile inimii. Nu-mi aduc aminte cum a reieşit, din vorbă în vorbă, că are o nevastă. A clătinat din cap la auzul acestui cuvînt, s-a întors într-o parte şi şi-a acoperit faţa cu mîinile.

— Dar acum eşti resemnat ! spuse unul din domni după o scurtă pauză, în timpul căreia îşi revenise. Răspunse cu un oftat care părea de prisos, dat fiind că nu-l putea ajuta cu nimic.

— Da, da ! Sînt resemnat.

— Şi crezi că ai devenit un om mai cumsecade ?

— Da, sper că da ! Desigur, sper că da.

— Şi timpul trece destul de repede ?

— Timpul e foarte lung, domnilor, între aceşti patru pereţi.

Spuse aceste cuvinte şi privi în jurul său — doamne, cu cîtă durere ! — şi rămase cu ochii

[1] Titlul unui poem celebru al lui Walter Scott. (n.r.)

pierduți în gol, ca și cînd ar fi uitat ceva. O clipă după aceea oftă din greu, își puse ochelarii și se apucă iar de lucru.

În altă celulă era un german, condamnat la cinci ani de închisoare pentru furt. Tocmai împlinise doi ani de cînd era acolo. Cu culori procurate în același fel, pictase cît se poate de frumos fiecare centimetru de perete și de tavan. Aranjase puținele palme de pămînt din curte într-o ordine minunată și făcuse un mic răzor în mijloc care, în treacăt fie zis, semăna a mormînt. Gustul și ingeniozitatea de care dădea dovadă în toate erau nemaipomenite ; dar cu toate acestea, greu și-ar putea închipui cineva o ființă mai abătută, mai zdrobită și mai nenorocită. Nu am văzut de cînd sînt o asemenea imagine a durerii și deznădejdii sufletești. Mi-a sîngerat inima pentru el ; și cînd, cu obrajii scăldați în lacrimi, îl luă pe unul dintre vizitatori deoparte, apucîndu-l strins de haină, cu mîini tremurătoare, ca să nu-l scape, și-l întrebă dacă mai există vreo speranță ca această sinistră osîndă să-i fie comutată, spectacolul era, zău, prea dureros ca să-l poți privi. Nu am cunoscut nici o tragedie care să mă fi impresionat mai tare ca tragedia acestui om.

În a treia celulă era un negru înalt și voinic, un spărgător, care se îndeletnicea cu meseria lui obișnuită, făcînd șuruburi și alte lucruri de acest fel. Sentința aproape îi expirase. Nu numai că era un hoț foarte dibaci, dar era vestit și pentru curajul și îndrăzneala lui și pentru marele număr al condamnărilor sale anterioare. Ne-a întreținut cu o lungă relatare a isprăvilor lui, pe care ni le-a povestit cu atîta nespusă plăcere, încît îți făcea chiar impresia că se lingea pe buze cînd ne înșira întîmplări hazlii printre care una despre niște argintărie furată și despre niște cucoane bătrîne pe care le pîndise cum stăteau la

fereastră cu ochelari de argint (își pusese ochii pe ei, plimbîndu-se pe cealaltă parte a străzii) și pe care apoi le jefuise. Acest individ, la cea mai mică încurajare, ar fi îmbinat cu amintirile sale profesionale cel mai dezgustător jargon ; dar m-aș înșela foarte tare închipuindu-mi că ar fi putut întrece sfruntata fățărnicie cu care declara că a binecuvîntat ziua cînd a intrat în această închisoare, și că nu va mai făptui nici o tîlhărie cîte zile o mai avea.

Era acolo un om căruia i se îngăduia, ca o favoare, să țină iepuri. Cum din această pricină camera sa avea un miros închis, i s-a poruncit să iasă pe coridor. Firește, a dat ascultare poruncii și a stat acolo cu mîna făcută pavăză în dreptul feței sale răvășite, pentru a se apăra de neobișnuita lumină a soarelui ce pătrundea prin fereastra cea mare. Arăta atît de palid și de nepămîntesc, de parcă ar fi fost sculat din mormînt. Avea în sîn un iepure alb ; și cînd micuțul animal, după ce a fost lăsat jos, s-a furișat înapoi în celulă, iar el, spunîndu-i-se să se retragă, s-a strecurat sfios după iepure, m-am gîndit că ar fi fost foarte greu de spus întrucît omul era ființa cea mai nobilă din cei doi.

Mai era un hoț, englez de origine, care își ispășise cîteva zile dintr-o pedeapsă de șapte ani : un individ respingător, cu fruntea îngustă, buzele subțiri și fața albă ; care nu-i agrea pe vizitatori și care, dacă n-ar fi fost surplusul de pedeapsă, ar fi împlîntat bucuros în mine custura lui de cizmar. Mai era încă un german care intrase la închisoare abia în ajun și care a sărit din pat la vederea noastră, rugîndu-se, în englezeasca lui stricată, să i se dea de lucru. Era acolo și un poet, care după ce îndeplinea norma de două zile de lucru în douăzeci și patru de ore, scria versuri despre corăbii (era de meserie mari-

nar), despre „îmbătătoarea cupă de vin" și despre prietenii de acasă. Erau mulți deținuți. Unii roșeau la vederea vizitatorilor, alții se făceau foarte palizi. Pe vreo doi sau trei dintre ei îi îngrijea cîte o soră de caritate a închisorii, fiindcă erau foarte bolnavi; și unul, un negru bătrîn și gras, al cărui picior i-a fost amputat în închisoare, avea de îngrijitor un filolog clasic și chirurg desăvîrșit, tot deținut. Pe scară stătea un băiat frumușel, de culoare, care făcea o muncă ușoară.

— Cum, dar în Philadelphia nu există un adăpost pentru delicvenții minori ? am întrebat.

— Ba da, dar numai pentru copiii albi.

Nobilă aristocrație a crimei !

Era acolo un marinar care împlinea aproape unsprezece ani de cînd se afla închis și care peste cîteva luni avea să fie pus în libertate. Unsprezece ani de detențiune solitară !

— Mă bucur că aud că mai ai puțin și termini.

Ce spune el ? Nimic. De ce se uită fix la mîini și-și ciupește pielea de pe degete, și-și ridică mereu ochii spre pereții aceia goi care i-au văzut părul încărunțindu-i ? E o manie pe care o are cîteodată.

Nu se uită niciodată la om în ochi, și totdeauna se ciupește de mîini, ca și cum ar vrea să dezlipească pielea de os. O toană a lui : nimic altceva.

Tot o toană e cînd spune că nu dorește să iasă ; că nu se bucură că se apropie sorocul ; că a tînjit după asta cîndva, dar că e mult de atunci ; că acum nu-i mai pasă de nimic. Tot dintr-o toană e acum un om neputincios, frînt și zdrobit. Cerul să-i fie martor că toana i-a fost deplin satisfăcută !

Erau trei femei tinere în celule alăturate, toate condamnate în același timp pentru furt. În liniștea și singurătatea vieții pe care o duceau, ajunseseră să fie frumoase de tot. Păreau foarte triste, și l-ar

fi putut mișca pînă la lacrimi și pe cel mai aspru vizitator, dar nu stîrneau acea îndurare pe care o trezește vederea bărbaților aci. Una era o fată tînără ; nici douăzeci de ani nu avea, după cît îmi amintesc ; pereții albi ca zăpada ai celulei erau plini de obiecte lucrate de vreun deținut dinaintea ei ; iar fața ei trasă era luminată de soarele ce pătrundea în toată splendoarea sa printr-o deschizătură strîmtă din zid. Era tăcută și plină de căință ; ajunsese să se resemneze, spunea ea (și o cred) ; și avea cugetul împăcat.

— Într-un cuvînt, ești fericită aici ? întrebă unul din însoțitorii mei

Se căzni — se căzni greu de tot — să răspundă „da". Dar ridicîndu-și ochii și întîlnind acea licărire de libertate ce-i venea din deschizătura prin care se vedea o fîșie de strălucitor azur, izbucni în lacrimi și spuse că încerca să fie ; nu se plîngea de nimic ; dar era firesc să tînjească din cînd în cînd să iasă din celula aceea : „Nu pot să lupt împotriva acestei dorințe," suspină ea, sărmana !

Am mers din celulă în celulă în ziua aceea ; și toate chipurile pe care le-am văzut, toate cuvintele pe care le-am auzit sau întîmplările pe care le-am remarcat sînt vii în mintea mea în toată dureroasa lor realitate. Dar lăsînd toate acestea, permiteți-mi să trec la o altă închisoare, mai arătoasă, clădită după același plan ca și al închisorii din Pittsburg.

După această vizită care a decurs cam în același fel, l-am întrebat pe director dacă exista printre deținuții de sub supravegherea sa vreunul care se elibera în curînd. Îmi spuse că unuia i se împlinea sorocul a doua zi ; dar nu ispășise decît o condamnare de doi ani.

Doi ani ! Am străbătut înapoi doi ani din viața mea — afară din temniță, prosper, fericit, înconjurat de bunătăți, huzur și succes — și m-am gîn-

dit cît amar de vreme e și ce lungi trebuie să fi fost acei doi ani în singurătatea temniței. Am și acum înaintea ochilor chipul acestui om care urma să fie pus în libertate a doua zi. Aproape că e mai de neuitat în fericirea lui decît celelalte chipuri în nenorocirea lor. Ce ușor și ce firesc era pentru el să spună că sistemul detențiunii e bun; că timpul a trecut „destul de repede — cînd stai să te gîndești" ; și că atunci cînd un om își dă seama că a încălcat legea și că trebuie să i se supună, „s-a ales cu ceva, oricum" și așa mai departe !

— Pentru ce v-a chemat înapoi și ce v-a spus, de era așa de agitat ? l-am întrebat pe însoțitorul meu, după ce a încuiat ușa și m-a ajuns pe coridor.

— A ! Se temea că pingelele de la ghete îi sînt așa de rupte că nu va putea umbla cu ele, și că erau prăpădite încă de cînd a fost adus aici ; și mă roagă foarte mult să le dau la reparat, ca să le aibă gata neîntîrziat.

Ghetele acelea îi fuseseră scoase din picioare și puse deoparte împreună cu toate celelalte haine ale sale, cu doi ani în urmă !

Am profitat de ocazie ca să întreb cum se comportau îndată după ieșire ; îmi închipui că tremură grozav.

— Vedeți, nu e vorba de tremurat — mi s-a răspuns — deși tremură, într-adevăr, cît de o completă deranjare a sistemului nervos. Nu pot să-și semneze numele în registru ; cîteodată nici măcar nu pot să țină condeiul în mînă ; se uită în jurul lor de parcă n-ar ști unde sînt sau de ce sînt acolo ; și uneori se ridică și se așază de douăzeci de ori pe minut. Așa cînd sînt în birou, unde sînt aduși cu gluga pe cap, ca atunci cînd intră în închisoare. Cînd ies pe poartă, stau în loc și se uită cînd într-o parte, cînd în cealaltă, neștiind încotro s-o apuce. Cîteodată se clatină de parcă ar fi beți

și se reazimă de gard, în așa hal sînt, dar cu timpul se limpezesc la cap.

Cît am umblat prin aceste celule solitare, uitîndu-mă la chipurile oamenilor din ele, am încercat să trăiesc gîndurile și sentimentele firești situației lor. Mi-am închipuit momentul cînd li se ia gluga de pe cap și li se dezvăluie scena captivității lor, în toată sinistra ei monotonie.

La început, omul este zăpăcit. Întemnițarea este un vis urît ; și viața dinainte o realitate. Se aruncă pe pat și zace acolo pradă deznădejdii. Treptat, singurătatea insuportabilă și goliciunea celulei îl trezesc din încremenire, și cînd se deschide ferestruica ușii de gratii, se roagă umil și imploră să i se dea de lucru.

— Dați-mi ceva de făcut, căci altfel înnebunesc !

I se dă ; și mai lesne, mai anevoie, se apucă de lucru ; dar din cînd în cînd îl arde gîndul anilor pe care trebuie să-i prăpădească în acest sicriu de piatră și îl înjunghie pînă în străfund amintirea celor ce sînt ascunși acum de ochii lui și de care nimic nu mai știe ; și sare de pe scaun și, străbătînd în sus și-n jos celula îngustă, cu mîinile înfipte în păr și cu capul dat pe spate, aude voci care-l ispitesc să-și zdrobească creierii de pereți.

Se trîntește iar pe pat și zace acolo, gemînd. Deodată sare în sus și se întreabă dacă mai e cineva prin apropiere ; dacă mai este cîte o celulă ca a lui de o parte și de alta ; și stă cu urechea la pîndă.

Nu se aude nimic, dar cu toate acestea trebuie să mai fie pe aproape și alți deținuți. Își amintește să fi auzit odată, cînd nici prin gînd nu-i trecea să ajungă și el aici, că celulele erau astfel construite încît deținuții nu se puteau auzi unul pe altul, deși temnicerii puteau să-i audă pe ei. Unde este cel mai apropiat om — la dreapta sau

la stînga, sau și colo, și colo ? Unde stă el acum — cu fața la lumină, sau se învîrtește prin celulă ? Cum e îmbrăcat ? O fi demult aici ? E dărîmat rău ? E alb și străveziu ca un spectru ? Se gîndește oare și el la vecinii lui ?

De-abia îndrăznind să respire și tot ascultînd în timp ce gîndește, evocă o siluetă cu spatele întors spre el și și-o închipuie mișcîndu-se prin celula de alături. Nu știe cum arată la față, dar vede bine umbra întunecată a unui om încovoiat. În celula din partea cealaltă situează altă siluetă, de asemeni întoarsă cu spatele la el. Zi de zi, și adesea cînd se trezește în miez de noapte, se gîndește la acești doi oameni pînă ce aproape că își iese din minți. Niciodată nu-i schimbă. Sînt așa cum și i-a închipuit de la început — un bătrîn la dreapta ; un om mai tînăr la stînga — și chipurile lor ascunse îl chinuiesc de moarte și sînt învăluite într-o taină care-l face să tremure.

Zilele înnegurate trec cu pas solemn, ca însoțitorii îndoliați ai unui convoi funerar ; și pe încetul el începe să-și dea seama că pereții albi ai celulei au ceva îngrozitor în ei ; că nuanța lor este oribilă ; că suprafața lor netedă îi îngheață sîngele ; că ungherul acela îi scrijelește nervii. În fiecare dimineață cînd se deșteaptă își vîră capul sub pătură și se cutremură cînd vede tavanul acela lugubru uitîndu-se în jos la el. Însăși lumina binecuvîntată a zilei se chiorăște la el, ca fața urîtă a unei fantome, prin neschimbata crăpătură din zid care-i ține loc de fereastră.

Încet, dar sigur, teroarea pe care i-o inspiră ungherul acela urît îl asediază neîncetat ; îi tulbură odihna, îi face din vise coșmaruri și din noapte groază. La început i-a fost ciudat de nesuferit ; simțea că dă naștere în creierul său la ceva de aceeași formă, care n-ar trebui să fie acolo și care făcea să-i crape capul de durere. Pe urmă a

început să-i fie teamă de el, apoi să-l viseze, pe el și oamenii care-i șopteau numele și arătau cu degetul într-acolo. Apoi nu mai suporta să-l privească, dar nici să-i întoarcă spatele. Acum, în fiecare noapte, este locul de pîndă al unei stafii : al unei umbre — al unei ființe tăcute, groaznică la vedere, fără să știe dacă e pasăre, fiară sau momîie.

Cînd e în celulă, ziua, îi e teamă de curticica de afară. Cînd stă în curte, îi e groază să intre înapoi în celulă. Cînd cade noaptea, stafia se cuibărește acolo în ungher. Dacă are curajul să se așeze în locul ei și s-o alunge (a avut o dată curajul : din disperare), se aciuiază în pat. În amurg, și totdeauna la același ceas, o voce îl strigă pe nume pe măsură ce întunericul se îngroașă. Războiul de țesut prinde viață ; da, chiar și el, singurul lui prieten de aici, e o ființă de groază, care-l pîndește pînă-n revărsatul zorilor.

Tot pe încetul, aceste închipuiri groaznice îl părăsesc una cîte una : se mai întorc din cînd în cînd, pe neașteptate, dar tot mai rar, și în forme tot mai puțin de temut. A discutat chestiuni religioase cu domnul care-l vizitează, și a citit biblia, și a scris o rugăciune pe tăbliță, și a atîrnat-o pe perete, ca un fel de talisman și o chezășie a unei prezențe cerești. Visează acum, uneori, despre copiii sau soția lui, dar e sigur că sînt morți sau că l-au părăsit. Îl podidesc ușor lacrimile ; e blajin, supus și înfrînt. Cînd și cînd, chinul de odinioară prinde iarăși viață ; îl reînvie cîte un lucru de nimic : un sunet familiar sau mireasma florilor de vară în aer ; dar nu ține mult, acum, fiindcă lumea dinafară a ajuns să fie visul, iar viața aceasta singuratică, trista realitate.

Dacă termenul de întemnițare este scurt — vreau să spun comparativ, fiindcă scurt nu poate fi niciodată — ultima jumătate de an este cea mai

cumplită din toate ; căci atunci se gîndește că închisoarea va lua foc și că el va arde în ruine, sau că îi este scris să moară între acești pereți, sau că va fi reținut pe baza unor acuzații false și condamnat pe încă o perioadă ; sau că ceva, orice, trebuie să se întîmple care să-l împiedice să-și ia zborul spre libertate. Și lucrul acesta este firesc și nu poate fi combătut cu rațiunea, fiindcă, după atîta despărțire de viața omenească și după toate chinurile pe care le-a îndurat, orice întîmplare i se pare mai probabilă decît faptul de a fi redat libertății și semenilor săi.

Dacă perioada de întemnițare a fost lungă de tot, perspectiva eliberării îl încurcă și-l zăpăcește. Poate că inima lui zdrobită mai zvîcnește o clipă cînd se gîndește la lumea dinafară, și ce ar fi putut să însemne pentru el în toți acei ani de singurătate, dar asta e tot. Ușa celulei a stat prea mult timp închisă peste speranțele și grijile lui. Mai bine l-ar fi spînzurat de la început, decît să-l aducă în starea asta și să-i dea drumul ca să se amestece iar cu semenii lui, care nu mai sînt semenii lui.

Pe fața răvășită a tuturor citește aceeași expresie. Nu știu cu ce s-o asemuiesc. Are ceva din atenția încordată pe care o vedem pe chipurile orbilor și ale surzilor, amestecată cu un fel de groază ca și cînd toți ar fi fost supuși în taină aceleași terori. În toate chilioarele în care am intrat și prin toate ferestruicile prin care am privit, am văzut parcă aceeași expresie înspăimîntătoare. Ea trăiește în amintirea mea, fascinantă ca o pictură impresionantă. Treceți prin fața mea o sută de oameni, dintre care unul singur să fi fost deținut, de curînd eliberat din suferința lui singuratică, și am să vi-l arăt.

Fetele și femeile, după cum am spus, izolarea le umanizează și le șlefuiește. Dacă aceasta se dato-

reşte firii lor mai bune, pe care singurătatea o scoate la iveală, sau faptului că sînt fiinţe mai blajine, care pot îndura mai mult şi suferi mai îndelung, nu ştiu ; dar aşa este. Că felul acesta de pedeapsă rămîne totuşi, după părerea mea, la fel de crud şi de greşit în cazul lor ca şi în cel al bărbaţilor, nu mai e nevoie să adaug.

Convingerea mea fermă este că, lăsînd la o parte chinurile sufleteşti pe care le pricinuieşte — chinuri atît de vii şi de cumplite, că oricît ai încerca să ţi le închipui, e cu neputinţă să le cuprinzi cu mintea — ea uzează sufletul, aducîndu-l într-o stare morbidă care-l face inapt pentru contactul aspru cu lumea şi cu frămîntarea ei tumultuoasă. Convingerea mea neclintită e că cei care au suferit această pedeapsă, NEAPĂRAT reintră în societate bolnavi. Se cunosc multe cazuri de oameni care au ales, sau au fost condamnaţi la o viaţă de totală singurătate, dar cu greu îmi amintesc de vreunul, fie el şi dintre acei înţelepţi cu mintea lucidă şi viguroasă, la care efectele unei astfel de vieţi să nu devină vizibile prin gîndirea dezordonată sau halucinaţiile sumbre în care cad. Cîte fantome monstruoase, zămislite din deznădejde şi îndoială, născute şi crescute în singurătate, nu au păşit pe acest pămînt, urîţind creaţiunea şi întunecînd faţa cerului !

Sinuciderile sînt rare printre aceşti deţinuţi, aproape chiar necunoscute. Dar din această împrejurare nu poate reieşi nici un argument în favoarea metodei, deşi se recurge deseori la el. Toţi cei care şi-au făcut din bolile minţii un domeniu de studiu ştiu prea bine că un om poate fi pradă unei depresiuni şi disperări extreme, care să-i schimbe întregul caracter şi să-i înfrîngă toată capacitatea de elasticitate şi rezistenţă, şi totuşi să nu ajungă la autodistrugere. Acesta este un caz obişnuit.

Că tocește simțurile și treptat atacă facultățile trupului, sînt absolut sigur. Am arătat celor care erau cu mine în chiar această instituție din Philadelphia că delicvenții care se găseau de multă vreme acolo erau surzi. Ei, obișnuiți să-i vadă pe acești oameni tot timpul, au rămas cu totul uimiți de această constatare, pe care o socoteau neîntemeiată și închipuită. Dar cu toate acestea, chiar primul om pe care l-au cercetat — unul ales de ei înșiși — a confirmat pe loc impresia mea (care lui îi era necunoscută), și a spus, cu un aer sincer de care era cu neputință să te îndoiești, că devenea tot mai tare de urechi.

Nu încape nici o îndoială că această pedeapsă e nemaipomenit de inegală și că nu are aproape nici un efect asupra celor mai răi. Nu am nici cea mai mică încredere în eficacitatea ei ca mijloc de reeducare în comparație cu celălalt sistem care îngăduie deținuților să muncească laolaltă fără însă a comunica între ei. Toate exemplele de reeducare care mi-au fost date erau de așa natură, încît ar fi putut fi tot așa de bine obținute — și, în ceea ce mă privește, nu mă îndoiesc cîtuși de puțin că ar fi fost obținute — prin sistemul tăcerii. În privința unor oameni ca spărgătorul acela negru și hoțul englez, nici chiar cei mai entuziaști nu au vreo speranță în îndreptarea lor.

După părerea mea, obiecțiunea că dintr-o atît de nefirească singurătate nu a ieșit niciodată ceva bun sau sănătos, și că pînă și un cîine sau oricare altul dintre animalele mai inteligente ar tînji, și s-ar tîmpi și s-ar ofili sub influența ei, este în sine un argument suficient împotriva acestui sistem. Dar cînd ne amintim, în plus, cît de crud și de aspru este, și că viața singuratică atrage întotdeauna obiecțiuni speciale și distincte de un caracter deplorabil, ca cele ridicate aci ; și, mai mult decît atît, dacă ținem seamă că avem de ales

nu între acest sistem şi unul rău sau nechibzuit, ci între el şi un altul care a dat rezultate bune şi care este, în toată concepţia şi practica sa, excelent; acestea sînt desigur motive mai mult decît suficiente de a abandona un fel de pedeapsă de care se leagă atît de puţine speranţe şi perspective şi care, mai presus de orice îndoială, este încărcată cu atîta amar de rele.

Ca o destindere după asemenea priveliști, voi încheia acest capitol cu o istorioară bizară, în legătură cu acelaşi subiect, pe care mi-a povestit-o, cu prilejul acestei vizite, unul din domnii care mă însoţeau.

La una din şedinţele periodice ale inspectorilor acestei închisori, un lucrător din Philadelphia s-a prezentat în faţa Comitetului, rugîndu-se foarte serios să fie supus unei detenţiuni solitare. Fiind întrebat ce anume motiv îl îndemna să adreseze o cerere atît de ciudată, el a răspuns că a căzut în darul beţiei, că se îmbată mereu, spre marea sa nenorocire, că nu are nici o putere de a-i rezista, că doreşte să i se închidă calea ispitei, şi că nu vede alt mijloc mai bun decît acesta. I s-a arătat, ca răspuns, că închisoarea e făcută pentru delicvenţii care au fost judecaţi şi condamnaţi de lege, şi că nu poate fi pusă la dispoziţia oricui pentru asemenea scopuri fanteziste; a fost îndemnat să se abţină de la băuturi alcoolice, lucru pe care cu siguranţă că îl poate face, dacă vrea; şi i s-au mai dat şi alte sfaturi bune, după care s-a retras, grozav de nemulţumit de rezultatul cererii lui.

A venit iarăşi, şi iarăşi, şi atîta a stăruit să fie închis, încît pînă la urmă inspectorii, sfătuindu-se între ei, şi-au zis: „Dacă-l mai respingem, pînă la urmă o să facă o ispravă că o să avem pentru ce să-l primim. Hai să-l închidem. O să-i treacă repede pofta, şi-atunci o să scăpăm de el". Aşa că l-au pus să semneze o declaraţie care să-l îm-

piedice să intenteze vreodată acțiune pentru întemnițare ilegală, în sensul că încarcerarea era voluntară și cerută de el însuși ; a fost invitat să ia act de faptul că temnicierul de gardă avea ordin să-l pună în libertate la orice oră din zi sau din noapte, atunci cînd va ciocăni în ușă în acest scop ; dar l-au rugat să înțeleagă că, odată plecat, nu va mai fi primit înapoi. Cum el a acceptat aceste condiții și nu s-a răzgîndit, a fost condus în închisoare și încuiat într-una din celule.

Și omul cu pricina, care nu avea tăria să lase negustat un păhărel de băutură aflat pe o masă in fața lui — a rămas închis în celulă, în detențiune solitară, vreme de aproape doi ani de zile, lucrînd cizmărie. Deoarece pînă la urmă a început s-o ducă cam prost cu sănătatea, doctorul i-a recomandat să lucreze din cînd în cînd la grădină ; și cum i-a plăcut grozav îndeletnicirea aceasta, s-a apucat de ea cu mare bucurie.

Într-o zi de vară săpa de zor în grădină, cînd, din întîmplare, portița din poarta cea mare rămase deschisă : și prin portiță se vedea binecunoscuta șosea prăfuită și cîmpul ars de soare. Drumul îi era deschis. Și, cum înălță capul și-l zări scăldat de tot în lumină, aruncă sapa cît colo și o luă la goană cît îl țineau picioarele, fără să se mai uite măcar o dată înapoi.

WASHINGTON

Adunarea Legislativă. Casa Președintelui

Am plecat din Philadelphia cu vaporul într-o dimineață foarte rece, la ora șase, și ne-am îndreptat către Washington.

În timpul călătoriei din ziua aceea, ca și mai tîrziu, cu alte prilejuri, am întîlnit cîțiva englezi (mici fermieri, poate, sau cîrciumari de țară, la noi în patrie) care se stabiliseră în America și călătoreau pentru interesele lor. Dintre toate soiurile și tipurile de oameni care te înghiontesc în vehiculele publice din Statele Unite, aceștia sînt poate cei mai obraznici și mai nesuferiți tovarăși de drum. Pe lîngă toate caracteristicile dezagreabile pe care le posedă genul cel mai urîcios de călători americani, acești concetățeni ai noștri dau dovadă de o îngîmfare atît de mare și se poartă cu atîta aroganță, că-ți vine greață cînd te uiți la ei. Prin familiaritatea grosolană cu care te iau în primire și nerușinarea cu care te descos (foarte grăbiți să le afișeze, ca și cînd ar vrea să se răzbune pe vechile cerințe ale bunului simț din patrie) ei depășesc toate specimenele băștinașe pe care mi-a fost dat să le observ ; și adesea deveneam atît de patriot cînd îi vedeam și-i auzeam, că aș fi fost gata să le plătesc bucuros o taxă oarecare, dacă aș fi putut să acord oricărei alte țări din lume onoarea de a-i numi fiii ei.

Dat fiind că Washingtonul poate fi numit cartierul general al salivei colorate cu tutun, a sosit momentul cînd trebuie să mărturisesc fără nici un

ocol, că răspîndirea acestor două năravuri odioase de a mesteca și a scuipa a început să fie foarte puțin plăcută și în curînd a devenit supărătoare și dezgustătoare. Acest obicei scîrbos este recunoscut în toate instituțiile publice din America. La tribunale, judecătorul își are scuipătoarea lui, aprodul pe a lui, martorul pe a lui, și acuzatul pe a lui ; iar jurații și publicul au de asemeni la îndemînă scuipători, ca oameni care simt prin forța lucrurilor nevoia să scuipe neîncetat. În spitale, studenții în medicină sînt rugați, prin afișe puse pe pereți, să-și lepede sucul de tutun în cutiile special prevăzute în acest scop, și să nu murdărească scările. În clădirile publice, vizitatorii sînt implorați, pe aceeași cale, să-și scuipe zeama ghemotoacelor, sau „turtelor" (cum am auzit că le numesc domnii specializați în acest fel de delicatesuri) în scuipătoarele parlamentare, și să n-o împroaște la picioarele coloanelor de marmură. Dar în unele părți, acest obicei este strîns legat de toate mesele și vizitele de dimineață, ca și de toate manifestările vieții sociale. Străinul care va merge pe drumul urmat de mine îl va găsi în plină înflorire și glorie, atotcuprinzător în alarmanta lui nesăbuire, la Washington. Și să nu-și spună (așa cum am făcut eu pe vremuri, spre rușinea mea) că turiștii dinaintea lui i-au exagerat proporțiile. Acest lucru este în sine însuși o exagerare a murdăriei, care nu poate fi mai exagerată.

Pe bordul acestui vapor erau doi domni tineri, cu gulerele de la cămașă răsfrînte ca de obicei, și înarmați cu cîte un baston solid ; și-au instalat două scaune în mijlocul punții, cam la distanță de patru pași ; și-au scos cutiile de tutun ; s-au așezat față în față, și au început să mestece. În mai puțin de un sfert de oră, acești tineri promițători au revărsat pe scîndurile curate din jurul lor o ploaie abundentă de scuipat galben ; realizînd, în

felul acesta, un fel de cerc magic înăuntrul căruia nimeni nu îndrăznea să pătrundă, şi pe care îl tot împrospătau şi reînprospătau înainte ca vreun locşor să apuce să se usuce. Fiind înainte de masa de dimineaţă, mărturisesc că priveliştea aceasta mi-a făcut greaţă, dar uitîndu-mă atent la unul din aceşti adepţi ai scuipatului, mi-am dat seama clar că era novice în ale mestecatului, şi că şi el simţea o oarecare jenă în stomac. Descoperirea aceasta m-a uns la inimă ; şi observînd cum se îngălbeneşte tot mai tare la faţă, şi văzînd ghemotocul de tutun cum i se umflă în obrazul stîng de cîteori icnea ca să-şi ascundă răul, tot scuipînd înainte, şi mestecînd, şi iar scuipînd, ca să nu se lase mai prejos de prietenul său, îmi venea să-i sar de gît şi să-l implor să continue aşa ore întregi.

Ne-am instalat cu toţii confortabil la dejun în cabina de sub punte, la care nu a fost mai mult du-te-vino şi zăpăceală decît la o masă asemănătoare din Anglia, şi unde cu siguranţă că s-a dat dovadă de mai multă politeţe decît la majoritatea banchetelor din cursul diferitelor popasuri ale călătoriei noastre. Cam pe la ora nouă, am ajuns la staţia de cale ferată şi ne-am continuat drumul cu trenul. La amiază am coborît din nou spre a trece un rîu lat tot cu vaporul ; am acostat în punctul unde calea ferată continua pe malul celălalt ; şi iar am mers mai departe cu trenul : în cursul orei ce a urmat, am trecut — pe poduri de lemn, fiecare lung de cîte o milă — două braţe ale unui rîu, numite respectiv Marele şi Micul Praf-de-Puşcă. Aceste ape erau negre de cîrduri de raţe sălbatice, cu spinarea cenuşie, a căror carne e delicioasă la mîncare şi care se găsesc puzderie pe aici, la această vreme a anului.

Aceste poduri sînt de lemn, nu au parapet, şi sînt late cît să intre pe ele trenul, care, în even-

tualitatea unui accident cît de mic, ar fi, fără doar şi poate, aruncat în rîu. Cît mergi pe ele, stai cu sufletul la gură, şi tare bine te simţi după ce ai trecut.

Ne-am oprit să ospătăm la Baltimore, şi, fiind acum în Maryland [1], am fost slujiţi, pentru prima oară, de sclavi. Senzaţia de a te folosi de serviciile unor fiinţe umane care sînt vîndute şi cumpărate, nu e de loc de invidiat, căci în felul acesta te simţi, pentru moment, complice cu cei care i-au adus în această stare. Instituţia sclaviei există într-un oraş ca acesta în forma ei cea mai puţin respingătoare şi cea mai atenuată ; dar tot sclavie se cheamă ; şi deşi eram, în această privinţă, un om nevinovat, prezenţa ei m-a umplut de ruşine şi căinţa.

După masă ne-am reîntors la tren şi ne-am luat locurile în vagoanele de Washington. Fiind cam devreme, bărbaţii şi băieţii care din întîmplare nu aveau nimic deosebit de făcut, şi erau curioşi să vadă nişte oameni străini, au venit (potrivit obiceiului) şi s-au învîrtit în jurul vagonului în care stăteam ; au lăsat jos toate geamurile ; şi-au vîrît capetele cu umeri cu tot pe ferestre ; s-au proptit bine în coate ; şi au început să facă schimb de impresii asupra înfăţişării mele, cu atîta dezinvoltură de parcă aş fi fost o lighioană împăiată. Niciodată nu am primit informaţii atît de categorice cu privire la nasul şi la ochii mei, la impresia diferită pe care gura şi bărbia mea o produceau asupra unor persoane deosebite, ori referitoare la felul cum se prezintă capul meu privit din spate, ca în această împrejurare. Unii domni nu erau satisfăcuţi decît dacă îşi exercitau simţul pipăitului ; iar băieţii (care sînt surprinzător de precoci în America) rareori se mulţumeau numai cu atîta

[1] Stat în nord-estul Statelor Unite. (n.r.)

și repetau atacul iarăși și iarăși. Mulți viitori președinți au intrat la mine cu șapca pe cap și cu mîinile în buzunare și s-au zgîit la mine timp de două ore încheiate : răcorindu-se din cînd în cînd, ba trăgîndu-se de nas, ba mai luînd o dușcă din carafa cu apă ; ba ducîndu-se la fereastră și poftind și pe alți băieți de pe stradă să urce și să facă la fel : „Uite-l !" „Haideți sus !" „Aduceți-i și pe ăilalți !" și alte îndemnuri ospitaliere de acest fel.

Am sosit la Washington pe la șase și jumătate în seara aceea, și pe drum ni s-a înfățișat o minunată vedere a Capitoliului [1], care este o frumoasă clădire în stil corintic, așezată pe o măreață colină dominantă. Ajuns la hotel, n-am văzut nimic altceva din oraș în noaptea aceea, căci eram foarte obosit și bucuros să mă duc la culcare.

A doua zi dimineață, după micul dejun, cutreier străzile o oră sau două și, întors la hotel, ridic ferestrele, și pe cele de la stradă și pe cele din dos, și mă uit afară. Iată Washingtonul, proaspăt în mintea mea și înaintea ochilor.

Luați cele mai rele părți din City Road și Pentonville [2], păstrînd toate curiozitățile lor, dar mai ales prăvălioarele și micile locuințe, ocupate acolo (dar nu la Washington) de negustori de mobile vechi, birtași amăriți și amatori de păsărele. Ardeți totul pînă în temelii ; reclădiți totul din nou, din lemn și tencuială, în ceva mai mare ; adăugați o bucată din pădurea St. John și puneți obloane verzi la toate casele particulare, o perdea roșie și una albă la fiecare fereastră, arați drumurile ; plantați din belșug iarbă de soi rău peste tot unde nu ar trebui să fie ; înălțați trei clădiri frumoase din piatră și marmură, în ce loc vă place, dar, cu cît mai în afară de drumul tuturor, cu atît

[1] Clădirea în care se află Congresul, Parlamentul Statelor Unite. (n.r.)

[2] Cartiere ale săracilor la Londra. (n.r.)

mai bine ; numiți-o pe una Oficiul poștal, pe cealaltă Casa brevetelor și pe a treia Visteria ; faceți așa ca să fie arșiță dimineața și frig bine după amiaza, cu cîte un vîrtej de vînt și praf din cînd în cînd ; luați cărămizile de pe un cîmp acoperit multă vreme cu cărămizi, în toate locurile centrale unde te-ai aștepta în mod firesc să fie o stradă : și ăsta-i Washingtonul.

Hotelul la care stăm e un șir lung de căsuțe cu fața la stradă, iar în spate dau într-o curte comună, în care atîrnă un triunghi mare de fier. De cîte ori e nevoie de un servitor, cineva bate în acest triunghi de la una pînă la șapte lovituri, potrivit numărului casei în care prezența sa este solicitată : și cum totdeauna este nevoie de toți servitorii și nici unul din ei nu vine niciodată, această alarmantă mașinărie e în plină activitate toată ziulica. Tot în această curte se usucă rufele ; sclave, cu basmale de bumbac înfășurate în jurul capului, aleargă încoace și-ncolo după treburi ; chelneri negri străbat încoace și-ncolo curtea cu farfurii în mînă ; doi dulăi se joacă pe un morman de cărămizi vechi din mijlocul careului ; un purcel se întoarce cu burta la soare și grohăie : „Tare-i bine !“ și nici bărbații, nici femeile, nici cățeii, nici purceii, nici oricare altă ființă creată cîndva nu dă nici cea mai mică atenție triunghiului, care zăngăne, ca apucat, tot timpul.

Mă duc la fereastra din față și mă uit peste drum la un șir lung de case răzlețe, cu cîte un etaj, și care se termină, ceva mai la stînga, cu un maidan trist acoperit cu buruieni. Maidanul ăsta seamănă cu un petic de ogor care a dat în patima beției și a ajuns de rîpă. Pe terenul ăsta vraiște, se înalță, cum îi vine și cam anapoda, ca un meteor căzut din lună, un fel de clădire de lemn, bizară, șuie, care aduce a biserică, cu o prăjină

pentru drapel tot atît de lungă ca și ea, proțăpită într-o turlă ceva mai mare ca o ladă de ceai. Sub fereastră e o mică stație de trăsuri, ai căror birjari sclavi se prăjesc la soare pe treptele ușii noastre, stînd la taifas. Trei case din apropiere, care-ți sar în ochi, sînt dintre cele mai sărăcăcioase. Pe una din ele — o prăvălie, care nu are niciodată nimic în vitrină și ușa niciodată deschisă — stă scris cu litere mari OSPĂTĂRIA ORAȘULUI. La cealaltă, care arată ca intrarea din dos a unei alte clădiri, dar este de fapt o clădire separată, se găsesc de vînzare „stridii preparate în toate felurile". La a treia, este o croitorie micuță, se execută „pantaloni la comandă", cu alte cuvinte, se confecționează nădragi după măsură. Și asta e strada pe care stăm noi la Washington.

I se mai zice și Orașul Distanțelor Mărețe, dar ar fi mai potrivit să se numească Orașul Intențiilor Mărețe ; fiindcă numai aruncînd o privire de ansamblu asupra lui, din vîrful Capitoliului, îți poți da seama de concepția vastă a planului făuritorului său, un francez plin de aspirații. Bulevarde largi care nu încep din nimic și nu duc nicăieri ; străzi, lungi de mile întregi, cărora nu le mai lipsesc decît casele, pavajul și locuitorii ; instituții publice care nu mai au nevoie decît de public ca să fie complete ; și ornamente ale marilor artere, cărora nu le mai trebuie decît mari artere pe care să le ornamenteze : acestea sînt trăsăturile sale principale. Îți face impresia că sezonul s-a terminat și că majoritatea caselor au părăsit localitatea pentru totdeauna, împreună cu stăpînii lor. Pentru admiratorii de orașe este un miraj ; un domeniu plăcut în care să zburde imaginația ; un monument ridicat în amintirea unui proiect decedat, fără măcar o inscripție care să-i consume măreția apusă.

Cum este, probabil că așa va rămîne. A fost de la început ales sediu al guvernului, ca un mijloc de a înlătura geloziile și interesele adverse ale diferitelor state ; și, foarte probabil de asemenea, ca fiind departe de gloată : un considerent care nu trebuie minimalizat, nici chiar în America. Nu are comerț propriu, fiindcă nu are în el altă populație decît președintele și anturajul său, membrii corpurilor legiuitoare care locuiesc aci în timpul sesiunii, funcționarii guvernamentali care lucrează la diversele departamente, patronii hotelurilor și ai pensiunilor, și negustorii care le furnizează proviziile. Este foarte nesănătos. Îmi închipui că foarte puțini ar trăi la Washington dacă nu ar fi obligați să-și aibă reședința acolo ; și este foarte puțin probabil ca valurile emigrației și speculației, acești curenți rapizi și lipsiți de scrupule, să se îndrepte vreodată spre o asemenea apă lîncedă și stătută.

Corpurile principale ale Capitoliului sînt bine înțeles cele două Camere ale Adunării. Dar mai există în centrul clădirii o rotondă cu diametrul de nouăzeci și șase de picioare [1] și înaltă tot de nouăzeci și șase, al cărei perete circular este împărțit în compartimente împodobite cu picturi istorice. Patru dintre acestea au ca subiect evenimente de seamă din timpul luptei revoluționare. Au fost pictate de colonelul Trumbull, care făcea parte din statul major al lui Washington la vremea cînd s-au petrecut ; datorită acestei împrejurări, ele prezintă un interes deosebit. În aceeași sală a fost așezată mai tîrziu marea statuie a lui Washington, opera domnului Greenough [2]. Are

[1] În sistemul de mărimi folosit în Anglia și în Statele Unite, un picior = aprox. 30 cm. (n.r.)

[2] Horatio Greenough (1805—1852), sculptor american, celebru mai ales pentru numeroasele statui pe care le-a dedicat lui George Washington. (n.r.)

mari calități, firește, dar m-a izbit ca fiind cam încordată și violentă pentru subiectul ei. Aș dori totuși s-o văd așezată într-o lumină mai bună decît cea din locul unde este plasată.

În Capitoliu se află o bibliotecă foarte interesantă și bogată, și de pe un balcon din față ai acea privire de ansamblu despre care am vorbit, împreună cu o perspectivă a peisajului de dincolo de ziduri. Într-una din secțiunile ornamentale ale clădirii este reprezentată justiția despre care ghidul spune că „artistul s-a gîndit la început s-o prezinte ceva mai goală, dar cum i s-a atras atenția că opinia publică din această țară nu ar admite așa ceva, dintr-un exces de precauție, o fi căzut poate în extrema cealaltă". Biata Justiție! În America a fost pusă să poarte vestminte mult mai ciudate decît cele în care tînjește aici în Capitoliu. Să sperăm că și-a schimbat croitoreasa de cînd hainele i-au fost ajustate și că nu opinia publică i-a croit îmbrăcămintea în care-și ascunde frumoasele ei forme acum.

Camera Reprezentanților [1] este o sală frumoasă și încăpătoare, de formă semicirculară, susținută de stîlpi impunători. O parte din galerie este rezervată doamnelor, și acolo stau dumnealor în rîndurile din față, și intră, și ies, ca la teatru sau ca la concert. Fotoliul președintelui se află așezat sub un baldachin, mult mai sus decît podeaua Camerei; și fiecare membru își are fotoliul și biroul său: aranjament destul de nefericit și de nechibzuit, împotriva căruia unii oameni de afară protestează, întrucît tinde să lungească ședințele și discursurile prozaice. Ca aspect e o sală elegantă, dar neobișnuit de nesatisfăcătoare în ce privește acustica. Senatul, care este mai mic, nu suferă de

[1] Congresul american e format din două corpuri legiuitoare: Camera Reprezentanților și Senatul. (n.r.)

acest păcat, și e minunat de bine adaptat scopului pentru care a fost clădit. Nu mai e nevoie să adaug că ședințele au loc ziua și că formele parlamentare sînt imitate după cele din țara de baștină.

Am fost întrebat adesea, în peregrinările mele prin alte locuri, dacă nu m-au impresionat *capetele* legiuitorilor de la Washington, înțelegînd nu șefii și conducătorii lor [1], ci literalmente căpățînile respective, acele pe care le crește părul și prin care este exprimat caracterul frenologic [2] al fiecărui legislator; și aproape tot de atîtea ori i-am luat piuitul și l-am lăsat alb de indignare pe interlocutorul meu cînd răspundeam că „nu", că „nu-mi amintesc să mă fi făcut praf căpățînile lor". Fiindcă a trebuit, cu orice risc, să repet această mărturisire aci, am s-o însoțesc de o prezentare a impresiilor mele asupra acestui subiect, în cît mai puține cuvinte.

În primul rînd — și poate că asta se datorește dezvoltării imperfecte a simțului meu de evlavie — nu-mi amintesc să fi leșinat sau să fi fost vreodată mișcat pînă la lacrimi de nobilă mîndrie la vederea vreunui corp legislativ. Am suportat Camera Comunelor bărbățește, și nu am cedat nici unei slăbiciuni, decît somnului, în Camera Lorzilor. Am asistat la alegeri pentru circumscripții și comitate și niciodată n-am simțit imboldul (oricare ar fi fost partidul cîștigător) de a-mi deteriora pălăria aruncînd-o în aer în semn de triumf, sau de a-mi rupe coardele vocale urlînd despre slăvita noastră constituție, despre nobila puritate a alegătorilor noștri independenți sau despre neștirbita integritate a candidaților noștri independenți. Dat fiind că puterea mea de rezistență a reușit să facă față unor atacuri atît de forte, se

[1] În engleză, *head* înseamnă și cap și căpetenie. (n.t.)

[2] Teorie idealistă care susținea că însușirile omului pot fi recunoscute după forma craniului. (n.r)

poate ca eu personal să fiu un temperament rece și insensibil, echivalînd în asemenea chestiuni cu frigiditatea ; și de aceea impresiile mele despre stîlpii vii ai Capitoliului de la Washington trebuiesc primite cu înțelegerea pe care pare să o solicite această mărturisire nesilită.

Aflat-am eu oare în acest corp public o adunare de oameni legați laolaltă în numele sacru al *Libertății,* și impunînd astfel demnitatea castă acestei zeițe în toate discuțiile lor, pentru a ridica de îndată Principiul Etern care-i poartă numele, și caracterul lor, și caracterul concetățenilor lor, în ochii minunați ai întregii lumi ?

Nu a trecut decît o săptămînă de cînd un om vîrstnic, cărunt, care va face veșnic cinste ținutului său de baștină, care a adus mari servicii țării sale, ca și străbunii lui, și care va fi pomenit zeci și zeci de ani după ce viermii ce s-au hrănit din stîrvul adversarilor lui se vor fi prefăcut în țărînă — nu a trecut decît o săptămînă de cînd acest bătrîn a stat la judecată zile întregi chiar înaintea acestui corp, învinuit de a fi îndrăznit să denunțe infamia acelui negoț a cărui marfă blestemată sînt bărbați și femei, și pruncii lor nenăscuți. Da. Și afișată în mod public, se afla în același oraș, tot timpul, aurită, înrămată și cu geam ; atîrnată pentru admirația generală ; arătată străinilor, nu cu rușine, ci cu mîndrie ; pe care n-au întors-o cu fața la perete, n-au dat-o jos și n-au ars-o : este Declarația Unanimă a celor Treisprezece State Unite ale Americii [1], care declară solemn că Toți Oamenii se nasc Egali ; și că sînt înzestrați de creator cu Drepturile Inalienabile la Viață, Libertate și Căutarea Fericirii !

[1] Declarația Drepturilor Omului, promulgată de revoluționarii americani care luptau împotriva jugului englez (1774). (n.r.)

Nu a trecut nici o lună de cînd același corp a stat liniștit și a ascultat un om, unul dintre ai lor, proferînd înjurături pe care nici cerșetorii la beție nu le rostesc și amenințînd să despice beregata altui om de la o ureche la cealaltă. A stat acolo între ei ; și sentimentul general al adunării nu l-a zdrobit, ci a rămas la fel de stimat ca oricare altul.

De azi într-o săptămînă, un alt membru al adunării, pentru faptul că și-a îndeplinit datoria față de cei ce l-au trimis acolo ; pentru faptul că a pretins într-o Republică Libertatea de a le exprima sentimentele și de a le face cunoscute plîngerile, va fi judecat, găsit vinovat și pedepsit de către ceilalți. Culpa lui e gravă într-adevăr ; căci cu ani în urmă el s-a ridicat și a spus : „Un grup de sclavi și sclave de vînzare, mînați ca vitele, legați unul de altul cu cătușe de fier, trec acum în plină stradă pe sub ferestrele Templului Egalității domniilor voastre ! Priviți !" Dar există multe feluri de vînători care aleargă în Căutarea Fericirii, înarmați cu diferite arme. Este Dreptul Inalienabil al unora dintre aceștia să pornească în urmărirea Fericirii lor, echipați cu bice și gîrbace, butuci și zgarde de fier, și să-și declame opiniile, ura (totdeauna spre lauda Libertății), în muzica lanțurilor zăngănitoare și vergilor însîngerate.

Unde se aflau numeroșii legislatori, cei cu amenințări grosolane, cu ocări și lovituri ca acelea pe care și le dau surugiii cînd uită cum trebuie să se poarte ? Peste tot. Fiecare ședință își are întîmplările ei de acest fel, și preopinenții sînt toți de față.

Recunoscut-am eu, oare, această adunare ca fiind un grup de bărbați care, angajîndu-se, într-o lume nouă, să șteargă unele din păcatele și racilele celei vechi, au măturat căile Vieții Publice, au înlăturat mocirla de pe drumurile care duc la Posturi și Putere, au dezbătut și au făcut legi pentru

Binele Obștesc, neștiind de alt partid decît Țara lor ?

Am văzut, dimpotrivă, șurubăria ce pune în mișcare cea mai ordinară parodie a unui aparat politic „cinstit", pe care au fabricat-o vreodată cele mai ordinare instrumente. Măsluiri josnice la alegeri ; afacerismul veros al funcționarilor publici ; atacuri lașe împotriva adversarilor, folosind drept scuturi niște fițuici abjecte și drept pumnale condeie cumpărate ; ploconiri rușinoase în fața lichelelor venale, care nu fac altceva în fiecare zi și în fiecare săptămînă decît să se străduiască a semăna noi semințe ale distrugerii, cu sprijinul slugilor lor vîndute, semințe care se aseamănă în totul cu dinții balaurului din poveste, minus tăișul ; cultivarea și aținarea tuturor pornirilor rele în conștiința socială și sugrumarea prin viclenie a tuturor influențelor bune : asemenea lucruri, și într-un cuvînt, Intriga Necinstită, în forma ei cea mai depravată și mai nerușinată, te priveau din toate colțurile acelui forum supraaglomerat.

Am văzut eu oare printre ei oameni inteligenți, șlefuiți, sau adevărata, cinstita, patriotica inimă a Americii ? Ici-colo se zăreau picături din sîngele și viața ei, dar ele abia dacă reușeau să coloreze șuvoiul aventurierilor nesățioși, puși pe cîștig și profituri. Jocul acestor oameni și al organelor lor corupte este să facă lupta politică atît de aprigă și de brutală, distrugînd orice respect de sine în oamenii vrednici, încît cei cu sufletul sensibil și delicat să fie ținuți deoparte, pentru ca ei, și cei ca ei, să fie lăsați să-și încaiere pornirile egoiste, nestînjeniți. Și astfel, această luptă pentru ciolan, cea mai josnică dintre toate, merge înainte, iar cei care în alte țări ar năzui, în virtutea inteligenței și situației lor, să făurească ei legile, aci se dau înapoi, cît mai înapoi, de la această degradare.

De prisos să mai spun că există printre reprezentanții poporului din amîndouă Camerele, și printre membrii tuturor partidelor, cîțiva oameni de caracter și de mari posibilități. Despre cei mai de frunte dintre acești oameni politici care sînt cunoscuți în Europa s-a mai vorbit, și nu văd de ce m-aș abate de la regula pe care mi-am fixat-o drept călăuză : aceea de a nu indica persoane. Este de ajuns să adaug că subscriu în totul și din toată inima la cele mai elogioase cuvinte ce s-au scris despre dînșii și că relațiile și discuțiile personale cu ei m-au făcut să-i admir și să-i respect și mai mult. Sînt oameni impresionanți la vedere, greu de înșelat, gata de acțiune, energici ca niște lei, perseverenți cum a fost Crichton [1], în diferite domenii, indieni prin focul privirilor și al gesturilor, americani prin dinamismul lor ; și ei reprezintă tot atît de bine cinstea și înțelepciunea țării lor acasă, după cum distinsa personalitate care este acum ambasador la Curtea Engleză îi susține cel mai înalt prestigiu în străinătate.

Am vizitat amîndouă Camerele aproape în fiecare zi, în timpul șederii mele la Washington. În cursul primei mele vizite la Camera Reprezentanților, părerea membrilor cu privire la o hotărire a președintelui Camerei era împărțită ; dar președintele a ieșit învingător. A doua oară cînd m-am dus, deputatul care vorbea, fiind întrerupt de un hohot de rîs, a imitat o strîmbătură — așa cum fac copiii cînd se ceartă între ei — și a adăugat că „numaidecît îi va face pe onorații domni din fața sa să cînte pe alt glas". Dar întreruperile sînt rare și vorbitorul este de obicei ascultat în tăcere. Se iscă mai multe certuri decît la noi și se schimbă mai multe amenințări decît stă în obiceiul gentlemenilor din țările civilizate de care

[1] „Admirabilul Crichton" faimos aventurier și poet scoțian din veacul al XVI-lea. (n.r.)

am auzit ; dar obiceiul de a imita strigătele diferitelor animale din ogradă nu a fost încă importat din Parlamentul Regatului Unit. Se pare că figura retorică cea mai des folosită, şi cea mai gustată, este repetarea la infinit a aceloraşi idei sau nuanţe de idei, în alte şi alte cuvinte ; şi cei de afară nu te întreabă „Ce a spus ?“ ci „Cît a vorbit ?“ Aceasta, însă, nu este decît o dezvoltare a unui principiu care domneşte şi în alte părţi.

Senatul este un organ demn şi la locul său, ale cărui dezbateri se desfăşoară cu multă gravitate şi rînduială. Amîndouă Camerele sînt pline de covoare ; dar despre starea în care au ajuns aceste covoare, în urma universalului dispreţ faţă de scuipătorile puse la îndemîna fiecărui onorat membru, şi despre nemaipomenitele îmbunătăţiri aduse desenului prin aceste împroşcări şi stropituri în toate direcţiile, cred că nu mai are nici un rost să vorbim. Mă voi mărgini doar să fac observaţia că recomand călduros tuturor străinilor să nu se uite la podele ; iar dacă din întîmplare le scapă ceva pe jos, fie chiar şi punga cu bani, îi sfătuiesc să n-o ridice cu mîna neînmănuşată.

Şi ceea ce este mai remarcabil la început, ca să spunem doar atît, e să vezi atîţia onoraţi legiuitori cu feţele umflate ; şi iarăşi, nu e cu nimic mai puţin remarcabil să constaţi că această înfăţişare se datoreşte cantităţii de tutun pe care reuşesc s-o îndese între bucile obrazului. E ciudat, de asemeni, să vezi un onorat domn lăsîndu-se pe spătarul scaunului, şi, cu picioarele cocoţate pe biroul din faţa sa, tăindu-şi o „turtă“ pe măsură cu briceagul, iar apoi, cînd totul e gata, scuipînd-o pe cea din gură ca dintr-un puşcoci şi îndesînd-o pe cea nouă în locul ei.

Am remarcat cu surprindere că nici chiar cei cu experienţă, care practică demult şi asiduu arta mestecatului, nu sînt totdeauna buni ţintaşi, ceea

ce m-a făcut să mă îndoiesc oarecum de acele performanțe cu pușca, de care se vorbește atît de mult în Anglia. Am primit vizita mai multor domni care, în cursul conversației, deseori nu au reușit să nimerească scuipătoarea de la cinci pași ; iar unul (dar acesta era cu siguranță miop) a crezut greșit, de la trei pași, că fereastra e deschisă. Cu alt prilej, fiind invitat undeva la masă și stînd împreună cu două doamne și cu un domn în jurul focului, înainte de masă, unul dintre convivi a ratat căminul de șase ori la rînd. Sînt totuși înclinat să cred că el de fapt nici nu țintea într-acolo ; fiindcă în fața focului se afla o placă de marmură albă, care era mai comodă și corespundea mai bine scopului dumnealui.

Casa brevetelor din Washington oferă un minunat exemplu de spirit de întreprindere și ingeniozitate americănească ; fiindcă numărul enorm de modele pe care le conține nu reprezintă decît invențiile acumulate în ultimii cinci ani : întreaga colecție de mai-nainte a fost distrusă de incendiu. Construcția elegantă în care sînt expuse este mai degrabă în stadiul planului decît al execuției, fiindcă pînă acum nu s-a clădit decît o aripă din cele patru, și lucrările sînt sistate. Oficiul poștal este o clădire masivă, dar foarte frumoasă. Într-una din secții, pe lîngă o colecție de rarități și de curiozități, se află depuse darurile primite din cînd în cînd de către ambasadorii americani din partea diverșilor potentați la curțile cărora erau acreditați ca reprezentanți ai republicii : daruri pe care, prin lege, nu le este îngăduit să le păstreze pentru ei. Mărturisesc că am privit-o ca pe o expoziție penibilă și cîtuși de puțin măgulitoare pentru nivelul național al cinstei și onoarei. Căci ce dovadă de înalt simțămînt moral este aceea cînd o persoană cu reputație și situație poate fi coruptă prin oferirea unei tabacheri pentru prizat, a unei

spade bogat încrustate sau a unui şal oriental ? Şi cu siguranţă că naţiunea care acordă deplină încredere slujitorilor ei este probabil mai bine slujită decît cea care le aduce ocara unor bănuieli atît de mărunte şi de meschine.

În suburbia George Town se află Colegiul iezuit ; aşezat într-o poziţie minunată şi, atît cît am avut prilejul să văd, bine condus. Numeroase persoane care nu aparţin Bisericii romane profită, cred, de aceste instituţii şi de condiţiile favorabile pe care le oferă pentru educaţia copiilor lor. Înălţimile din împrejurimi, care domină valea rîului Potomac, sînt foarte pitoreşti ; şi îmi închipui că sînt scutite de o parte din murdăriile Washingtonului. Pe culmea lor aerul era răcoros şi înviorător, în timp ce oraşul gemea sub arşiţă.

Casa preşedintelui, şi pe dinăuntru şi pe dinafară, seamănă mai mult cu un club englezesc, decît cu orice altfel de aşezămînt cu care aş putea s-o compar. Parcul din jurul casei este amenajat cu alei frumoase şi plăcute la vedere, deşi dau impresia că au fost făcute ieri, fapt care nu avantajează cîtuşi de puţin o asemenea etalare de frumuseţi.

Am vizitat pentru întîia dată această casă în dimineaţa de după sosirea noastră, cînd am fost însoţit acolo de o persoană oficială, care a avut bunătatea să mă prezinte preşedintelui.

Am intrat într-un hol mare, şi după ce am tras de două-trei ori de un clopot la care nimeni nu ne-a răspuns, am străbătut fără multă ceremonie camerele de la parter, aşa cum făceau şi alţi domni cu aerul cel mai degajat (cei mai mulţi cu pălăriile pe cap şi cu mîinile în buzunare). Unii dintre aceştia erau însoţiţi de doamne, cărora le arătau clădirea ; alţii stăteau tolăniţi pe fotolii şi canapele ; alţii, istoviţi la culme din pricina plictiselii, căscau jalnic. Cea mai mare parte din

această adunare de oameni mai degrabă veniseră ca să se „arate", decît cu vreo treabă anumită, de care să aibă cineva cunoştinţă. Cîţiva supravegheau îndeaproape inventarul mobil, ca şi cînd ar fi vrut să se asigure că preşedintele[1] (care era departe de a fi popular) nu a şters-o cu mobilă cu tot sau nu a vîndut-o spre beneficiul său personal.

După ce ne-am aruncat ochii la aceşti pierdevară care erau împrăştiaţi într-un salon frumos ce da înspre o terasă care domina o privelişte minunată a rîului şi a peisajului înconjurător şi la alţi pierde-vară care hoinăreau printr-o sală şi mai mare, numită Salonul răsăritean, am urcat scările şi am ajuns într-o altă cameră, unde un număr de vizitatori aşteptau să fie primiţi în audienţă. La vederea însoţitorului meu, un negru îmbrăcat în haine simple şi cu papuci galbeni în picioare, care luneca fără nici un zgomot prin odaie şi şoptea cuvinte de încurajare în urechile celor mai nerăbdători, făcu un semn de recunoaştere şi se strecură lin pe uşă ca să-l anunţe.

Ne aruncaserăm ochii mai înainte într-o altă cameră, prevăzută de jur împrejur cu un fel de pupitru sau tejghea largă de lemn gol. Pe ea se aflau colecţii de ziare pe care le răsfoiau cîţiva domni. Dar în camera unde ne aflam acum nu se găsea un asemenea mijloc de a-ţi amăgi timpul. Era la fel de descurajantă şi plicticoasă ca orice sală de aşteptare din instituţiile noastre publice, sau ca orice sufragerie de doctor în orele sale de consultaţie la domiciliu.

În odaie se aflau cincisprezece-douăzeci de persoane. Una din ele, un bătrîn înalt, vînjos, muscu-

[1] Preşedinte în acea vreme era John Tyler (1841—1845), autor al unor legi care limitau libertăţile comerciale ale marilor firme de import-export. (n.r.)

los, din Vest, oacheș, ars de soare, cu o pălărie cafeniu cu alb pe genunchi și cu o umbrelă uriașă proptită între picioare, stătea țeapăn pe scaun și tot se înerunta la covor și își frămînta brazdele adînci din jurul gurii, ca și cum ar fi fost hotărît să-i bage în cap președintelui cele ce avea să-i spună, fără a ceda măcar cu un pas. Altul, un fermier din Kentucky [1], înalt de aproape doi metri, cu pălăria pe cap și cu mîinile împreunate la spate sub coada jiletcii, stătea rezemat de perete și lovea cu călcîiul în podea, ca și cînd ar fi avut scăfîrlia Timpului sub gheată și literalmente l-ar fi „omorît". Un al treilea, un bărbat posac și cu fața ovală, cu părul negru lins, tuns scurt și cu favoriți și barbă redusă la minimum, sugea măciulia unui baston gros, și din cînd în cînd o scotea din gură să vadă cum arată. Un al patrulea nu făcea altceva decît fluiera. Un al cincilea nu făcea altceva decît scuipa. Și, într-adevăr, toți acești domni erau atît de perseverenți și de energici în această ultimă îndeletnicire, și își revărsau harul cu atîta abundență pe covor, încît sînt convins că servitorii președintelui au salarii foarte mari, sau, ca să vorbesc mai rafinat, o însemnată „compensație" : ceea ce reprezintă termenul american pentru leafă, în cazul tuturor funcționarilor publici.

Nu am așteptat în această încăpere mai mult de cîteva minute, cînd mesagerul negru s-a și întors și ne-a condus într-o altă cameră de dimensiuni mai mici, în care, la o masă de lucru acoperită cu hîrtii, stătea președintele în persoană. Arăta oarecum istovit și frămîntat — ceea ce nu e de mirare, căci era în război cu toată lumea — dar expresia feței sale era blajină și simpatică, iar înfățișarea deosebit de sinceră, cavalerească și plăcută. Am găsit că prin toată comportarea și ținuta sa făcea foarte bine față rolului său.

[1] Stat în partea de răsărit-centru a Statelor Unite. (n.r.)

Fiind informat că eticheta rezonabilă a curții republicane îngăduie unui străin, cum eram eu, să refuze, fără a comite nici o necuviință, o invitație la masă, care nu mi-a parvenit decît după ce mi-am încheiat pregătirile de plecare din Washington, cu puțin timp înaintea zilei la care m-am referit, n-am făcut decît o singură și ultimă vizită la casa președintelui. Aceasta s-a întîmplat cu prilejul uneia din acele reuniuni generale care se țin în anumite seri, între orele nouă și douăsprezece și care se numesc, destul de ciudat, leveuri.

M-am dus, împreună cu soția mea, pe la orele zece. În curte era o îmbulzeală destul de mare de trăsuri și oameni, și, după cît am putut să-mi dau seama, nu existau reguli prea precise în privința primirii oaspeților la sosire și însoțirii lor la plecare. Nu existau desigur polițiști care să liniștească armăsarii speriați, fie smucindu-i de frîie, fie agitînd cravașe prin fața ochilor lor; și sînt gata să jur că nici o persoană nevinovată nu a fost pocnită cu strășnicie în cap, sau împunsă în spate ori în stomac; sau adusă la respect prin asemenea mijloace blînde și apoi vîrîtă la arest pentru că nu voia să circule, mă rog. Dar nu era învălmășeală sau dezordine. Trăsura noastră a ajuns la rîndul ei sub portal, fără ocări, înjurături, strigăte, îmbrînceli sau alte neajunsuri; și am descins cu tot atîta ușurință și comoditate, ca și cum am fi fost escortați de întreaga Forță Metropolitană de la A la Z inclusiv.

Șirul de odăi de la parter era iluminat, și o fanfară militară cînta în hol. În salonul cel mic, în mijlocul unui grup, se afla președintele și nora sa, care făcea oficiul de amfitrioană: o doamnă foarte interesantă, grațioasă și instruită. Un domn care făcea parte din acest grup părea să-și asume rolul de maestru de ceremonii. Nu am văzut nici

un alt slujbaș sau aghiotant și nici nu era nevoie de așa ceva.

Salonul cel mare — de care am pomenit — și celelalte încăperi de la parter, erau înțesate pînă la refuz. Societatea nu era, în accepțiunea engleză a cuvîntului, selectă, întrucît era formată din persoane de diferite condiții sociale : nici nu vedeai o etalare impresionantă de toalete costisitoare ; ba chiar unele din ele erau parcă, după părerea mea, grotești. Dar ținuta și purtarea cuviincioasă ce domneau acolo nu au fost încălcate prin nici un incident grosolan sau neplăcut ; și toate persoanele, chiar cele din mulțimea amestecată, aflată în hol, și care erau primite fără să li se ceară nici un fel de invitații, parcă simțeau că fac parte din Instituție și că de ei depinde prestigiul ei și reușita reuniunii.

Faptul că acești oaspeți, oricare ar fi fost poziția lor socială, nu erau lipsiți de oarecare bun gust, de capacitatea de a aprecia darurile intelectuale, și de recunoștință față de acei oameni care, prin valorificarea pașnică a marilor lor talente, deschideau noi orizonturi concetățenilor lor, răspîndeau un farmec nou în căminurile lor și le ridicau prestigiul în ochii altor țări, mi-a fost pe deplin dovedit prin primirea făcută lui Washington Irving [1], scumpul meu prieten, care fusese de curînd numit ministru plenipotențiar la curtea Spaniei și care se afla printre ei în seara aceea, în noua sa funcțiune, pentru prima și ultima dată înainte de a pleca în străinătate. Cred sincer că, în această nebunie a politicianismului american, puțini oameni politici ar fi fost îmbrățișați cu atîta sinceritate, devotament și afecțiune, ca acest prea

[1] Unul dintre cei mai de seamă scriitori clasici ai Americii, fruntaș al școlii realiste. Romanele și schițele sale înfățișează viața eroică a pionierilor, precum și începuturile erei de exploatare capitalistă (1783—1859). (n.r.)

minunat scriitor, şi rareori mi s-a întîmplat să respect o adunare publică mai mult decît am respectat această mulţime entuziastă, cînd am văzut-o întorcînd spatele ca un singur om oratorilor gălăgioşi şi personalităţilor de stat, şi năvălind cu un avînt generos şi cinstit în jurul acestui om cu preocupări liniştite, mîndră de funcţia la care a fost ridicat şi recunoscătoare lui din toată inima pentru fantaziile delicate pe care le-a revărsat în mijlocul ei. Fie-i dat cît mai îndelung să împartă asemenea comori cu mîna largă ; şi fie ca oamenii aceştia să-şi amintească de el cît mai îndelung, ca de un om vrednic de cinste.

Termenul pe care ni l-am fixat pentru şederea noastră la Washington se împlinise şi trebuia să începem călătoria ; căci distanţele cu trenul pe care le-am parcurs pînă acum, colindînd printre aceste oraşe mai vechi, sînt socotite, pe acest întins continent, un fleac.

Îmi pusesem în gînd, la început, să mă duc spre sud — la Charleston [1]. Dar cînd am stat şi m-am gîndit la timpul pe care mi-l va lua această călătorie, şi la căldurile timpurii din acest anotimp, care chiar şi la Washington fuseseră adesea apăsătoare şi apoi cîntărind în mintea mea simţămîntul penibil de a trăi mereu cu priveliştea sclaviei înaintea ochilor, faţă de şansele mai mult decît îndoielnice de a o vedea vreodată, într-un interval atît de scurt, despuiată de vestmintele înşelătoare în care cu siguranţă că va fi îmbrăcată şi de a adăuga astfel vreun element nou la maldărul de fapte deja culese în legătură cu acest subiect, am început să plec urechea la şoaptele vechi ce le auzeam acasă, în Anglia, cînd nici nu gîndeam să ajung pe aceste meleaguri şi să visez iarăşi oraşe

[1] Important port în statul Carolina de Sud. (n.r.)

ce răsar ca palatele din basme, în mijlocul sălbăticiunilor şi codrilor din Vest.

Sfaturile pe care le-am primit din mai toate părţile cînd am început să cedez dorinţei mele de a călători spre acel punct al busolei au fost, potrivit obiceiului, destul de neîncurajatoare : soţia mea fiind ameninţată cu riscuri, primejdii şi neajunsuri atît de multe încît nu mi le-aş putea aminti sau cataloga, chiar dacă aş vrea, dintre care este suficient să menţionez că acelea de a sări în aer pe un vapor sau de a se sfărîma trăsura în bucăţi sub noi, figurau printre cele mai mărunte. Cum însă una din cele mai bune şi mai amabile autorităţi la care aş fi putut recurge mi-a schiţat o rută vestică, şi cum nu puneam prea mare temei pe aceste descurajări, în curînd m-am hotărît asupra planului meu de acţiune.

Acesta consta din a călători spre sud numai pînă la Richmond, în Virginia, urmînd ca de acolo să cotim şi să ne croim drum spre Vestul îndepărtat...

DE LA CINCINNATI LA LOUISVILLE PE UN VAPOR ŞI DE LA LOUISVILLE LA ST. LOUIS PE UN ALTUL

St. Louis

Plecînd din Cincinnati [1] la ora unsprezece ziua, ne-am îmbarcat pentru Louisville [2] pe bordul vasului *Pike*, care, deoarece ducea cu sine poşta, era un pachebot de o clasă mai bună decît cel cu care am venit de la Pittsburg. Cum această călătorie nu ia mai mult de douăsprezece-treisprezece ore, am aranjat în aşa fel, încît să ne petrecem noaptea pe uscat, căci nu rîvneam de loc la cinstea de a dormi într-o cabină, cînd puteam dormi în orice alt loc.

Întîmplător, pe acest vas, pe lîngă obişnuita mulţime plicticoasă de pasageri, se afla şi un oarecare Pitchlynn, şef al tribului de indieni Choctaw, care mi-a *trimis cartea sa de vizită*, şi cu care am avut plăcerea să discut îndelung.

Vorbea englezeşte perfect, deşi, după cum mi-a spus el, nu începuse să înveţe limba decît după ce a trecut de vîrsta adolescenţei. Citise multe cărţi ; şi se părea că poezia lui Scott lăsase o puternică impresie asupra lui, îndeosebi începutul poemului *Doamna lacului* şi scena marei bătălii din *Marmion* [3], care, fără îndoială, datorită potri-

[1] De la Washington, Dickens a călătorit mai întîi spre sud, la Richmond, apoi spre nord, la Baltimore, după aceea spre vest, la Pittsburg şi Cincinnati. (n.r.)

[2] Oraş în statul Kentucky. (n.r.)

[3] Referire la bătălia de la Flodden Field în care e ucis Marmion, eroul poemului cu acelaşi titlu al lui Walter Scott. (n.r.)

virii dintre subiectele acestor lucrări și propriile lui preocupări și gusturi, îl interesau și îl încintau nespus. Părea să înțeleagă just tot ceea ce citise ; și nu cred să fie carte care să-l fi impresionat mai puternic, pe care s-o fi citit cu mai multă pasiune ca poemul lui Walter Scott. Era îmbrăcat în hainele noastre obișnuite de toate zilele, care atîrnau larg pe trupul lui frumos și cu o grație nesilită. Cînd mi-am exprimat regretul că nu-l văd în portul lui indian, și-a repezit o clipă brațul drept în sus, ca și cînd ar fi învîrtit o armă grea, și mi-a răspuns, lăsîndu-l iar jos, că rasa lui pierde multe alte lucruri în afară de port și că în curînd se va fi stins de pe fața pămîntului ; dar a adăugat cu mîndrie că îl purta acasă.

Mi-a spus că era plecat de la vatra lui, la vest de Mississippi, de șaptesprezece luni și că acum se întorcea acasă. Stătuse mai tot timpul la Washington în legătură cu negocierea unui litigiu dintre tribul său și guvern, care nu era încă aplanat (a spus el cu tristețe) și se temea că niciodată nu va fi ; căci ce puteau face o mînă de bieți indieni împotriva unor oameni de afaceri atît de iscusiți ca albii ? Nu i-a plăcut Washingtonul ; s-a plictisit iute de orașe și tîrguri ; și îi era dor de pădure, de prerie.

L-am întrebat ce părere are despre Congres. Mi-a răspuns cu un zîmbet că, pentru un indian, Congresul e lipsit de demnitate.

Mi-a spus că ar dori foarte mult să vadă Anglia înainte de a muri ; și a arătat un deosebit interes în legătură cu lucrările mărețe ce se pot vedea acolo. Cînd i-am vorbit despre sala aceea de la British Museum, unde se păstrează obiectele casnice ale unei rase care de mii și mii de ani a încetat să mai fie, m-a ascultat cu mare atenție, și nu era greu să-ți dai seama că făcea în minte o apropiere cu stingerea treptată a neamului său.

Cu aceasta am ajuns să vorbim despre albumele domnului Catlin [1], pe care el le-a elogiat nespus, menționînd că din colecție făcea parte și portretul său, și că toate portretele erau „elegante". Domnul Cooper [2], mi-a spus el, a prezentat bine pieile roșii ; și era sigur că și eu le-aș descrie la fel de bine dacă aș merge cu el acasă și aș vîna bizoni, și tare ar fi dorit să vin. Cînd i-am spus că, presupunînd că m-aș duce, nu prea mă vedeam făcînd ravagii printre bizoni, a luat asta drept o glumă strașnică și a rîs din toată inima.

Era un bărbat remarcabil de frumos, trecut de patruzeci de ani, după cît am putut să-mi dau seama, cu părul negru, lung, nasul acvilin, obrazul pătrat, tenul bronzat, și cu ochii luminoși, ascuțiți, negri și sfredelitori. Mai rămăseseră douăzeci de mii de Chocstawi [3], spunea el și numărul lor scădea din zi în zi. Cîțiva din confrații lui, șefi de trib, fuseseră nevoiți să se civilizeze și să-și însușească cunoștințele oamenilor albi, căci aceasta era singura lor șansă de a exista. Dar nu erau mulți ; ceilalți rămăseseră cum apucaseră să trăiască. Zăbovi asupra acestui subiect și-mi spuse de mai multe ori că dacă indienii nu încearcă să

[1] George Catlin, pictor și etnograf american (1796—1872). După o călătorie întreprinsă la triburile indiene, a editat lucrarea *Ilustrații ale obiceiurilor, tradițiilor și vieții indienilor din America de Nord*, însoțită de peste 300 ilustrații. Lucrarea a făcut multă vîlvă, fiind una dintre primele lucrări științifice de amploare dedicate vieții indienilor. (n.r.)

[2] Fenimore Cooper (1789—1851), autor a numeroase romane care descriu viața pieilor roșii și prigoana americanilor împotriva lor. (n.t.)

[3] Trib indian așezat, pe vremea cînd Dickens a vizitat America, la apus de rîul Arkansas. Fiind aliat cu americanii împotriva englezilor și chiar a unor populații indiene, s-a bucurat de condiții mai bune acordate de statul american. (n.r.)

se asimileze cuceritorilor lor, vor fi măturați de mersul înainte al societății civilizate.

Cînd ne-am strîns mîinile la despărțire, i-am spus că ar trebui să vină neapărat în Anglia, dat fiind că dorea atît de mult să vadă țara. Am adăugat că nădăjduiesc să-l văd acolo într-o bună zi și că-i pot făgădui că va fi călduros primit și bine tratat. Această asigurare i-a făcut evident mare plăcere, deși mi-a răspuns cu un surîs blînd și cu o clătinare șugubeață a capului că englezii au îndrăgit foarte tare pieile roșii cînd au avut nevoie de ajutorul lor, dar că de atunci nu s-au mai sinchisit de ele.

Și-a luat rămas bun de la mine, ca un domn maiestuos, ca un fiu desăvîrșit al naturii, și s-a amestecat printre pasagerii de pe vas ca o ființă de altă speță. Curînd după aceea mi-a trimis portretul său litografiat, care era foarte asemănător, fără însă a izbuti să-l redea în toată frumusețea lui ; și l-am păstrat cu grijă, în amintirea scurtei noastre întîlniri.

Privilegiile ce s-au perindat prin fața ochilor noștri în cursul acestei călătorii nu au avut nimic prea interesant în ele. La miezul nopții am sosit la Louisville și am dormit la Galt House, un hotel splendid, unde am fost găzduiți minunat, de parcă ne-am fi aflat la Paris și nu la sute de mile dincolo de Munții Alleghani.

Fiindcă orașul nu prezenta nimic interesant care să ne rețină mai multă vreme, ne-am hotărît să ne continuăm călătoria a doua zi cu un alt vapor, *Fulton,* pe bordul căruia urma să ne urcăm pe la vremea prînzului, într-o suburbie numită Portland, unde vasul zăbovea cîtva timp, avînd de trecut printr-un canal.

Răgazul ce l-am avut după masa de dimineață l-am folosit cutreierînd orașul, care este regulat

împărțit și vesel, cu străzile așezate în unghiuri drepte și plantate pe margini cu copaci tineri. Clădirile sînt afumate și înnegrite din pricina folosirii cărbunelui bituminos, dar un englez este obișnuit cu un asemenea peisaj și n-ar avea de ce să se plîngă. Nu părea să fie prea multă activitate în oraș, și cîteva clădiri și lucrări edilitare neterminate lăsau parcă să se înțeleagă că orașul proiectase prea multe construcții din zelul de a „merge înainte" și că acum suferea de reacția firească unei sleiri atît de febrile a forțelor sale.

În drum spre Portland, am trecut pe lîngă o „judecătorie de pace", care m-a amuzat foarte tare, fiindcă aducea mult mai mult a școală pentru copii mici, ținută de domnișoare, decît a instituție judecătorească : căci această instituție groaznică nu era altceva decît un fleac de salonaș ce îmbia la lene, cu o terasă la stradă, pe care doi sau trei indivizi (magistratul și gealații lui, presupun) se prăjeau la soare, simboluri ale delăsării și lenei. Era un tablou perfect al justiției retrasă din afaceri din lipsă de clienți ; cu sabia și balanța scoase la mezat ; trăgînd un pui de somn în toată legea, cu picioarele pe masă.

Aci, ca pretutindeni prin aceste părți, drumul era animat de porci de toate vîrstele ; tolăniți peste tot și dormind buștean ; sau grohăind în căutarea bunătăților ascunse. Am avut totdeauna o simpatie nemărturisită pentru aceste animale ciudate, și le-am socotit întotdeauna — în lipsă de altceva — o nesecată sursă de distracție. Pe cînd călătoream cu trăsura în dimineața aceea, am asistat la un incident între doi purcei, atît de omenesc, încît în clipele acelea a fost nespus de comic și de grotesc, deși acum, cînd îl povestesc, apare destul de șters.

Un tînăr domn (un purcel foarte delicat cu cîteva fire de paie lipite de rît, dovada unor re-

cente investigații într-o grămadă de bălegar) își vedea tacticos de drum, adîncit într-o profundă meditație, cînd un frate de-al său, care stătea tolănit într-o mocirlă nevăzută de el, se ridică deodată în fața ochilor lui speriați, ca o arătare mînjită cu nămol. Niciodată n-am văzut un porc mai tulburat, mai răscolit, în toată ființa lui. S-a tras brusc înapoi vreo trei pași, a stat un moment de s-a uitat, apoi a pornit ca din pușcă. Codița lui extrem de mică vibra, din pricina vitezei și a groazei, ca un pendul zăpăcit. Dar n-a alergat mult, și a început să cugete în sinea lui asupra caracterului acestei apariții înspăimîntătoare ; și pe măsură ce cugeta își domolea viteza treptat-treptat, pînă cînd se opri în sfîrșit și făcu stînga-mprejur. Celălalt, tot acolo în groapă era, ridicat în patru labe, cu noroiul sclipind în bătaia soarelui, și se uita nedumerit, neînțelegînd ce l-a apucat pe frate-său ! Acesta, cînd s-a lămurit despre ce e vorba — și s-a lămurit uitîndu-se atît de atent încît s-ar putea spune că și-a dus mîna streașină la ochi ca să vadă mai bine — a făcut calea întoarsă în pas alergător, s-a repezit în el și fără multă vorbă l-a scuturat de coadă — așa, ca să-și bage mințile în cap și să nu mai joace farse membrilor familiei lui.

Am găsit vaporul pe canal, executînd operația lentă a trecerii prin ecluză, și ne-am suit pe bord, unde curînd după aceea am primit o nouă vizită, cu totul de alt gen, în persoana unui uriaș din Kentucky, pe nume Porter, care avea înălțimea modestă de doi metri și zece, descălțat.

Niciodată o rasă de oameni nu a dezmințit atît de categoric istoria ca acești uriași, pe care toți cronicarii i-au ponegrit cu atîta cruzime.

În loc să urle și să facă ravagii prin lume, umplîndu-și cămările lor de canibali și făcînd incursiuni ilegale prin tîrguri, ei sînt cei mai bla-

jini oameni din cîți s-au pomenit : înclinînd mai degrabă spre un regim lactat și vegetarian și dînd orice pentru o viață liniștită. Amabilitatea și blîndețea le sînt atît de categoric caracteristice, încît mărturisesc că îl socotesc pe tînărul acela care s-a distins prin căsăpirea acestor ființe inofensive drept un bandit [1], care, pretinzîndu-se însuflețit de porniri filantropice, era atras în taină numai de bogăția adunată în castelele lor și de perspectiva jafului. Și înclin cu atît mai mult spre această părere, cu cît am constatat că pînă și cel ce a cîntat aceste isprăvi, în ciuda părțialității față de eroul său, e silit să recunoască deschis că monștrii despre care este vorba erau inocenți și simpli din fire, extrem de naivi și de creduli ; aplecîndu-și urechea la poveștile cele mai fantastice; lăsîndu-se ușor prinși în cursă ; și chiar (ca în cazul Uriașului din Țara Galilor [2]) mult prea politicoși ca gazde, preferînd să se lase spintecați de vii decît să dea de înțeles musafirilor că le-au dibuit intențiile tîlhărești.

Uriașul din Kentucky nu era decît o nouă dovadă a adevărului acestei teorii. Avea un beteșug în regiunea genunchilor și fața lui prelungă arăta o sinceritate care îi îndemna pînă și pe oamenii de un metru și jumătate să-l încurajeze și să-l sprijine. Era în vîrstă de numai douăzeci și cinci de ani, spunea el ; și se vede treaba că mai crescuse încă și în timpul din urmă, fiindcă fusese nevoit să i se lungească pantalonii. La vîrsta de cincisprezece ani era scund, și la vremea aceea tatăl său englez, și mama sa irlandeză, îl cam luau în răspăr ca fiind prea mic de statură pentru a menține prestigiul familiei. Ne-a mai spus că a dus-o rău cu sănătatea într-un rînd, și că acum

[1] Aluzie la eroul basmului englez *Jack, spaima uriașilor.* (n.r.)

[2] Personaj al unei povești medievale britanice. (n.r.)

se simțea mai bine ; dar se găseau destui oameni scunzi care șopteau între ei că bea prea mult.

Deduc din spusele lui că e vizitiu de diligență, deși e greu de înțeles cum face treaba asta, afară doar dacă nu stă cu picioarele pe treapta din spate, cu trupul lungit peste acoperiș și cu bărbia rezemată pe capră. Și-a adus și pușca cu el, ca pe o curiozitate. Dacă un negustor din Holborn [1] ar boteza-o „Pui de pușcă" și ar atîrna-o în afara vitrinei, ar face avere. După ce s-a prezentat și a discutat cu noi cîtva timp, s-a retras împreună cu flecuștețul acela de pușcă și a trecut printre oamenii de la un metru optzeci în sus, ca un far printre niște felinare de stradă.

Cîteva minute după aceea, am ieșit din canal și ne-am găsit iar pe rîul Ohio [2].

Programul de pe acest vas era la fel cu cel de pe *Mesagerul* [3], iar pasagerii erau același soi de oameni. Luam masa la aceleași ore, mîncam același fel de bucate, în aceeași atmosferă de plictiseală și după același tipic. Aceeași piatră apăsa parcă pe sufletele călătorilor, care erau tot atît de puțin capabili de voioșie. În viața mea nu am văzut o atmosferă mai grea și mai posomorită ca cea care domnea la mesele noastre ; chiar și numai amintirea ei mă apasă și mă face să mă simt pentru moment nefericit. Citind și scriind pe genunchi în mica noastră cabină, mărturisesc că mă îngrozea apropierea orei care ne aduna la masă ; și mă bucuram cînd scăpam de ea, ca și cînd ar fi fost o pedeapsă sau un supliciu. După mine, buna dispoziție și antrenul fac parte integrantă dintr-un ospăț și, întocmai ca și actorul vagabond [4] al lui

[1] Cartier din Londra, în apropierea colinei Holborn, unde aveau loc, pe vremuri, execuțiile capitale. (n.r.)

[2] Rîu în Statele Unite, afluent al lui Mississippi. (n.r.)

[3] Vaporașul cu care Dickens a călătorit pe rîul Ohio pînă la Cincinnati. (n.r.)

[4] Personaj din romanul *Gil Blas*. (n.r.)

Lesage, pot să-mi moi posmagii în fîntînă şi să mă desfăt mîncîndu-i cu voie bună ; dar să stau laolaltă cu atîtea animale care-mi sînt semeni, numai pentru potolirea setei şi a foamei ; să-şi golească fiecare troaca de Yahoo [1] cît poate mai repede ; să văd aceste ceremonii sociale despuiate de tot, în afară de satisfacerea lacomă a poftelor naturale, asta mă răscoleşte în aşa hal, încît cred sincer că amintirea acestor ospeţe funerare va fi pentru mine un coşmar viu toată viaţa.

Dar pe vasul acesta exista şi un punct luminos de care nu avusesem parte pe celălalt : căpitanul (un om cam necioplit, dar plin de voie bună) avea cu sine pe frumoasa lui soţie, care era veselă, vioaie. La fel erau şi alte cîteva doamne, care stăteau lîngă noi la acelaşi capăt al mesei. Nimic însă nu putea veni de hac influenţei deprimante a societăţii în întregul ei. Era ceva hipnotic în prostia acestor oameni, care ar fi dezumflat verva celui mai hazliu om din lume. Orice glumă ar fi părut o crimă, orice zîmbet s-ar fi prefăcut într-o grimasă sinistră. Cu siguranţă că de cînd există lumea, nicăieri nu s-au adunat vreodată laolaltă asemenea oameni de plumb, molii, greoi, apăsători, insuportabili, o asemenea masă refractară la tot ce e vesel, plin de viaţă, deschis, sociabil şi însufleţit.

Şi nici priveliştile, cînd ne apropiam de confluenţa rîului Ohio cu Mississippi, nu erau de natură a-ţi ridica moralul. Copacii erau piperniciţi ; malurile, joase şi turtite ; aşezările şi cabanele de buşteni tot mai rare ; locuitorii lor mai supţi la faţă şi mai nenorociţi decît toţi cei pe care-i întîlnisem pînă atunci. Nu se auzea cîntec de păsărele, nu se simţeau miresme plăcute, nu

[1] Yahoo, dobitoace cu chip de om, dar cu instinctele cele mai josnice, de care pomeneşte scriitorul englez Swift (1667—1745), în *Călătoriile lui Gulliver*. (n.t.)

se vedea mișcare de umbre și lumini de la nori goniți de vînt. Ceas după ceas, cerul încremenit își arunca ochiul fierbinte asupra aceluiași peisaj monoton. Ceas după ceas, apele rîului se prelingeau tot atît de încet și de plictisitor ca și timpul însuși.

În sfîrșit, în dimineața celei de a treia zi, am ajuns într-un loc atît de dezolant, încît priveliștile cele mai pustii pe lîngă care trecusem păreau pline de interes în comparație cu el. La confluența celor două rîuri, pe un teren atît de neted, de lăsat și de mlăștinos încît în anumite perioade ale anului apele revărsate ajung pînă în vîrful acoperișurilor, se află un focar de friguri malarice și de moarte ; lăudată în Anglia ca o mină a Speranțelor de aur, și speculată de unii spre ruina multor oameni, a căror bună-credință s-a lăsat înșelată de asemenea reclame criminale. O mocirlă sinistră, pe care putrezesc case clădite doar pe jumătate, curățită ici și colo pe o distanță de cîțiva metri și năpădită în locurile acelea de o vegetație înaltă și nesănătoasă, la a cărei umbră de moarte nenorociții drumeți ispitiți se afundă și pier și își lasă acolo oasele ; dezgustătorul Mississippi, care-i dă tîrcoale și se învîrtește pe lîngă el, ca apoi să o apuce spre sud, ca un monstru viscos, groaznic la vedere ; o răsadniță de boală, un cavou oribil, un mormînt pe care nu-l luminează licărirea nici unei făgăduințe : un loc fără nici o singură calitate a solului, sau a aerului, sau a apei, care să-i justifice existența — iată ce este acest sinistru Cairo [1].

Dar ce cuvinte pot zugrăvi fluviul Mississippi, părintele rîurilor, care (slavă cerului) nu are copii ca el ! Un șanț enorm, lat uneori de două sau trei mile, cu un noroi lichid ce curge cu șase mile

[1] Oraș în statul Illinois, în apropierea confluenței lui Mississippi cu Ohio. (n.r.)

pe oră ; curentul lui puternic și spumos, sugrumat și împiedicat pretutindeni de bușteni uriași și copaci întregi din pădure, cînd strînși laolaltă ca niște plute vaste, din încheieturile cărora mustește o spumă murdară și leneșă ce plutește apoi la suprafața apei ; cînd rostogolindu-se ca niște trupuri monstruoase, rădăcinile lor încîlcite arătînd ca un păr năclăit ; cînd plutind cîte unul, ca niște lipitori uriașe cu spinarea lucioasă ; cînd rotindu-se în pîlnia unui vîrtej, ca niște șerpi răniți. Malurile joase, copacii pitici, mlaștinile colcăind de broaște, cocioabele prizărite, oamenii cu obrajii supți și palizi, zăpușeala, țînțarii care pătrund prin fiecare crăpătură a vasului, noroi și nămol peste tot : nimic plăcut la vedere, afară de fulgerele îndepărtate ce scapără în fiecare noapte pe orizontul întunecat.

Timp de două zile am luat în piept apele murdare ale acestui rîu, ciocnindu-se mereu de lemnăria plutitoare sau oprindu-se pentru a ocoli piedici și mai primejdioase, răgăliile, trunchiurile de copaci ascunse cu rădăcinile sub apă. Cînd nopțile sînt foarte întunecoase, o strajă așezată la capătul vasului cunoaște după creșturile de pe fața apei dacă e pe aproape vreun obstacol mare, și sună un clopot de lîngă el, care dă de știre să se oprească motorul : clopotul acesta are de lucru toată noaptea, și după fiecare dangăt se produce o smucitură după care cu greu mai poți rămîne în pat.

Scăpătatul zilei aici este impresionant : firmamentul se colorează puternic în roșu și auriu, pînă sus la cheia de boltă a cupolei de deasupra noastră. Cînd soarele s-a pierdut dincolo de mal, cele mai subțiri fire de iarbă de pe țărm se vedeau tot atît de clar ca și nervurile unei frunze ; iar cînd, pe măsură ce soarele cobora după orizont, dungile roșii și aurii de pe apă au început să se

întunece, tot mai mult, de parcă și ele ar fi scăpătat, și toate culorile aprinse ale zilei ce apunea au pălit încetul pe încetul și s-au topit în amurgul sumbru, decorul a devenit de o mie de ori mai pustiu și mai dezolant decît înainte, și toată înrîurirea lui asupra noastră s-a întunecat o dată cu cerul.

Am băut din apa noroioasă a acestui rîu, cît am fost pe el. E groasă, ca terciul, dar localnicii o socotesc bună pentru sănătate. Am văzut apă ca aceasta la uzinele de filtrat apa, dar nicăieri în altă parte.

După patru nopți de la plecarea din Louisville am ajuns la St. Louis [1], și aici am asistat la epilogul unei întîmplări, neînsemnată în sine, dar foarte plăcută la privit, care m-a interesat tot timpul călătoriei.

Se afla pe bord o tînără mamă cu un copilaș; atît ea cît și copilul erau veseli, frumoși, cu ochii luminoși și chipul atrăgător. Tînăra femeie stătuse multă vreme la New York, la mama ei care era bolnavă, și-și părăsise căminul ei din St. Louis în acea stare sufletească în care se află femeile care își iubesc cu adevărat soții. Copilul se născuse în casa mamei ei; și ea nu-și văzuse soțul (la care se întorcea acum) de douăsprezece luni, fiindcă plecase de lîngă el la o lună sau două după căsătorie.

Ei bine, să știți că n-a existat niciodată o tînără soție mai optimistă, mai duioasă, mai iubitoare și mai nerăbdătoare ca aceasta: toată ziulica se întreba dacă „El" va fi la ponton, dacă „El" primise scrisoarea; și dacă, trimițînd copilul pe țărm cu altcineva, „El" îl va recunoaște: lucru care, dat fiind că el nu-l văzuse în viața lui, nu părea probabil nimănui, în afară de ea. Era o ființă atît de deschisă, cu o fire atît de însorită și

[1] Important centru industrial în statul Missouri. (n.r.)

de optimistă și își revărsa inima atît de larg în fața oricui, încît le-a antrenat și pe toate celelalte doamne de pe bord în frămîntările ei ; iar căpitanul (care a auzit de la soția sa cum stau lucrurile) era al naibii de șiret ; de fiecare dată cînd se întruneau la masă, o întreba, prefăcîndu-se că a uitat, dacă o așteaptă cineva la St. Louis și dacă voia să coboare pe țărm în noaptea cînd vom ajunge (dar probabil că nu voia) și o necăjea cu tot felul de șotii. Era acolo o bătrînă măruntă, cu fața smochinită, care a profitat de ocazie ca să se îndoiască de fidelitatea bărbaților în timpul despărțirilor de acest fel ; și mai era o doamnă (cu un cățel în poală) destul de în vîrstă ca să debiteze considerațiuni morale asupra ușurinței sentimentelor omenești și totuși nu atît de în vîrstă încît să nu ajute la dădăcirea copilului, din cînd în cînd, sau să rîdă cu toți ceilalți cînd tînăra mamă își chema copilul pe numele tatălui său și-i punea tot felul de întrebări năstrușnice în legătură cu el, izvorîte din bucuria inimii ei.

Cînd am ajuns la douăzeci de mile de destinație, tînăra mamă rămase cam dezamăgită, fiindcă tocmai atunci sosise vremea cînd trebuia neapărat să-și culce copilul. Dar a trecut peste asta cu aceeași voie bună, și-a legat o basma în jurul capului și a ieșit afară pe coridor, în mijlocul celorlalți. Și-apoi să te ții, cu cîtă siguranță ne vorbea ea despre locurile pe unde treceam, de parcă era oracol ! Și ce de spirite au făcut pe seama ei doamnele măritate ! și de ce înțelegere au dat dovadă cele nemăritate ! și cu ce hohote de rîs a primit tînăra mamă toate aceste glume ! (cu toate că mai degrabă i-ar fi venit să plîngă !).

În sfîrșit, începură să se zărească luminile din St. Louis, și iată și pontonul, iată și pasarela ; și tînăra mamă, acoperindu-și fața cu mîinile și rîzînd (sau părînd că rîde) mai tare ca oricînd, fugi

în cabina ei și se încuie acolo. Nu mă îndoiesc că în fermecătoarea zăpăceală a emoției și-a astupat urechile ca să nu-l audă pe „El" strigînd-o ; dar n-am văzut-o făcînd aceasta.

Apoi, o mare mulțime de oameni năvăli pe bord, deși vasul nu aruncase încă ancora, ci se învîrtea printre celelalte ambarcațiuni ca să-și găsească un loc de acostare ; și toată lumea îl căuta din ochi pe soț și nimeni nu-l zărea ; cînd, în mijlocul nostru al tuturor — Dumnezeu știe cum a ajuns aici — iat-o pe tînăra mamă cu brațele încolăcite în jurul gîtului unui vlăjgan chipeș ! Și, după o clipă, iat-o bătînd din mîini de bucurie și împingîndu-l prin ușa îngustă a micii ei cabine ca să-i arate pruncul adormit !

Ne-am dus la un hotel mare numit Casa plantatorilor, construit ca un spital englezesc, cu coridoare lungi și ziduri goale, și cu luminatoare deasupra ușilor fiecărei odăi, pentru circulația nestînjenită a aerului. Hotelul era plin de locatari ; și de pe stradă, cînd ne-am apropiat, se vedeau atîtea lumini sclipind și scînteind la ferestre, de parcă ar fi fost iluminat pentru o sărbătoare. E un așezămînt excelent și patronii lui se pricep de minune să-și satisfacă clienții. Într-o zi, cînd luam prînzul împreună cu soția mea, singuri în odaia noastră, am numărat pe masă paisprezece feluri de mîncare odată.

În vechiul cartier francez al orașului, străzile sînt înguste și întortocheate, și multe case sînt pitorești și au ceva aparte, fiind construite din lemn, cu marchize dărăpănate, în fața ferestrelor și cu scări exterioare la stradă. În cartierul acesta se află frizerii și circiumi bizare, precum și o puzderie de locuințe vechi caraghioase, cu ferestruici chioare, așa cum se văd prin Flandra. Unele din aceste case străvechi, cu ferestre înalte, mansardate, în acoperiș, au un aer franțuzesc, și cum

stau așa, gîrbovite de ani și strîmbe, parcă tot și-ar întoarce capul, mirate în fața progresului american.

Nici nu mai este nevoie să spunem că acest progres constă din pontoane, magazii și clădiri noi peste tot, și din foarte multe planuri mărețe care sînt încă „în lucru". Totuși, cîteva case foarte bune, străzi late și magazine cu fațade de marmură, sînt într-un stadiu atît de înaintat, încît le poți socoti terminate ; și orașul are perspective de a progresa considerabil în cîțiva ani de zile, deși nu cred să poată concura, în eleganță și frumusețe, cu Cincinnati.

Religia romano-catolică, introdusă aici de primii coloniști francezi, predomină pe o scară foarte întinsă. Printre instituțiile publice se află un colegiu iezuit, o mănăstire de călugărițe „Sacré Coeur" [1] și o mare capelă a colegiului, care era în construcție în timpul vizitei mele și urma să fie sfințită la 2 decembrie, anul acela. Arhitectul acestei clădiri este unul din preacuvioșii părinți ai școlii și lucrările s-au desfășurat sub unica lui îndrumare. Orga va fi adusă din Belgia.

În afară de aceste așezăminte, se mai află și o catedrală romano-catolică, închinată sfîntului Francisc Xavier [2], precum și un spital înființat din mărinimia unui localnic răposat, care era enoriaș al acestei biserici. Catedrala trimite numeroși misionari printre triburile indiene.

În acest oraș sînt trei școli gratuite, gata construite și în plină activitate. O a patra se află în lucru și se va deschide în curînd.

[1] În limba franceză, „inima sfîntă". Unele ordine de călugărițe catolice practică devoțiunea în fața imaginii inimii lui Isus. (n.r.)

[2] Misionar catolic din secolul al XVI-lea. (n.r.)

Nimeni nu recunoaşte vreodată că locul în care trăieşte este nesănătos (afară doar dacă pleacă de acolo) şi de aceea mă tem că voi ajunge la cuţite cu locuitorii din St. Louis, fiindcă pun la îndoială perfecta salubritate a climatului său şi le dau să înţeleagă că predispune la friguri vara şi toamna. Adăugînd numai că e foarte cald, că se află între două ape mari şi că are întinderi vaste de teren mlăştinos în jurul său, las cititorul să-şi formeze singur o părere.

SCLAVIA

Apologeții sclaviei în America — și despre atrocitățile acestui sistem nu voi scrie nici un singur cuvînt pentru care să nu am dovezi și garanții din belșug — pot fi împărțiți în trei mari categorii.

Prima e formată din acei proprietari de vite umane mai moderați și mai raționali, care au ajuns în posesia lor ca reprezentînd atîta și atîta din capitalul lor rulant, dar care recunosc în teorie caracterul înspăimîntător al acestei instituții și întrevăd primejdiile ce decurg din ea pentru societate, care oricît de îndepărtate ar fi sau oricît ar zăbovi să sosească, se vor abate cu tot atîta certitudine asupra capetelor lor vinovate, pe cît e de sigur că va veni ziua de apoi.

A doua constă din toți acei proprietari, crescători, exploatatori, cumpărători și vînzători de sclavi care, pînă în ziua cînd acest capitol sîngeros se va sfîrși printr-un deznodămînt sîngeros, îi vor stăpîni, crește, exploata, vinde și cumpăra cu orice risc ; care neagă cu încăpățînare ororile acestui sistem, în ciuda munților de dovezi cît nu s-au strîns vreodată asupra nici unui alt subiect și la care experiența fiecărei zile mai adaugă cantități uriașe ; care, chiar în clipa aceasta, sau în orice altă clipă, ar vîrî bucuros America într-un război civil, [1] sau cu altă țară, cu condiția ca acel război să aibă ca unic țel afirmarea dreptului lor de a perpetua sclavia, și de a-i biciui, istovi și

[1] Previziunea lui Dickens dovedește cît de profund a înțeles scriitorul realitatea americană. Războiul civil pe care-l întrevede va izbucni în 1861. (n.r.)

tortura pe sclavi fără să dea socoteală nici unei autorități umane și fără să fie atacați de nici o putere umană ; care, cînd vorbesc de libertate, înțeleg libertatea de a-și asupri semenii și de a fi sălbatici, neîndurători și cruzi ; și care pe moșia lor, în America republicană, sînt despoți mai aspri, mai neînduplecați și mai iresponsabili decît califul Harun Al Rașid [1] în sîngerînda lui hlamidă roșie.

A treia, și nu cea mai puțin numeroasă sau influentă, se compune din acea protipendată delicată care nu poate răbda un superior și nu poate suporta un egal ; din acea categorie al cărei crez republican înseamnă : „Nu tolerez nici un om deasupra mea ; iar cît despre cei de sub mine, să nu se apropie nici unul prea tare" ; al cărei orgoliu, într-o țară în care slujnicia de bună voie e de ocară, se cere cocoloșit de către sclavi ; protipendadă ale cărei drepturi neclintite nu pot crește decît din năpăstuirea negrilor.

S-a susținut uneori că, în eforturile infructuoase ce s-au făcut pentru promovarea cauzei libertății umane în Republica Americii (ciudată cauză de care să se ocupe istoria !) nu s-a ținut seamă îndeajuns de existența primei categorii de persoane; și s-a adus imputarea că sînt tratați nedrept prin faptul că sînt puși în aceeași oală cu cei din a doua categorie. Fără îndoială că așa stau lucrurile; ei au dat numeroase pilde nobile de sacrificii bănești și personale ; și e mare păcat că prăpastia dintre ei și susținătorii emancipării s-a lărgit și s-a adîncit în toate chipurile ; cu atît mai mult, cu cît există, mai presus de orice îndoială, printre proprietarii de sclavi, numeroși stăpîni omenoși care își exercită cu blîndețe puterea lor nefirească. Mă tem totuși că această nedreptate ce li se face

[1] Celebru calif al Bagdadului (765—809), care apare adesea în *1001 de nopți*. (n.r.)

nu poate fi despărțită de starea de lucruri pe care omenirea și adevărul sînt chemați s-o judece. Faptul că există cîteva inimi care nu s-au împietrit chiar atît de tare sub influența sclaviei nu face sclavia nici cu o iotă mai admisibilă; și nici valul mînios al indignării cinstite nu se poate opri în loc fiindcă în calea sa răstoarnă pe cîțiva care sînt comparativ curați într-o haită de vinovați.

Punctul de vedere pe care acești oameni mai buni decît ceilalți apologeți ai sclaviei îl susțin în mod obișnuit în fața celor care înfierează sclavia este următorul: „E un sistem rău și, în ce mă privește, aș renunța bucuros la el dacă aș putea, extrem de bucuros. Dar nu este chiar atît de rău acum cum îl socotiți voi cei din Anglia. Vă lăsați înșelați de propaganda aboliționiștilor [1]. Cea mai mare parte dintre sclavii mei sînt foarte atașați de mine. Vei spune că nu îngădui să fie tratați cu asprime; dar te las să judeci singur dacă e de crezut că practica aceasta de a-i trata neomenește este generală, cînd prin aceasta valoarea lor scade, ceea ce este vădit potrivnic intereselor stăpînilor lor."

Este oare în interesul vreunui om să fure, să joace, să-și ruineze sănătatea și facultățile mintale prin beție, să mintă, să-și calce jurămîntul, să urască, să caute cu sete răzbunare, sau să ucidă? Nu. Toate acestea duc la pierzanie. Și de ce atunci merg oamenii pe căile acestea? Pentru că pornirile de acest fel fac parte din păcatele omenirii. Ștergeți, voi prieteni ai sclaviei, din lista păcatelor omenești pofta brutală, cruzimea și abuzul de putere (cea mai greu de înfrînt dintre toate ispitele pămîntești) și abia după ce ați făcut asta, dar nu înainte, să stăm să ne întrebăm dacă este în interesul stăpînilor să-și biciuiască și să-și

[1] Partizanii abolirii sclaviei. (n.r.)

betegească sclavii, asupra vieții și mădularelor cărora ei au un control absolut.

Dar iată că această categorie, împreună cu ultima de care am pomenit, jalnica aristocrație care a roit dintr-o falsă republică, își ridică glasul și strigă : „Opinia publică este cu totul suficientă pentru a împiedica acele cruzimi pe care le dați în vileag.“ Opinia publică ! Păi, dragă doamne, opinia publică din statele sclavagiste sprijină sclavia, nu-i așa ? Opinia publică, în statele sclavagiste, i-a lăsat pe sclavi la bunul plac al stăpînilor lor. Opinia publică a făcut legile și i-a lăsat pe sclavi neocrotiți de lege. Opinia publică a înnodat sfîrcuri la gîrbaci, a înroșit instrumentele de tortură, a încărcat pușca și l-a apărat pe ucigașul care le-a folosit. Opinia publică îl amenință cu moartea pe cel care cere desființarea sclaviei, dacă se încumetă să calce pe teritoriul Sudului ; și-l tîrăște legat de funie ziua în amiaza mare, fără rușine, pe străzile primului oraș din Est. Opinia publică, acum cîțiva ani, a prăjit cu încetul de viu un sclav, în orașul sfîntului Louis ; și opinia publică a menținut pînă astăzi în jețul său pe acel stimabil jude care a atras atenția juriului, chemat acolo ca să-i judece pe asasinii acelui nenorocit, că fapta lor îngrozitoare a fost un act al opiniei publice, și ca atare nu trebuie pedepsită de legile pe care însăși opinia publică le-a făurit. Opinia publică a întîmpinat această doctrină cu o explozie de aplauze turbate și i-a pus în libertate pe acuzați, ca să cutreiere orașul ca oameni de vază, oameni influenți și cu situație, așa cum fuseseră și mai înainte.

Opinia publică ! Care clasă de oameni are o înrîurire covîrșitoare asupra restului comunității, prin puterea lor de a reprezenta opinia publică în organele legiuitoare ? Proprietarii de sclavi. Ei trimit, din cele douăsprezece state ale lor, o sută

de membri, pe cînd cele patrusprezece state libere, cu o populație liberă aproape îndoită, sînt reprezentate de numai o sută patruzeci și doi de membri. În fața cui fac plecăciuni mai adînci candidații la președinție, pe lîngă cine se gudură ei mai umil, și pe cine servesc ei mai cu rîvnă prin declarațiile lor slugarnice ? Tot pe proprietarii de sclavi.

Opinia publică ! Ascultați dar opinia publică a Sudului liber, exprimată de propriii săi membri în Camera Reprezentanților de la Washington.

„Am mare respect pentru domnul prezident, zice Carolina de Nord [1]. Am mare respect pentru domnul prezident ca fruntaș al acestei Camere și mare respect pentru domnia sa personal ; numai și numai acest respect mă face să nu mă reped la masă și să nu rup în bucăți cererea prezentată adineauri pentru desființarea sclaviei în districtul Columbia. [2]"

„Îi avertizez pe aboliționiști — spune Carolina de Sud — barbari neisprăviți și turbați ce sînt, că dacă soarta va face ca vreunul din ei să cadă în mîinile noastre, va muri ca un ticălos."

„Să calce numai unul de ăștia în Carolina de Sud — urlă un al treilea, blînd coleg al Carolinei — și dacă îl prindem, îl judecăm, și de-ar interveni toate guvernele din lume, în frunte cu guvernul federal, tot *îl spînzurăm.*"

Opinia publică a făcut această lege. Ea prevede că la Washington, în acel oraș care poartă numele părintelui libertății americane, orice judecător de pace poate să lege în lanțuri pe orice negru care trece pe stradă și să-l arunce în închisoare : nu

[1] Stat din sudul Statelor Unite ; conducătorii săi s-au dovedit a fi printre cei mai înfocați partizani ai sclaviei. (n.r.)

[2] Districtul federal Columbia e un mic teritoriu din jurul Washingtonului. (n.r.)

e nevoie ca negrul să se fi făcut vinovat de ceva. Judecătorul zice : „Cred, fiindcă așa îmi place, că omul acesta e un fugar" și-l închide. Opinia publică îl împuternicește pe omul legii, după ce a făcut aceasta, să dea anunț în ziare, prevenindu-l pe proprietar să vină să-și revendice sclavul, în caz contrar negrul urmînd a fi vîndut pentru a-și plăti spezele de închisoare. Dar să zicem că este un negru liber, fără proprietar : s-ar presupune firește că e pus în libertate. Da' de unde : E VÎNDUT PENTRU A-ȘI RĂSPLĂTI TEMNICIERUL. Lucrul acesta se întîmplă de nenumărate ori. Negrul nu are nici o posibilitate de a-și dovedi calitatea de om liber ; nu are sfătuitor, avocat sau ajutor de nici un fel ; nu se face nici o cercetare sau instrucție în cazul său. El, om liber, care a robit poate ani de zile ca să-și cumpere libertatea, este aruncat în închisoare fără proces, fără a fi acuzat de vreo vină ; și e vîndut ca să-și plătească spezele de închisoare. Pare de necrezut că un astfel de lucru s-ar putea petrece în America, dar aceasta e legea.

Atenția opiniei publice este solicitată în cazuri ca cel de mai jos, care poartă în ziare titlul :

„Interesant caz judiciar"

Un interesant caz în curs de judecare la Curtea Supremă. Faptele sînt următoarele : un domn cu reședința în Maryland [1] a acordat de mai mulți ani unei perechi de sclavi negri, în vîrstă, o libertate deplină, dar nu legală. În acest răstimp, li s-a născut o fiică. Ea a crescut în aceeași libertate

[1] Stat în nordul Statelor Unite. (n.r.)

și s-a măritat cu un negru liber, după care s-a dus împreună cu el să locuiască în Pennsylvania. Au avut mai mulți copii și au trăit nestînjeniți pînă la moartea fostului proprietar, cînd moștenitorul acestuia a încercat să reintre în posesia lor ; dar magistratul, în fața căruia au fost aduși, a hotărît că nu există jurisdicție într-un asemenea caz. *Proprietarul a răpit femeia și copiii într-o noapte și i-a dus în Maryland.*

„Cumpăr negri", pe bani peșin, „cumpăr negri" pe bani peșin, „cumpăr negri", este titlul anunțurilor cu litere mari pe întregi coloane din ziarele supraaglomerate. Gravuri în lemn, reprezentînd un negru fugar cu mîinile încătușate, ghemuit la picioarele unui copoi brutal încălțat cu cizme, care, după ce l-a prins, îl ține strîns de gît fac și mai atrăgător textul plăcut. Articolul de fond protestează împotriva „acelei dezgustătoare și diabolice doctrine a eliberării sclavilor, care este deopotrivă potrivnică legilor dumnezeiești și firești." Gingașa mamă, care citește ziarul pe veranda răcoroasă și aprobă cu un zîmbet acest articol plin de vervă, scapă de sîciiala micuțului ei, care o tot trage de fustă, făgăduindu-i „un bici cu care să-i bată pe puii de negri". Astfel, negrii, pui sau mari, sînt ocrotiți de opinia publică.

Să supunem opinia publică unui alt examen, care este important din trei puncte de vedere : întîi, fiindcă arată cît de timizi sînt proprietarii de sclavi în fața opiniei publice, atunci cînd îi descriu atît de delicat pe sclavii fugari în ziarele de mare tiraj ; al doilea, fiindcă dovedește cît de mulțumiți sînt sclavii și cît de rar dau bir cu fugiții ; al treilea, fiindcă demonstrează că nimeni nu i-a ciuntit și nu le-a lăsat cicatrice sau orice alte semne de tratament neomenos, întrucît

portretele lor sînt zugrăvite nu de mincinoşii abolişionişti, ci de înşişi sincerii lor stăpîni.

Iată cîteva specimene de anunţuri din ziarele oficiale. Nu au trecut decît patru ani de cînd a apărut primul anunţ, şi altele de acest fel continuă să fie publicate în fiecare zi, puzderie.

„Fugit, negresă, Carolina. Poartă zgardă cu un ghimpe turtit."

„Fugit, femeie neagră, Betsy. Are o bară de fier legată de piciorul drept."

„Fugit, negrul Manuel. Ars cu fierul în mai multe locuri."

„Fugit, negresa Fanny. Are o verigă de fier în jurul gîtului."

„Fugit, băiat negru de aproximativ doisprezece ani. Are în jurul gîtului o zgardă de cîine cu inscripţia «De Lampert»".

„Fugit, negru Hown. Are o verigă de fier la piciorul stîng. De asemenea, Grise, *soţia lui*, avînd verigă şi lanţ la piciorul stîng."

„Fugit, băiat negru cu numele James. Susnumitul a fost ars cu fierul înainte de a fugi."

„Se află închis un bărbat care-şi zice John. Are o ghiulea de fier la piciorul drept, aproximativ patru-cinci pfunzi în greutate."

„Deţinută la arestul poliţiei, femeia neagră Myra. Are mai multe urme de BICI, şi are fiare la picioare."

„Fugit, femeie neagră şi doi copii ; cîteva zile înainte de a fugi, am ars-o cu fierul înroşit pe obrazul stîng. Am încercat să fac litera M."

„Fugit, negru pe nume Henry ; cu ochiul stîng scos, cîteva răni de cuţit pe braţul şi sub braţul stîng, şi multe urme de bici."

„O sută dolari recompensă pentru negrul Pompey, vîrstă patruzeci ani. Ars cu fierul pe falca stîngă."

„Se află închis bărbat negru. Nu are degete la piciorul stîng."

„Fugit, femeie neagră, pe nume Rachel. Și-a pierdut toate degetele de la picioare afară de cel mare."

„Fugit, Sam. A fost împușcat de curînd în mînă, și are cîteva urme de gloanțe în brațul drept și în coastă."

„Fugit, negrul meu Dennis. A fost împușcat în brațul stîng între umăr și cot, paralizîndu-i mîna stîngă."

„Fugit, negrul meu pe nume Simon. A fost împușcat grav în spate și brațul drept."

„Fugit, un negru pe nume Arthur. Are o cicatrice mare pe piept și pe amîndouă brațele, făcută cu cuțitul ; îi place să vorbească mereu despre bunătatea lui Dumnezeu."

„Douăzeci și cinci dolari recompensă pentru omul meu Isaac. Are o cicatrice pe frunte, în urma unei lovituri, și una în spate, făcută de glonț."

„Fugit, fata neagră cu numele de Mary. Are o cicatrice deasupra ochiului, mulți dinți lipsă, litera A arsă cu fierul pe obraz și frunte."

„Fugit, negrul Ben. Are o cicatrice la mîna dreaptă : degetul mare și arătătorul ciunte, fiind împușcat noaptea trecută. O parte din os e ieșit afară. Mai are una sau două cicatrice mari pe spate și șolduri."

„Deținut la arest un mulatru, pe nume Tom. Are o cicatrice pe obrazul drept, și pare să fi fost ars cu pulbere pe față."

„Fugit bărbat negru, pe nume Ned. Are trei degete de la mînă încovoiate spre palmă, în urma unei tăieturi. Are o rană la ceafă, în semicerc, făcută cu cuțitul."

„Se află închis bărbat negru. Spune că se numește Josiah. Spatele brăzdat tare de bici ; e ars

pe coapsă și șold în trei, patru locuri, astfel (JM). Muchia urechii drepte, mușcată sau tăiată."

„Cincizeci dolari recompensă pentru omul meu Edward. Are o cicatrice în colțul gurii, două tăieturi pe braț, și sub braț, și litera E pe braț.

„Fugit, băiatul negru, Ellie. Are o cicatrice pe un braț, mușcat de ciine."

„Fugiți, de pe plantația lui James Surgette, următorii negri : Randal, cu o ureche retezată ; Bob, fără un ochi ; Kentucky Tom, cu o falcă ruptă."

„Fugit, Anthony. O ureche tăiată și mîna dreaptă despicată cu toporul."

„Cincizeci dolari recompensă pentru negrul Jim Blake. Are sfîrcurile urechilor tăiate, iar degetul mijlociu de la mîna stîngă e retezat de la a doua falangă."

„Fugit, femeie neagră pe nume Maria. Are o cicatrice pe obraz, în urma unei tăieturi. Cîteva cicatrice pe spate."

„Fugit, femeia mulatră Mary. Are o tăietură pe brațul stîng, și doi dinți de sus lipsă."

E cazul poate să spun, pentru a explica acest ultim amănunt al descrierii, că printre celelalte binecuvîntări cu care opinia publică îi blagoslovește pe negri, există și obiceiul de a li se rupe dinții prin lovituri. A-i pune să poarte zgarde de fier ziua și noaptea sau a asmuți ciini asupra lor sînt obiceiuri prea comune pentru a merita să fie pomenite.

„Fugit, omul meu Fountain. Are găuri în urechi, o cicatrice în partea dreaptă a frunții, a fost împușcat în pulpe și e brăzdat de bici pe spate."

„Douăzeci și cinci dolari recompensă pentru negrul meu Jim. Are o urmă mare de glonte în

coapsa dreaptă. Glontele a intrat între șold și genunchi."

„Adus la arest, John. Urechea stîngă ciuntită."

„Prins bărbat negru. Are numeroase cicatrice pe față și corp, iar urechea stîngă mușcată."

„Fugit, fată neagră, pe nume Mary. Are o cicatrice pe obraz, și vîrful unui deget de la picior tăiat."

„Fugit, mulatra mea Judy. E cu brațul drept rupt."

„Fugit, negrul meu Levi. Mîna stîngă i-a fost arsă, și cred că vîrful arătătorului i-a căzut."

„Fugit, un negru PE NUME WASHINGTON. A pierdut o parte din degetul mijlociu și vîrful degetului mic."

„Douăzeci și cinci de dolari recompensă pentru omul meu John. Vîrful nasului mușcat."

„Douăzeci și cinci de dolari recompensă pentru sclavul meu negru, Sally. Umblă de *parcă ar fi* beteag de spate."

„Fugit, Joe Dennis. Are o crestătură la o ureche."

„Fugit, băiat negru, Jack. Are tăiată o bucățică din urechea stîngă."

„Fugit, negru, pe nume Ivory. Are tăiate sfîrcurile de la amîndouă urechile."

Cînd sîntem la capitolul urechi, e cazul să menționez că un distins abolиționist din New York a primit odată, într-o scrisoare expediată prin poștă, o ureche de negru, care fusese tăiată de la rădăcină. Venea din partea domnului liber și independent care pusese să fie tăiată, împreună cu rugămintea politicoasă ca adresantul să păstreze acest obiect în „colecția" sa.

Aș putea mări această listă cu brațe rupte, picioare frînte, carne ciopîrțită, dinți smulși, spi-

nări brăzdate de bici şi muşcături de cîini şi de nenumărate semne cu fierul roşu, dar cum cititorii mei sînt de pe acum scîrbiţi şi indignaţi, voi trece la altă latură a problemei.

Aceste anunţuri, din care se pot face colecţii asemănătoare pentru fiecare an, lună, săptămînă şi zi, şi care sînt citite cu nepăsare în sînul familiei ca nişte lucruri firești, ca ceva ce face parte din ştirile şi cancanurile zilei, arată cît de mult profită sclavii de pe urma opiniei publice, şi cît de dulcoasă este aceasta cu ei. Dar poate că ar trebui să examinăm felul în care se supun opiniei publice, în ce priveşte conduita lor, nu faţă de sclavi, ci unul faţă de altul, proprietarii de sclavi şi categoria socială căreia un mare număr dintre ei aparţin ; cum sînt obişnuiţi să-şi înfrîneze patimile ; cum se comportă între ei ; dacă sînt sălbatici sau blînzi ; dacă apucăturile lor în societate sînt brutale, sîngeroase şi violente, sau dacă poartă pecetea civilizaţiei şi a unor moravuri mai şlefuite.

Pentru ca nici în această examinare să nu ne întemeiem pe mărturiile părtinitoare ale abolîţioniştilor, mă voi adresa din nou propriilor lor ziare, şi mă voi mărgini, de data aceasta, la o culegere de articole apărute zilnic în cursul vizitei mele în America, şi care se referă la întîmplări petrecute în timpul cît am stat acolo. Sublinierile făcute în aceste extrase, ca şi în cele anterioare, îmi aparţin.

Se va vedea că nu toate aceste întîmplări s-au petrecut pe teritorii aparţinînd statelor sclavagiste recunoscute, deşi cele mai multe şi cele mai rele acolo au avut loc, ca de obicei ; dar faptul că teatrul acestor întîmplări se găsea în imediata apropiere a locurilor unde sclavia este lege şi puternica asemănare dintre această categorie de

fărădelegi şi celelalte duc la justa presupunere că părţile în cauză şi-au format caracterul în regiunile sclavagiste şi s-au abrutizat de pe urma practicilor sclavagiste.

O tragedie îngrozitoare

Dintr-o notă apărută în *Southport Telegraph* (Wisconsin) aflăm că domnul Charles C. P. Arndt, membru al Consiliului din partea ţinutului Brown, a fost împuşcat mortal în sala *Camerei Consiliului* de către James R. Vinyard, membru al Consiliului din partea ţinutului Grant. Incidentul a luat naştere în urma faptului că domnul E. S. Baker şi-a pus candidatura ca şerif al ţinutului Grant, candidatură propusă şi sprijinită de domnul Arndt. Domnul Vinyard s-a opus candidaturii domnului Baker, deoarece dorea ca în acest post să fie numit fratele său. În cursul dezbaterilor, victima a făcut o seamă de declaraţii pe care Vinyard le-a socotit false şi a recurs la un limbaj violent şi insultător, făcînd aluzii jignitoare la un număr de persoane; domnul A. nu a răspuns nimic la toate acestea. După ridicarea şedinţei, domnul A. s-a apropiat de Vinyard şi l-a rugat să retracteze cele spuse, ceea ce acesta a refuzat, repetînd aceleaşi cuvinte insultătoare. Domnul Arndt l-a lovit atunci pe Vinyard, care s-a dat înapoi cu un pas, a scos pistolul şi a tras, omorîndu-l.

Incidentul pare să fi fost provocat de Vinyard, care era hotărît cu orice preţ să împiedice numirea lui Baker, şi care, fiind înfrînt, şi-a abătut mînia şi răzbunarea asupra nefericitului Arndt.

Tragedia din Wisconsin

Opinia publică din teritoriul Wisconsin este profund indignată de asasinarea lui C.C.P. Arndt în aula Consiliului Legislativ al Teritoriului. In diferite ținuturi din Wisconsin s-au organizat întruniri pentru înfierarea *obiceiului de a purta în ascuns arme în sălile Consiliilor Legislative ale țării.* Am citit despre excluderea lui James R. Vinyard, autorul acestei fapte sîngeroase, și sîntem surprinși să auzim că, după excluderea sa de către acei care l-au văzut pe Vinyard ucigîndu-l pe domnul Arndt în fața ochilor bătrînului său tată, care venise în vizită la fiul său, fără să viseze măcar că va asista la uciderea sa, *judecătorul Dunn l-a pus în libertate pe Vinyard pe cauțiune.* Agenția Miners' Free Press vorbește *în cuvinte de justificată indignare* despre călcarea în picioare a sentimentelor poporului din Wisconsin. Vinyard se găsea la o lungime de braț de domnul Arndt, cînd a tras în el glonțul mortal. Vinyard putea foarte bine, fiind atît de aproape, să-l rănească numai, însă el a preferat să-l ucidă.

Omor

Dintr-o corespondență a unui ziar din St. Louis, cu data de 14, aflăm despre o groaznică crimă petrecută la Burlington, Iowa. Un anume domn Bridgman a avut o neînțelegere cu un cetățean din localitate, domnul Ross ; cumnatul acestuia din urmă s-a înarmat cu un revolver Colt, i-a ieșit domnului B. înainte pe stradă, și *a descărcat*

cinci gloanțe într-însul; fiecare glonte nimerind în plin. Dl B., deși rănit extrem de grav a tras la rîndul său și l-a omorît pe Ross pe loc.

Cumplita moarte a lui Robert Potter

Aflăm din *Caddo*[1] *Gazette,* cu data de 12 curent, despre înfricoșătoarea moarte a colonelului Robert Potter. El a fost asediat în casa sa de un individ, pe nume Rose, și de banda lui. Colonelul Potter a sărit din pat, a apucat pușca și, în cămașă de noapte, a ieșit din casă și a început să fugă. După două sute de metri se părea că i-a lăsat în urmă pe urmăritorii săi; dar încurcîndu-se într-un tufiș, a fost prins. Rose i-a spus că *e gata să se poarte mărinimos* și că-i dă o șansă să-și salveze viața. I-a spus apoi lui Potter că poate fugi și că nu i se va întîmpla nimic pînă ce nu va ajunge la o anumită distanță. Potter a pornit la semnalul dat și abia cînd a ajuns la lac s-a auzit prima impușcătură. Primul său gînd a fost să sară în apă, ceea ce a și făcut. Rose ajunsese acum aproape. Și-a înșirat oamenii pe mal pentru a fi gata să tragă în momentul cînd Potter va scoate capul. Peste cîteva secunde, acesta a ieșit să respire, dar nici nu a scos bine capul din apă, că i l-au și ciuruit cu gloanțe, iar el s-a scufundat, ca să nu mai apară!

Omor în Arkansas[2]

Aflăm că *un grav diferend* s-a produs acum cîteva zile la Seneca Nation între domnul Loose,

[1] Populație indiană din centrul Statelor Unite. (n.r)
[2] Stat în partea de sud-centru a Statelor Unite. (n.r.)

agent al societății mixte Seneca, Quapaw & Shawnee, și domnul James Gillespie, de la firma comercială Thomas G. Allison și Co., din Maysville, Benton, ținutul Ark., în cursul căruia acesta din urmă a fost ucis cu un cuțit de vînătoare. Între cei doi existau de cîtva timp unele neînțelegeri. Se spune că maiorul Gillespie a ridicat bastonul să lovească. A urmat o luptă cruntă, în cursul căreia Gillespie a tras două focuri de pistol, iar Loose unul singur. Loose l-a înjunghiat apoi pe Gillespie cu o armă din acelea care nu dau greș, un cuțit de vînătoare. Opinia publică deplînge moartea maiorului G., care era un om energic și cu vederi largi. La ora cînd închidem ediția, aflăm că maiorul Allison a declarat unui număr de cetățeni din orașul nostru că domnul Loose a lovit primul. Ne reținem de a da orice alte amănunte, întrucît *chestiunea aceasta va face obiectul unei anchete judiciare.*

Faptă mîrșavă

Vasul *Tamisa,* sosit acum din Missouri, ne aduce o comunicare scrisă de mînă, prin care se oferă o recompensă de cinci mii dolari pentru prinderea individului care, în noaptea de 6 curent, l-a asasinat pe Lilburn W. Baggs, fost guvernator al acestui stat, din orașul Independence. Guvernatorul Baggs — se spune în această comunicare — nu a încetat din viață, dar este rănit mortal.

În timpul redactării informației de mai sus, am primit o notă de la secretarul vasului *Tamisa,* în

care ni se dau următoarele amănunte : guvernatorul Baggs a fost împuşcat de un ticălos vineri 6 curent, seara, în timp ce se afla într-o cameră a locuinţei sale din Independence. Băieţaşul său, auzind detunătura, s-a repezit în odaie şi l-a găsit pe guvernator aşezat în fotoliul său, cu maxilarul de jos căzut şi cu capul dat pe spate ; văzîndu-şi tatăl rănit, el a dat alarma. În grădină, în dreptul ferestrei, au fost descoperite urme de paşi şi un pistol cu care se crede că a tras ticălosul şi pe care apoi l-a aruncat. Trei alice pentru vînat mare într-o încărcătură puternică şi-au nimerit ţinta : una a trecut prin gură, una a intrat în creier şi cealaltă probabil tot în creier sau în apropiere ; toate trei s-au oprit în partea din spate a capului sau în ceafă. Guvernatorul trăia încă în dimineaţa zilei de 7 ; dar prietenii săi au pierdut speranţa că va fi salvat, iar medicii dau puţine speranţe.

Bănuielile cad asupra unui individ, şi e mai mult decît probabil că între timp şeriful l-a şi arestat.

Pistolul şi perechea sa au fost furate cu cîteva zile în urmă de la un brutar din Independence. Autorităţile cunosc descrierea celui de al doilea pistol.

Ciocnire

Un incident nefericit s-a petrecut vineri seara pe strada Chatres. Unul dintre respectabilii noştri cetăţeni a fost grav rănit în urma unei lovituri de cuţit în abdomen. Din ziarul *Albina* (New Orleans) de ieri, aflăm următoarele amănunte : Se

pare că lunea trecută a apărut în pagina franceză a ziarului un articol, conținînd unele critici violente la adresa batalionului de artilerie, pentru faptul că a tras cu tunul duminică de dimineață, drept răspuns la bubuiturile de tun dinspre Ontario și Woodbury [1], provocînd astfel panică în sînul familiilor celor aflați de serviciu în noaptea aceea pentru a păzi liniștea orașului. Maiorul C. Gally, comandantul batalionului, simțindu-se jignit, s-a prezentat la redacție și a cerut să i se dea numele autorului ; i s-a spus că articolul a fost scris de domnul M. P. Arpin, care lipsea în acel moment. După un schimb violent de cuvinte între maior și unul dintre patronii ziarului, maiorul l-a provocat la duel ; prietenii ambelor părți au încercat să aplaneze conflictul, însă fără succes. Vineri seara, pe la ora șapte, maiorul Gally l-a întîlnit pe domnul P. Arpin pe strada Chatres și l-a acostat.

— Dumneata ești domnul Arpin ?

— Da, domnule.

— Atunci trebuie să-ți spun că ești un... (urmează un epitet corespunzător).

— Vei da socoteală de cuvintele dumitale, domnule.

— Dar eu am spus că-mi voi rupe bastonul pe spinarea dumitale, domnule.

— Știu, dar nu am primit încă nici o lovitură.

La aceste cuvinte maiorul Gally, care avea un baston în mînă, l-a lovit pe domnul Arpin peste față. Acesta a scos un pumnal din buzunar și l-a înjunghiat pe maiorul Gally în abdomen.

Există temeri că rana este mortală. *Aflăm că domnul Arpin a dat asigurări că va compare în fața Curții Criminale pentru a răspunde acuzației.*

[1] Sate în apropierea orașului New Orleans. (n.r.)

Încăierare în Statul Mississippi

În ziua de 27 a lunii trecute, în apropiere de Carthage, ținutul Leake, Mississippi, în cursul unei încăierări între James Cottingham și John Wilburn, acesta din urmă a fost împușcat de către primul și rănit atît de grav, încît sînt puține speranțe că va scăpa cu viață. În ziua de 2 curent, s-a produs la Carthage o încăierare între A. C. Sharkey și George Goff, în cursul căreia acesta din urmă a fost împușcat. Se crede că rana este mortală. Sharkey s-a predat autorităților, *însă ulterior s-a răzgîndit și a evadat!*

Ceartă

Acum cîteva zile s-a iscat o ceartă la Sparta între barmanul unui hotel și un individ pe nume Bury. Se pare că Bury a devenit turbulent și că *barmanul, hotărît să mențină ordinea, l-a amenințat că-l împușcă,* la care Bury a scos un pistol și l-a împușcat pe barman. Potrivit ultimelor știri, barmanul nu a murit încă, dar sînt puține speranțe că va scăpa cu viață.

Duel

Secretarul vasului *Tribuna* ne informează că un nou duel a avut loc marțea trecută între domnul Robbins, funcționar de bancă din Vicksburg, și

domnul Fall, redactorul responsabil al ziarului *Sentinela* din Vicksburg. Potrivit condițiilor, cei doi adversari aveau cîte șase pistoale pe care, după cuvîntul „Foc", *urmau să le descarce cît de repede doreau.* Fall a descărcat două pistoale fără să nimerească. Prima împușcătură a domnului Robbins și-a atins ținta, nimerindu-l pe Fall în coapsă. Acesta a căzut și nu a mai fost în stare să continue lupta.

Ciocnire în ținutul Clarke

În ziua de 19 a lunii trecute s-a produs în ținutul Clarke (statul Missouri), în apropiere de Waterloo, o *regretabilă ciocnire* iscată dintr-o neînțelegere cu privire la stabilirea cuantumului venitului între domnii M'Kane și M'Allister, coproprietari ai unei distilerii. De pe urma acestei neînțelegeri domnul M'Allister și-a găsit moartea, fiind împușcat de domnul M'Kane, deoarece primul a încercat să-și însușească șapte butoaie cu whisky, proprietatea domnului M'Kane, care fuseseră scoase în vînzare și atribuite de șerif lui M'Allister. M'Kane a dispărut imediat după aceea și, *potrivit ultimelor informații, nu a fost încă prins.*

Această *regretabilă ciocnire* a stîrnit mare vîlvă în regiune, întrucît ambii împricinați au familii numeroase pe care le întrețin și erau bine văzuți de comunitate.

Voi cita încă un singur fragment, care, prin monstruoasa sa absurditate, va veni poate ca o destindere după aceste fapte atroce.

Chestiune de onoare

Am aflat chiar acum amănuntele unui duel care a avut loc marți pe insula Six Mile, între doi tineri de familie din orașul nostru : Samuel Thurston, în vîrstă de *cincisprezece ani*, și William Hine, *în vîrstă de treisprezece*. Ei au avut ca martori tineri de aceeași vîrstă. Armele folosite cu această ocazie au fost o pereche de pușți Dickson de tipul cel mai bun ; distanța treizeci de yarzi. S-a tras o singură dată, fără ca vreunul din adversari să fi avut ceva de suferit, cu excepția faptului că glontele din pușca lui Thurston a trecut prin calota pălăriei lui Hine. La intervenția *Comitetului de Onoare*, provocarea a fost retrasă, iar diferendul aplanat în mod amical.

Dacă cititorul își poate închipui acest Comitet de Onoare aplanînd în mod amical diferendul dintre cei doi mucoși, care în orice altă parte a lumii ar fi fost instalați în mod amical pe două spătare de bănci și bătuți zdravăn la fund cu nuiele de mesteacăn, atunci fără îndoială că își va da seama tot atît de bine ca și mine de caraghioslîcul acestei întîmplări, care mă face să rîd ori de cîte ori îmi reprezint în fața ochilor scena.

Și acum mă adresez judecății fiecărei minți, pătrunsă de cel mai elementar bun simț și de cea mai elementară omenie ; tuturor oamenilor cu scaun la cap, care judecă fără patimă, de orice nuanță de opinii, și-i întreb, punîndu-le în față aceste revoltătoare dovezi ale stării în care se găsește societatea în ținuturile sclavagiste și în cele învecinate — mai pot ei oare avea vreo îndoială cu privire la adevărata condiție a sclavului, sau pot ei să împace măcar o clipă această orînduire, sau vreunul din înspăimîntătoarele ei aspecte, cu dreapta lor conștiință ? Vor putea spune ei despre

întîmplările acestea cumplite că sînt greu de crezut, cînd se pot adresa publicaţiilor oficiale şi pot citi în mod curent asemenea fapte pe care le dezvăluie înşişi proprietarii de sclavi, scrise cu mîna lor ?

Oare nu ştim noi că cele mai monstruoase aspecte ale sclaviei sînt totodată cauza şi efectul libertăţii nesăbuite pe care şi-o iau aceşti nelegiuiţi născuţi liberi ? Oare nu ştim noi că omul care s-a născut şi a crescut în mijlocul nedreptăţilor sistemului sclavagist ; care a văzut în copilăria sa bărbaţi obligaţi prin ordin să-şi biciuiască soţiile ; femei silite fără ruşine să-şi ridice fustele pentru ca oamenii să le croiască dungi cît mai adînci pe picioare, femei puse la munci istovitoare şi hărţuite de vătafi brutali în timpul sarcinei, nu ştim noi că omul care în adolescenţă a citit sau care şi-a văzut surioarele citind relatări despre fugari şi fugare cu trupul mutilat, relatări care se publică alături de inventarul vitelor la o fermă sau alta, sau la expoziţiile de animale ; oare nu ştim noi că omul acela, ori de cîte ori i se aţîţă mînia, este o brută turbată ? Oare nu ştim noi că după cum este un mişel la el acasă, plimbîndu-se cu biciul în mînă printre sclavii şi sclavele lui îngrozite, tot un mişel va fi şi în viaţa publică şi, purtînd arme mişeleşti ascunse la piept, va împuşca şi va înjunghia oameni cînd se ceartă ? Şi dacă raţiunea noastră nu ne-a învăţat încă lucrul acesta şi încă multe pe deasupra ; dacă am fi atît de neghiobi încît să închidem ochii în faţa acestui minunat sistem de educaţie care creează asemenea oameni ; nu e de la sine înţeles că cei care printre egalii lor înjunghie şi trag cu pistolul în sălile Consiliilor Legislative, în localuri şi în pieţe publice, unde lumea îşi vede de preocupările ei paşnice, trebuie să fie faţă de cei mai mici ca

ei, chiar dacă sînt slugi libere, niște tirani neîndurători și neînduplecați ?

Cum așa ? Tunăm și fulgerăm împotriva țăranilor analfabeți din Irlanda și tăcem chitic cînd e vorba de acești zbiri americani ? Vestejim brutalitățile celor care betegesc vitele și admitem existența luminilor libertății pe pămînturile acelora care crestează urechile bărbaților și femeilor, tatuează desene picante în carnea încrîncenată a semenului său, învață să scrie cu peniță de fier înroșit pe fețele oamenilor, își storc fantezia poetică pentru a găsi forme de mutilare pe care sclavii lor să le poarte toată viața și să le ducă cu ei în mormînt, sfărîmă mădulare vii, așa cum au făcut mercenarii care l-au batjocorit și ucis pe Mîntuitorul, și fac ținte din ființe fără apărare ? Smiorcăim la auzul celor povestite despre torturile la care se supun între ei indienii păgîni și zîmbim la cruzimile creștinilor ! Cîtă vreme vom mai continua să ne veselim că vlăstarele împrăștiate ale acestei rase sînt zdrobite și să săltăm de bucurie că rasa albă a pus stăpînire pe marile lor întinderi de pămînt ? Despre mine, mai bine să se refacă pădurea și satul indian ; iar în locul dungilor și stelelor [1] mai bine să fluture în vînt o biată pană ; să se înlocuiască străzile și piețele cu wigwam-uri [2] ; și chiar dacă ar răsuna văzduhul de cîntecul de moarte a o sută de războinici semeți, el va fi ca o muzică față de plînsul nefericitului sclav.

Asupra unei chestiuni, care se ridică permanent în fața ochilor noștri, se cuvine să spunem adevărul pe șleau, și să nu căutăm, ca fățarnicii, paiul din ochiul spaniolului sau al aprigului italian.

[1] Drapelul național al Statelor Unite. (n.r.)
[2] Corturi indiene. (n.r.)

Atunci cînd englezii, la ceartă, scot cuțitele, s-o spunem deci, precum ca să se știe : „Datorăm această schimbare sclaviei republicane. Acestea sînt armele libertății. Cu vîrfuri și cu muchii ascuțite ca acestea își taie și își ciopîrțește Libertatea din America sclavii ; sau, cînd nu se mulțumesc numai cu atîta, fiii ei le dau o întrebuințare și mai bună, întorcîndu-le unul asupra altuia."

CUVÎNT DE ÎNCHEIERE

Sînt multe pasaje în această carte în care mi-a venit destul de greu să rezist ispitei de a-mi sîcîi cititorii cu propriile mele deducţii şi concluzii, preferînd să-i las să judece singuri, pe baza premizelor prezentate. De la început, scopul meu a fost să-i conduc cu fidelitate pe cititori prin toate locurile pe unde am mers, şi de această sarcină m-am achitat.

Fie-mi dar iertat dacă, în legătură cu caracterul general al poporului american şi caracterul general al sistemului său social, aşa cum le vede ochiul unui străin, doresc să-mi exprim propriile mele opinii în cîteva cuvinte, înainte de a încheia această culegere de impresii.

Americanii sînt din fire sinceri, viteji, cordiali, ospitalieri şi afectuoşi. Educaţia şi civilizaţia parcă sporesc şi mai mult căldura inimii lor şi entuziasmul lor înflăcărat ; şi tocmai aceste două din urmă calităţi îndeosebi fac dintr-un american educat unul din cei mai dragi şi mai generoşi prieteni. Nici o altă categorie de oameni nu m-a cîştigat vreodată mai mult ca aceasta, niciodată nu am acordat mai repede şi mai cu plăcere deplina mea încredere şi preţuire ca acestor oameni ; şi niciodată nu-mai voi mai putea face, într-o jumătate de an, atît de mulţi prieteni, pe care îi stimez parcă de ani şi ani.

Cred implicit că aceste calităţi sînt firești întregului popor. Dar că ele se ofilesc şi pier, din rădăcină, din pricina neghinei ; şi că există influenţe active care le primejduiesc şi mai mult viaţa, micşorînd speranţele de însănătoşire ; toate acestea sînt adevăruri care trebuiesc spuse.

O latură esențială a caracterului fiecărei națiuni este aceea că se laudă grozav cu greșelile sale și că își caută dovezi de vrednicie sau înțelepciune în însăși exagerările sale.

Un mare defect al mentalității americane, și progenitoarea fecundă a unei puzderii de rele, este neîncrederea universală. Totuși, cetățeanul american se împăunează cu acest spirit, chiar cînd este îndeajuns de obiectiv ca să întrezărească ravagiile pe care le produce ; și deseori îl prezintă, în ciuda propriei sale judecăți, ca o pildă a marei înțelepciuni și iscusințe a nației, a agerimii și independenței sale superioare.

„Voi introduceți această neîncredere și bănuială în toate manifestările vieții publice — spune străinul. Voi i-ați alungat pe oamenii vrednici din adunările voastre legislative și ați făcut să crească o clasă de candidați la vot care, prin toate faptele lor, fac de ocară instituțiile voastre și preferințele poporului vostru. Din pricina acestora, ați ajuns atît de capricioși și atît de schimbăcioși, încît nestatornicia voastră a devenit proverbială ; căci nici nu apucați bine să vă creați un idol, că îl și doborîți, fărămițîndu-l în bucăți ; și aceasta din cauză că îndată ce răsplătiți un binefăcător sau un slujitor public, pierdeți încrederea în el numai pentru faptul că *este răsplătit ;* și imediat vă apucați să descoperiți un altul, fie pentru că voi ați fost prea mărinimoși în aprecierile voastre, fie pentru că ar fi fost el nevrednic de slujbele avute. La voi, orice om care ajunge la o treaptă înaltă, de la președinte în jos, poate socoti că declinul său a început din clipa aceea ; fiindcă orice minciună tipărită pe care o scrie orice ticălos notoriu, chiar dacă vine în contradicție directă cu un caracter și o conduită de o viață întreagă, își găsește numaidecît ecou în neîncrederea voastră, și este crezută. Voi închideți calea oricui, pînă și unei gîze cînd

e vorba de încredere, oricît de cinstit cîştigată şi bine meritată ar fi ea ; dar o deschideţi unei herghelii întregi de armăsari, dacă poartă în spate îndoieli josnice şi bănuieli meschine. Credeţi voi că e bine aşa, sau că asta poate înălţa caracterul guvernanţilor sau al celor guvernaţi ?"

Răspunsul este invariabil acelaşi : „La noi există libertatea gîndirii, ştiţi ! Fiecare om judecă lucrurile după capul lui, şi nu ne lăsăm uşor înşelaţi. Iată cum au devenit oamenii noştri bănuitori."

O altă trăsătură caracteristică a americanilor este stima pentru „dibăcie", care poleieşte multe escrocherii şi abuzuri grosolane de încredere, multe furturi din avutul public şi cel particular şi dă posibilitatea multor escroci să-şi ţină capul sus, cînd ar merita din plin un ştreang. Dar efectele ei nu au întîrziat să se arate, fiindcă această dibăcie a reuşit în cîţiva ani să mănînce creditul public şi să ciuntească resursele publice, cît n-ar fi putut face cinstea timpă, oricît de nesocotită, într-un secol întreg. Meritele unei tranzacţii călcată în picioare, ale unui faliment sau ale unui escroc plin de succes, nu se măsoară după felul în care se respectă maxima de aur „Ce ţie nu-ţi place, altuia nu-i face ", ci sînt judecate după gradul de dibăcie de care s-a dat dovadă. Îmi aduc aminte că în cele două rînduri cînd am trecut prin urgisitul Cairo de pe Mississippi, mi-am exprimat părerea cît de rele trebuie să fie efectele acestor înşelătorii grosolane, atunci cînd sînt descoperite, fiindcă ele dau naştere, în străinătate, unei lipse de încredere şi descurajează investiţiile de capital străin ; dar mi s-a dat a înţelege că a fost o lucrătură foarte dibace, de pe urma căreia s-au cîştigat o mulţime de bani şi că partea cea mai dibace e că cei din străinătate uită repede lucrul acesta şi investesc din nou capitaluri cu mînă tot atît de

largă. Am avut de o sută de ori următoarea convorbire :

— Nu e oare o rușine faptul că un om de teapa lui cutare și cutare a făcut o avere atît de mare prin mijloacele cele mai infame și mai odioase și că, în ciuda tuturor fărădelegilor de care s-a făcut vinovat, cetățenii dumneavoastră îl tolerează și-l încurajează ? Omul acesta este o calamitate publică, nu ?

— Da, domnule.

— Un mincinos cu faimă !

— Da, domnule.

— A fost lovit cu picioarele, legat, ciomăgit ?

— Da, domnule.

— Și este un hoț, o canalie și un desfrînat !

— Da, domnule.

— Pentru numele lui Dumnezeu, atunci care îi e meritul ?

— Vedeți, domnule, e un om dibaci.

În același mod, toate manifestările nechibzuite și lipsite de tact sînt puse pe seama dragostei naționale pentru negoț ; deși, destul de ciudat, se înșală amarnic străinul care-i crede pe americani un popor de negustori. Dragostei de negoț i se atribuie acel obicei lipsit de confort, atît de răspîndit în orașele de provincie, ca perechile de căsătoriți să locuiască în hoteluri, fără să-și aibă un cămin al lor și fără să se vadă de dimineața pînă seara tîrziu, decît la mesele luate în grabă prin restaurante. Dragostea de negoț este motivul pentru care literatura Americii e sortită să rămînă veșnic neocrotită. „Căci noi sîntem un popor de negustori, și nu avem nevoie de poezie“ (deși, fie vorba între noi, pretindem că sîntem foarte mîndri de poeții noștri), iar distracțiile sănătoase, mijloacele vesele de recreație și fanteziile cumpătate

trebuie să pălească în fața bucuriilor seci, utilitariste ale negoțului.

Aceste trei caracteristici sar în ochiul străinului la fiecare colț de stradă. Dar buruiana puturoasă care crește în America are o rădăcină și mai întortocheată decît atîta ; vîrfurile sale sînt înfipte adînc în presa abjectă.

Pot să se înalțe școli, în răsărit, în apus, la miazănoapte și miazăzi ; pot să se educe copii și să se formeze cadre de zeci de mii de învățători ; pot să înflorească colegiile, bisericile să fie arhipline, să se propage temperanța, iar știința modernă, în toate aspectele ei, să străbată țara cu pași gigantici ; dar atîta timp cît presa Americii se află în starea abjectă de acum, sau într-o stare cît de cît asemănătoare, nu e de nădăjduit într-o asanare a moravurilor din această țară. An de an, țara aceasta va da înapoi, și e fatal să dea înapoi ; an de an, morala va decade tot mai jos ; an de an, Congresul va însemna tot mai puțin în ochii tuturor oamenilor cinstiți ; și an de an, memoria marilor părinți ai revoluției va fi tot mai batjocorită prin viața păcătoasă a degeneratei lor odrasle.

E de prisos să-i mai spun cititorului că în puzderia de ziare ce se publică în Statele Unite există cîteva cu greutate și ținută. Legăturile personale pe care le-am avut cu persoane desăvîrșite, al căror nume este legat de publicațiile din această categorie, mi-au procurat și plăcere și profit. Dar aceștia sînt puțini, iar ceilalți hoarde ; și influența celor buni este neputincioasă pentru a stinge otrava de moarte a celor răi.

În rîndurile persoanelor respectabile din America, în rîndurile celor cumpătați și bine informați, în sînul profesiunilor culte, la bară și pe scaunul de judecată, nu există, și nu poate exista, decît o singură părere cu privire la caracterul rușinos al acestei gazete infame. Se susține uneori — și nu

voi spune că e ciudat, fiindcă e firesc să cauți scuze pentru o asemenea ocară — se susține că influența lor nu este atît de mare pe cît își închipuie străinul. Să-mi fie iertat cînd spun că nu există temei pentru această afirmație și că fiecare fapt și fiecare împrejurare duce direct la concluzia opusă.

Cînd orice om din America, cu partea lui de merite intelectuale și sufletești, va putea urca la orice onoruri publice, oricare ar fi ele, fără să trebuiască mai întîi să se tîrască umil pe pămînt și să-și îndoaie genunchii în fața acestui monstru al depravării ; cînd orice personalitate din viața particulară va fi apărată de atacurile sale, cînd sentimentul încrederii publice nu va mai fi întinat de el, sau cînd cinstea și onoarea vor fi prețuite cît de cît ; cînd orice om din această țară liberă va avea libertatea de opinie și va spune ce gîndește singur și își va pleda cauza, fără a se supune umil unei cenzuri pe care, din pricina ignoranței arogante și a necinstei ei josnice, el o urăște și o disprețuiește din adîncul inimii ; cînd cei cari îi simt mai aprig mîrșăvia și oprobiul pe care îl aruncă asupra națiunii, și care o înfierează între ei, se vor încumeta să-și pună călcîiul pe ea și s-o strivească în văzul tuturor ; atunci abia vor crede că influența ei scade și că oamenii se întorc la rațiune. Dar atîta timp cît presa se va uita în fiecare casă pe gaura cheii și își va vîrî coada ei neagră în toate numirile, de la președinte pînă la factorul poștal ; atîta timp cît, avînd ca singură marfă de vînzare calomnia deșănțată, ea va constitui literatura tip a unei enorme categorii de cameni, care dacă nu-și găsesc subiectul preferat în ziare, nu citesc de loc ; stigmatul ei va dăinui pe capul țării și răul pe care îl pricinuiește își va vădi limpede efectele în toată țara.

Celor care sînt deprinşi cu gazetele engleze de frunte, sau cu gazetele demne de cinste de pe continentul Europei, celor care sînt deprinşi să găsească altceva în tipărituri şi în ziare, le va fi imposibil, dacă nu le pun aici o sumă de extrase pentru care nu am nici loc nici înclinaţie, să-şi formeze o idee exactă despre această înspăimîntătoare maşinărie din America. Dar dacă cineva doreşte să se convingă de cele susţinute de mine în această privinţă, să caute în orice loc din această cetate a Londrei unde se găsesc exemplare răzleţe din publicaţiile de care vorbesc şi să-şi formeze singur o părere.

Fără îndoială că ar fi bine dacă poporul american, în totalitatea sa, ar iubi realul mai puţin şi idealul [1] ceva mai mult. Ar fi bine dacă s-ar încuraja mai mult destinderea şi voioşia, şi dacă s-ar cultiva pe scară mai largă ceea ce este frumos, fără să fie eminamente şi neapărat util. Dar cred că în cazul acesta s-ar potrivi de minune riposta generală „sîntem o ţară nouă", care e dată adesea ca o scuză pentru defecte ce sînt cu totul nejustificate, căci ele nu reprezintă, de fapt, decît creşterea înceată a unui păcat mai vechi ; şi eu încă sper să aud că mai există în Statele Unite şi alte distracţii populare în afară de politicianismul de gazetă.

Categoric că americanii nu sînt un popor mucalit, şi temperamentul lor m-a impresionat totdeauna ca fiind posac şi mohorît. În ce priveşte ascuţimea observaţiilor şi originalitatea, incontestabil că yankeii, adică oamenii din Noua Anglie, deţin întîietatea, ca mai în toate celelalte manifestări ale inteligenţii. Dar în peregrinările mele în afara marilor oraşe, după cum am arătat şi în

[1] Aici, Dickens foloseşte termenii *real* şi *ideal* în sensul acceptat de filozofia utilitaristă pentru care doar folosul imediat era real. (n.r.)

cuprinsul acestei culegeri de impresii, m-am simţit apăsat de atotstăpînitoarea seriozitate şi atmosferă sumbră de afaceri care era atît de generală şi de neschimbată, încît, de cîte ori ajungea în vreun oraş nou, întîlneam parcă aceeaşi oameni pe care-i lăsasem în urmă, în ultimul oraş. Am impresia că defectele ce se observă în manierele oamenilor se datoresc în mare măsură acestei atmosfere, care a dat naştere unor apucături vulgare, înlăturînd graţia ca fiind nedemnă de atenţie. Nu există nici o îndoială că George Washington, care era extrem de scrupulos şi de exigent în materie de ceremonie, a sesizat tendinţa către această greşeală, chiar pe vremea sa, şi a făcut tot ce i-a stat în putinţă ca s-o îndrepte.

Fără îndoială că orînduirea republicană din America îi face pe oameni să-şi afirme respectul de sine şi egalitatea ; dar călătorul trebuie să ţină seama de această orînduire şi să nu-l stingherească atît de repede familiaritatea unei categorii de necunoscuţi care, în ţară, ar păstra distanţa. Această familiaritate, cînd nu era amestecată cu un orgoliu prostesc şi nu ducea la rea credinţă în îndeplinirea serviciilor pe care le ceream, nu m-a supărat de fel ; şi rareori — aş putea spune chiar niciodată — mi s-a întîmplat să am de-a face cu aspectele ei grosolane şi necuviincioase. O dată sau de două ori a căpătat un aspect comic, ca în cazul de mai jos ; dar aceasta a fost o întîmplare amuzantă şi nu formează nici pe departe regula.

Într-unul din oraşe a trebuit să-mi fac o pereche de ghete, fiindcă nu aveam altele în care să călătoresc, decît acele vestite ghete cu talpa de plută, care se încingeau prea tare pe puntea dogoritoare a vaselor. De aceea, am trimis un bilet unui artist în materie de încălţăminte, comunicîndu-i, o dată cu salutările mele, că aş fi fericit să-l văd, dacă va binevoi să-mi facă cinstea de a

trece pe la mine. El, foarte amabil, mi-a trimis răspuns că se va prezenta la ora şase în seara aceea.

În jurul orei stabilite, stăteam lungit pe canapea, cu o carte în mînă şi cu un pahar de vin alături, cînd uşa s-a deschis şi un domn cu o cravată ţeapănă, un an sau doi sub sau peste treizeci, a intrat, cu pălăria pe cap şi cu mănuşile în mînă ; s-a dus la oglindă, şi-a aranjat părul, şi-a scos mănuşile, a tras cu un gest lent un centimetru din străfundul buzunarului de la pardesiu şi, pe un ton mieros, m-a invitat să-mi „degajez" şireturile de la ghete. M-am executat, însă m-am uitat cu o oarecare curiozitate la pălăria lui, pe care o avea încă pe cap. Poate din cauza asta, poate din cauza căldurii — şi-a scos-o. Apoi a luat loc pe un scaun în faţa mea, şi-a sprijinit braţele pe genunchi şi, aplecîndu-se înainte foarte tare, cu mare efort a luat de pe podea, fluierînd bine dispus, exemplarul de creaţiune metropolitană pe care tocmai îl scosesem din picior. L-a răsucit pe toate feţele, l-a examinat cu un dispreţ pe care nici o limbă nu-l poate exprima, şi m-a întrebat dacă doresc să-mi confecţioneze o gheată ca *aceasta*. I-am răspuns curtenitor că, formulînd ca singură condiţie să nu mă strîngă, las restul pe seama sa ; că, dacă e posibil şi nu are nimic contra, nu m-ar deranja să aibă o oarecare asemănare cu modelul aflat în momentul acela în faţa dumnealui ; dar că mă voi lăsa în totul călăuzit de gustul şi aprecierea domniei sale, rugîndu-l să ia asupră-şi întreaga chestiune.

— Va să zică nu ţineţi neapărat la scobitura asta din toc ? zice el. Noi nu facem chestii deastea pe-aici !

Am repetat ultimele mele cuvinte.

S-a uitat din nou în oglindă ; s-a apropiat mai tare ca să-şi scoată vreo două fire de praf din colţul ochiului ; şi şi-a potrivit cravata. În tot acest timp eu stăteam cu piciorul în aer.

— Sînteţi aproape gata, domnule ? am întrebat eu.

— M-da, aproape, a spus el. Staţi aşa.

Am stat aşa cum am putut mai bine, fără să-mi mişc nici piciorul, nici muşchii feţii ; iar el, după ce şi-a scos praful şi şi-a găsit hîrtia şi creionul, mi-a luat măsura şi a făcut însemnările necesare. După ce a terminat, a revenit la atitudinea de mai înainte şi, luînd iarăşi gheata de jos, a rămas un timp pe gînduri.

— Deci asta este — spuse el în cele din urmă — o gheată englezească, aşa-i ? Asta e o gheată londoneză, nu ?

— Aceasta, domnule — am răspuns eu — este o gheată londoneză.

A căzut iar pe gînduri, precum Hamlet cu craniul lui Yorck în mînă ; a dat din cap, ca şi cum ar fi spus : „Deplîng orînduirea care a dus la confecţionarea acestei ghete !", s-a ridicat, şi-a strîns tiparele, însemnările şi creionul — privindu-se în oglindă în tot acest timp — şi-a pus pălăria, şi-a pus încet mănuşile şi, în sfîrşit, a ieşit. Nu a trecut nici un minut, că uşa s-a deschis din nou şi capul său, cu pălărie cu tot, a reapărut. Şi-a aruncat ochii în jurul camerei, apoi la gheată, care se afla încă pe podea ; a rămas gînditor o clipă, şi pe urmă a spus :

— Hm, vă salut.

— Vă salut şi eu, domnule, am răspuns ; şi cu aceasta, întrevederea noastră a luat sfîrşit.

Mai este un singur capitol asupra căruia vreau să fac o remarcă şi acesta se referă la sănătatea

publică. Într-o țară atît de întinsă, unde există mii de milioane de pogoane de pămînt încă necolonizate și nedefrișate, și unde pe fiecare prăjină de pămînt se produce an de an descompunerea vegetației, unde sînt atît de multe ape mari și varietăți de climă atît de opuse e fatal ca în anumite anotimpuri să bîntuie nenumărate boli. Dar mă încumet să spun, după ce am stat de vorbă cu numeroși medici din America, că nu sînt singurul care nutrește părerea că multe cazuri de boală ar putea fi evitate dacă s-ar lua cîteva precauții elementare. Pentru atingerea acestui scop sînt absolut necesare posibilități mai mari de curățenie personală ; obiceiul de a înfuleca în grabă cantități mari de cărnuri, de trei ori pe zi, și de a reveni la ocupații sedentare după fiecare masă, trebuie schimbat ; sexul gingaș trebuie să se îmbrace mai chibzuit și să facă mai multe exerciții fizice ; și această din urmă prescripție îi privește în egală măsură și pe bărbați. Mai presus de orice, în instituțiile publice și pe tot cuprinsul orașelor și orășelelor, în general, sistemul de ventilație, canalizare și ecarisaj necesită o refacere radicală...

Am ajuns la sfîrșitul acestei cărți. După anumite avertismente pe care le-am primit de la întoarcerea mea în Anglia, am foarte puține motive să cred că ea va fi primită călduros sau favorabil de către publicul american ; și faptul că am scris adevărul în legătură cu mulțimea celor care fac judecăți și exprimă păreri, va arăta că nu doresc nicidecum să-mi atrag, prin nici un fel de mijloace, aplauzele sale.

Îmi este de ajuns să știu că ceea ce am înscris în aceste pagini nu mă va face să pierd, de partea cealaltă a Atlanticului, nici un singur prieten care e vrednic de acest nume. Cît despre rest, îmi

pun încrederea în spiritul în care cele de față au fost concepute și scrise ; și aștept viitorul.

Nu am pomenit nici un cuvînt despre felul în care am fost primit, nici nu am lăsat ca acest lucru să mă influențeze în tot ce am scris ; căci în amîndouă cazurile — în comparație cu ceea ce simt în sufletul meu — nu mi-aș fi exprimat decît în mod palid recunoștința față de acei cititori de peste ocean ai cărților mele anterioare, care m-au întîmpinat cu mîna întinsă, și nu cu ea încleștată pe mînerul unui revolver.

TABEL BIOBIBLIOGRAFIC

1812 — La 7 februarie se naşte, la Landport, Charles Dickens.

1821 — Părinţii săi se stabilesc la Londra în cartierul săracilor.

1823 — Familia viitorului scriitor e întemniţată la Marshalsea, închisoarea pentru datornici. Charles, în vîrstă de abia 11 ani, se angajează la fabrica de cremă de ghete „Lamert".

1824 — Îşi reia studiile la „Academia clasică şi de comerţ".

1827 — Ocupă un post de copist în biroul de avocatură „Ellis şi Blackmore".

1830 — Criza economică loveşte din greu păturile sărace din Anglia.

1831 — Publică în calitate de reporter parlamentar, întîi la ziarul *Adevăratul soare*, apoi la *Oglinda parlamentului*.

1833 — În *Magazinul lunar* apare, nesemnată, prima lui schiţă, intitulată *Prînzul din Poplar-Walk*.

1834 — Tot în *Magazinul lunar*, apare prima schiţă semnată Boz.

1835 — Începutul mişcării cartiste.

1836 — Apar, în volum, *Schiţele lui Boz*. Începe publicarea în fascicule a *Documentelor postume ale Clubului Pickwick*, (31 martie).

1837 — Începe să apară (în februarie) *Oliver Twist*. Scrie două vodeviluri : *Cochetele de la ţară* şi *Un gentleman ciudat*.

1838 — Publică, tot în fascicule, romanul *Nicholas Nickleby*.

1840 — Începe să apară seria de povestiri din ciclul *Pendula meșterului Humphrey*, întreruptă apoi pentru editarea romanului *Magazinul de antichități*.

1841 — Publică romanul istoric *Barnaby Rudge*, al cărui subiect e inspirat din răscoala anticatolică a lui Gordon (1780). Călătorește la Edinburgh, unde i se face o primire triumfală.

1842 — Călătoria în America. Publică *Note din America*, primite cu ostilitate de naționaliștii din Statele Unite.

1843 — Apare volumul *Martin Chuzzlewit*. În decembrie *Colinde de Crăciun*.

1844 — Publică povestirea *Clopotele*.

1846 — Dickens înființează ziarul *Știri zilnice (Daily News)*, în scopul îndreptării atenției spre cultura națională, spre problema asistenței sociale, a reorganizării justiției. Ziarul luptă, în același timp, împotriva fanatismului religios.

1848 — Publică romanul *Dombey și fiul*, precum și povestirea *Lupta vieții*. Călătorește în Elveția și în Franța, unde se întîlnește cu Eugène Sue, Alexandre Dumas-tatăl, Theophile Gautier, Lamartine, Victor Hugo. Regizează spectacole al căror beneficiu e destinat ajutorării bătrînului critic democrat Leigh Hunt, fostul prieten al lui Shelley și Byron.

1849 — Apare *David Copperfield*.

1851 — Întreprinde turnee de lecturi. Beneficiile sînt vărsate la fondurile de ajutorare a celor săraci. Scrie *Istoria Angliei pentru copii.*

1852—
1853 — Publică romanul *Casa groazei.*

1854 — Apare romanul *Timpuri grele.* Începe războiul anglo-franco-rus (Războiul Crimeii) care sporește și mai mult mizeria păturilor sărace din Anglia.

1856 — Publică romanul *Micuța Dorrit.*

1859 — Apare romanul *Povestea celor două orașe,* inspirat din evenimentele Revoluției franceze de la 1789. Revistele reacționare îl atacă, susținînd că scriitorul „găsește o stranie plăcere în a concentra atenția cititorului asupra defectelor străbunilor noștri".

1860 — Publică un ciclu de povestiri intitulat *Voiajorul necomercial.* Apar primele capitole din *Marile speranțe.* Dickens părăsește Londra și se stabilește la țară, la Gad's Hill.

1861 — În America izbucnește războiul de secesiune. Anglia se declară de partea statelor din sud care luptau pentru menținerea sclavajului.

1863 — Pleacă la Paris, unde citește în fața publicului din opera sa. Trimite la tipar ciclul de schițe *Bagajul unui drumeț.*

1864 — Apare romanul *Prietenul nostru comun.* Pleacă din nou în Franța. La întoarcere are loc un accident pe calea ferată. Dickens scapă ca prin minune.

1866 — Boala lui Dickens se agravează. Nu renunță la turnee. Ajunge în Irlanda chiar în zilele luptei împotriva dominației engleze.

1867—1868 — Al doilea voiaj în America. Cum între timp publicase cîteva reveniri la *Notele* din 1842, atenuîndu-le caracterul critic, e primit aici în triumf. Întreprinde un turneu de lecturi la Boston, New York, Chicago, Baltimore, Philadelphia, Washington.

1869 — Deși bolnav (amenințat de paralizie) continuă turneul de lecturi în Anglia. Începe romanul *Edwin Drood*.

1870 — La 13 martie apare pentru ultima dată în public, citind din *Pickwick*. La 9 iunie moare la Gad's Hill. E înmormîntat la catedrala Westminster.

1883 — În *Noua bibliotecă romînă* de la Brașov apare primul articol despre Charles Dickens.

1884 — Prima traducere romînească din Dickens : *Vălul Negru* (în *Contemporanul*).

1894 — Prima traducere integrală în romînește a unui roman dickensian : *Timpuri grele* (Foița literară a ziarului muncitoresc *Lumea Nouă*).

APRECIERI CRITICE

„Germanii încep să-şi dea seama, după cum arată *Allgemeine Zeitung*, un fel de „Times" german, că în ultimul deceniu stilul romanului a trecut printr-o adevărată revoluţie ; de unde mai deunăzi eroii acestor povestiri erau regii şi prinţii, acum tema romanelor o constituie sărăcimea, clasa disprețuită, soarta ei, bucuriile şi suferinţele ei ; ziarul conchide că pînă la urmă ei îşi vor da seama de faptul că acest nou gen de scriitori, ca de pildă G. Sand, E. Sue şi Boz sînt într-adevăr un semn al timpurilor"

Engels : Continental Movements (Curente pe continent) pag. 455.

„Strălucita şcoală actuală de romancieri din Anglia, ale căror pagini fine şi elocvente au dezvăluit lumii mai multe adevăruri politice şi sociale decît toţi politicienii, publiciştii şi moraliştii de profesie la un loc, a descris fiecare pătură a clasei mijlocii, de la „onorabilul" rentier şi posesor de efecte, care consideră orice fel de afaceri ca fiind vulgare, pînă la micul negustoraş şi ajutor de avocat. Şi cum i-au mai zugrăvit Dickens, Thackeray, Charlotte Brontë şi doamna Gaskell ! Plini de îngîmfare, de afectare, de tiranie meschină şi de ignoranţă, iar lumea civilizată le-a confirmat verdictul prin epigrama stigmatizantă cu care a pe-

cetluit această clasă „servilă cu cei mari și despotică cu cei mici".

Marx : The English Middleclass (Clasa mijlocie din Anglia), New York Tribune, 1. VIII. 1854.

„Îl socotesc scriitor democrat pe cel ale cărui pagini tind să nimicească vechile instituții instaurate prin trufie, să prezinte cu limpezime înspăimîntătoarele legi tiranice de castă ; să ridice vălul de pe miile de nedreptăți care, prin tradiție, s-au strecurat în concepția noastră despre justiție ; să ne facă să-i iubim pe semenii noștri, condamnînd orînduirea care-i desparte pe bogați de săraci... Eu îl consider pe domnul Dickens un scriitor democrat. Îl iubesc și îl stimez pentru lucrurile pe care le-am învățat din paginile lui și pentru rodnica influență pe care acestea o exercită pretutindeni. Nu l-am întîlnit pe Boz în carne și oase, dar am stat deseori de vorbă cu el între patru ochi".

Walt Whitman : Boz și democrația.

„Bătrînul Pickwick este Don Quijote al vieții de toate zilele și, întocmai cum se întîmplă cu personajul lui Cervantes, începem prin a rîde de el și sfîrșim prin a-l iubi."

Washington Irving, în scrisoarea către Dickens de la 20 mai 1840, publicată în ziarul newyorkez *Daily Tribune,* la 7 octombrie 1883.

„Boz e incomparabil mai tăios, mai spiritual, mai scriitor în adevăratul sens al cuvîntului, decît

nouă zecimi din autorii de schiţe apărute în revistele Marii Britanii."

Edgar Allan Poë, în *Mesagerul Literar al Sudului*, iunie 1836.

„...Îndeosebi cele două călătorii în America oferă unui cititor, care ştie să gîndească, lucruri de un interes tragic."

Thomas Carlyle : Dickensiana.

„Forţa cu care Dickens construieşte caractere se întemeiază pe o simplificare poetică, cu ajutorul căreia face din ele, în acelaşi timp, simboluri sociale, alegorii emoţionale şi personaje cu o individualitate precisă."

Jack Lindsay : Charles Dickens, 1950, pag. 170.

„Operele lui dezvăluie cititorului în imagini extrem de vii şi de concrete, nu numai lumea în care a trăit scriitorul, ci şi fizionomia acestuia. Totul poartă amprenta remarcabilei personalităţi a artistului, care a trăit împreună cu plăsmuirile imaginaţiei sale. Citindu-l pe Dickens, descoperim sufletul mare şi ales al unui om care a urît cu pasiune toate anomaliile vieţii şi care i-a iubit pe oameni, căutînd, prin forţa artei sale, să-i facă mai fericiţi şi mai buni."

A. Anixt, Istoria literaturii engleze. Bucureşti, 1961, pag. 304.

„...De la cel dintîi pînă la cel din urmă rînd din Dickens, totul e pătruns de cea mai adîncă iubire și compătimire pentru cei săraci, apăsați, suferinzi. Poate încă mai mult decît Victor Hugo, el ar putea zice : *«Am pledat toată viața mea cauza celor mici, celor apăsați».*"

C. Dobrogeanu-Gherea : Artiștii-cetățeni, în *Literatură și știință,* tom. II, 1894.

„Charles Dickens a avut însușirea rară de a fi în același timp un scriitor mare și un *revoluționar.*"

G. Ibrăileanu, Charles Dickens, în *Însemnări literare,* 20 aprilie 1919.

„... În configurația acelei perioade din istoria Angliei ce se deosebește prin puterea nelimitată a unei burghezii îmbuibate, care nu numai că a încetat de a mai fi o clasă revoluționară, dar se înfurie ori de cîte ori i se amintește de faptele revoluționare comise în timpul unei necugetate adolescențe, Dickens a fost unul din spiritele cele mai treze. El a simțit și a cunoscut nedreptatea, s-a ridicat cu vehemență și curaj împotriva ei, alăturîndu-se cu vibrantă simpatie de nedreptățiții vremii.

Vera Călin, Un prieten al celor asupriți — Charles Dickens, 1951, pag. 98.

„Întîlnirea cu America a însemnat pentru acest mare scriitor realist, pentru acest neîntrecut observator critic al contemporaneității, o dezamăgire zguduitoare. Sentimentul de profund dezgust, de indignare, pe care i-l provoacă realitățile vieții de toate zilele din «edenul» iluziilor sale, îl îndeamnă să nu-i lase și pe alții pradă primejdioaselor himere despre «democrația americană».“

Mihnea Gheorghiu, Prefață la traducerea *Notelor din America,* 1953, pag. 9.

TEME

1 Caracterizați condițiile social-politice din Anglia în perioada vieții lui Dickens.
2 Cum s-a reflectat în operele lui Dickens influența mișcării cartiste ?
3 Analizați lucrarea „Note din America". Reliefați poziția scriitorului față de realitățile americane.
4 Ce alte scrieri ale lui ați mai citit ?
5 Ce scriitori englezi din aceeași perioadă cu Dickens cunoașteți ?

CUPRINS

Prefață 5
Plecarea 27
Traversarea oceanului 38
De la Worcester la New York 57
New York 69
Philadelphia și temnița ei 93
Washington 114
De la Cincinnati la Louisville pe un vapor, și de la Louisville la St. Louis pe un altul 137
Sclavia 153
Cuvînt de încheiere 177
Tabel biobibliografic 189
Aprecieri critice 193
Teme 198

Redactor responsabil : GHEORGHE MARIN
Tehnoredactor : ȘTEFANIA MIHAI

Dat la cules 26.11.1962. Bun de tipar 29.01.1963. Comanda nr. 6077. Tiraj 35.140. Hîrtie tipar de 50 g/m², 760×980/32. Coli editoriale 10,2. Coli de tipar 6,25. A.T. 2558. C.Z. pentru bibliotecile mici 8A(R).

Tiparul executat sub comanda nr. 21.212 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii București — R.P.R.

Lei 4,25

EDITURA TINERETULUI